

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ
ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»**

Σπουδάστρια

Γεωργοπούλου Αικατερίνη Α.Μ. 2601

Εισηγητής - Καθηγητής

κος Σχοινιωτάκης Νικόλαος

Ηράκλειο 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	8
ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	8
Ενότητα 1.1: Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, αιτίες και αποτελέσματα	8
1.1.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα.....	8
1.1.2 Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης	8
1.1.3 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης	9
Ενότητα 1.2: Στατιστικά στοιχεία άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα.....	12
1.2.1 Συνολική θεώρηση	12
1.2.2 Χώρες προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων	13
1.2.3 Κλαδική κατανομή ξένων επενδύσεων	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	19
ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	19
Ενότητα 2.1: Εισαγωγή των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ΑΞΕ	19
2.1.1 Ιστορική εξέλιξη.....	19
2.1.2 Ορισμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων	20
2.1.3 Ορισμός των άμεσων ξένων επενδύσεων	21
2.1.4 Χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων	22
2.1.5 Μορφές άμεσων ξένων επενδύσεων.....	24
2.1.6 Βασικοί τύποι άμεσων ξένων επενδύσεων.....	27
2.1.7 Στόχοι των ΑΞΕ για τη χώρα υποδοχής και για τη χώρα προέλευσης	29
1. Για τη χώρα υποδοχής.....	29
2. Για τη χώρα προέλευσης	30
2.1.8 Στρατηγικές διεθνοποίησης επιχειρήσεων.....	31
2.1.9 Βασικές στρατηγικές των άμεσων ξένων επενδύσεων.....	32
2.1.10 Κριτήρια ανάληψης άμεσων ξένων επενδύσεων	32
2.1.11 Τάση των άμεσων ξένων επενδύσεων διεθνώς.....	34
2.1.12 Ανάγκη υποστήριξης των επενδυτών από τους κρατικούς φορείς	35

Ενότητα 2.2: Ανάπτυξη θετικών και αρνητικών επιπτώσεων από την ανάπτυξη ξένων πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.....	36
2.2.1 Εισαγωγή.....	36
2.2.2 Επίδραση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη χώρα που τις φιλοξενεί.....	37
2.2.3 Θετικές επιπτώσεις άμεσων ξένων επενδύσεων.....	40
2.2.4 Αρνητικές επιπτώσεις άμεσων ξένων επενδύσεων.....	42
Οικονομικές επιπτώσεις.....	43
Κοινωνικές επιπτώσεις.....	47
1. Αποκοπή του αστικού ιστού από τον δρόμο.....	48
2. Ατμοσφαιρική ρύπανση.....	49
3. Ηχητική ρύπανση.....	50
2.2.5 Χρησιμότητα ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα.....	52
2.2.6 Κλάδοι απορρόφησης ξένων επενδύσεων.....	54
1. Τουρισμός.....	54
2. Ενέργεια.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III.....	56
ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.....	56
Ενότητα 3.1: Γενικά στοιχεία για τις εταιρίες λιανικού εμπορίου στο νομό Ηρακλείου.....	56
3.1.1 Εισαγωγή.....	56
3.1.2 Επιδρώντες παράγοντες στην ανάπτυξη των πολυκαταστημάτων.....	57
3.1.3 Στατιστικά στοιχεία κλειστών – ανοιχτών επιχειρήσεων στο νομό Ηρακλείου.....	57
Ειδικές διαπιστώσεις.....	58
3.1.4 Στατιστικά στοιχεία επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου στο νόμο Ηρακλείου.....	60
Ενότητα 3.2 Ανάπτυξη και περιγραφή προσωπικής έρευνας.....	64
3.2.1 Μεθοδολογία έρευνας.....	64
3.2.2 Αποτελέσματα έρευνας.....	64
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.....	76
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ.....	76
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	80
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	83

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Οι εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2003-2011 (σε εκατομμύρια ευρώ).....	12
Πίνακας 2: Συνολικές εισροές ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων (σε εκατομμύρια ευρώ).....	14
Πίνακας 3: Συνολικές εισροές ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2011	15
Πίνακας 4: Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΑΞΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο 2003-2011.....	16
Πίνακας 5: Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την περίοδο 2003-2011	17
Πίνακας 6: Τα υπέρ και τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων για την οικονομία υποδοχής.....	38
Πίνακας 6-α: Τα υπέρ της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων	38
Πίνακας 6-β: Τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων	39
Πίνακας 7: Αναλογία κλειστών επιχειρήσεων προς τις ανοιχτές επιχειρήσεις στο Ηράκλειο Κρήτης	58
Πίνακας 8: Καταγραφή κλειστών επιχειρήσεων στους εμπορικούς δρόμους – Ηράκλειο Κρήτης	60
Πίνακας 9: Πωλήσεις εταιριών λιανικού εμπορίου	60
Πίνακας 10: Κέρδη εταιριών λιανικού εμπορίου.....	61
Πίνακας 11: Αποτελέσματα εταιριών λιανικού εμπορίου.....	62
Πίνακας 12: Δείκτης απασχολούμενων ατόμων στο λιανικό εμπόριο.....	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα της παρακάτω μελέτης είναι «Η εξέταση των επιπτώσεων από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα». Η πολυεθνική επιχείρηση κατάφερε να καταστήσει αισθητή την παρουσία της στον 20^ο αιώνα, επιτυγχάνοντας την παγκόσμια εδραίωσή της. Με την πάροδο των ετών, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας όλων των ανθρώπων, αν αναλογιστεί κανείς, πόσα προϊόντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων χρησιμοποιούνται καθημερινά και πώς θα εξελισσόταν η ζωή των πολιτών χωρίς αυτά.

Οι πολυσυζητημένες έννοιες της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης επιδρούν καθημερινά στη ζωή των πολιτών και αποτελούν κλειδιά του σημερινού «παιχνιδιού» του ανταγωνισμού. Στον τομέα των βιομηχανιών, των υπηρεσιών και του εμπορίου, το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς δεν συγκεντρώνεται στους πολλούς αλλά στους λίγους. Κυρίαρχες πολυεθνικές επιχειρήσεις με ετήσιο τζίρο, που σε πολλές περιπτώσεις ξεπερνά το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) πολλών χωρών, κάνουν την παρουσία τους όλο και πιο έντονη στον παγκόσμιο χάρτη με προοπτικές συνεχούς επέκτασης και μεγέθυνσης των δραστηριοτήτων τους.

Η ανάπτυξη μεγάλων, ισχυρών και ιδιαίτερα κερδοφόρων επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου έχει τεράστιες επιπτώσεις, τόσο για τα στάδια της διαδικασίας κατανάλωσης, όσο και για τους ίδιους τους καταναλωτές. μέσα από συνεχείς άμεσες επενδύσεις και εξαγωγές έχουν δημιουργηθεί τεράστιες εμπορικές αλυσίδες με διεθνή παρουσία. Η δραστηριότητα μεγάλων εμπορικών αλυσίδων έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση ολογοπωλιακών αγορών. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι αγορές ανακατανέμονται μεταξύ των λίγων μεγάλων επιχειρήσεων, που ισχυροποιούν περαιτέρω τη θέση τους.

Αντιμέτωπες με τον κορεσμό των εγχώριων αγορών τους, τον αυξημένο ανταγωνισμό σε συνδυασμό με το εγχώριο κόστος παραγωγής και τους κρατικούς περιορισμούς, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις άρχισαν να ακολουθούν νέες και πιο ευέλικτες στρατηγικές. Αναπτύσσονται οι δεσμοί και η εξάρτηση ανάμεσα σε παραγωγικές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις διανομής του εμπορίου, με στόχο τη μεγαλύτερη εκμετάλλευση των υπάρχουσών αγορών και τη διεξόδου σε νέες. Το λιανικό εμπόριο συγκεντρώνεται σε μεγάλες μονάδες, αυξάνει την ποικιλία των προϊόντων που διακινεί και διεθνοποιείται.

Η συγκεκριμένη μελέτη θα επιχειρήσει να ασχοληθεί με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις κάτω από το πρίσμα των άμεσων ξένων επενδύσεων. Για να γίνει καλύτερα κατανοητό, τι περιλαμβάνει το παρόν κείμενο στη συνέχεια, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί η διάρθρωση της εργασίας, η οποία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας σήμερα. Στην πρώτη ενότητα του κεφαλαίου παρατίθενται συνοπτικά τα γενικότερα αίτια της κρίσης χρέους που επικρατεί στη χώρα, καθώς και τα αποτελέσματα που έχουν επέλθει με την δυσχερή οικονομική κατάσταση που βιώνει ο ελληνικός λαός.

Στην δεύτερη ενότητα δίνονται στατιστικά στοιχεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα με πίνακες, και αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά των αποτελεσμάτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα και τον ρόλο που διαδραματίζουν στην Ελληνική οικονομία. Το ίδιο κεφάλαιο χωρίζεται σε δύο ενότητες, με την πρώτη να αναλύει συγκεκριμένα τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και γενικότερα τις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ). Αρχικά, παρατίθεται η ιστορική εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων, ο ορισμός των άμεσων ξένων επενδύσεων και τα χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Δίνονται επίσης, οι μορφές των άμεσων ξένων επενδύσεων, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους, καθώς και οι βασικοί τύποι των άμεσων ξένων επενδύσεων. Τέλος, αναφέρονται οι στόχοι των άμεσων ξένων επενδύσεων για την χώρα υποδοχής και για την χώρα προέλευσης, οι στρατηγικές διεθνοποίησής τους, τα κριτήρια ανάληψης άμεσων ξένων επενδύσεων για μια χώρα και η τάση των ξένων επενδύσεων διεθνώς.

Η δεύτερη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου αναπτύσει τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που προκαλούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αναφέρονται στοιχεία για την επίδραση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη χώρα που τις φιλοξενεί και δίνονται πίνακες με τα υπέρ και τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Παρατίθενται επίσης αναλυτικά, οι θετικές επιπτώσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα που δραστηριοποιούνται, καθώς και οι αρνητικές τους επιπτώσεις, οι οποίες κατηγοριοποιούνται σε οικονομικές και κοινωνικές. Έπειτα, γίνεται παράθεση των κλάδων, για τους οποίους η Ελλάδα χρήζει άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως είναι ο τουρισμός, η ενέργεια και άλλα.

Το κεφάλαιο τρία αναφέρεται στις επιπτώσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων, και συγκεκριμένα για το νομό Ηρακλείου. Χωρίζεται σε δύο ενότητες, όπου η πρώτη παραθέτει γενικά στοιχεία για τις εταιρίες λιανικού εμπορίου στο νομό Ηρακλείου, αναφέρει τους επιδρώντες παράγοντες στην ανάπτυξη των πολυκαταστημάτων και δίνει στατιστικά στοιχεία με τις ανοιχτές και κλειστές επιχειρήσεις του νομού. Στη δεύτερη ενότητα διεξάγεται η μεθοδολογία και ανάπτυξη της προσωπικής έρευνας, σχετικά με την επίδραση των πολυκαταστημάτων στην Ελλάδα, λαμβάνοντας ως δείγμα ερωτηθέντων, πολίτες του νομού Ηρακλείου. Στην συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με πίνακες και διαγράμματα και γίνεται μια όσο το δυνατό καλύτερη ανάλυση των τελικών αποτελεσμάτων.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα που έχουν διεξαχθεί από την όλη μελέτη, και γίνεται μία γενικότερη επισκόπηση του θέματος των επιπτώσεων από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ενότητα 1.1: Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, αιτίες και αποτελέσματα

1.1.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Από το Σεπτέμβριο του 2008 και σταδιακά μέχρι και σήμερα, η ελληνική πραγματικότητα βρίσκεται υπό το πρίσμα μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομικής κρίσης, καθώς αποτελεί τη χειρότερη των τελευταίων 70 ετών. Στα πλαίσια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, παρατηρείται και η είσοδος της ελληνικής οικονομίας στη φάση της ύφεσης. Τα μακροοικονομικά μέσα αντικατοπτρίζουν την τάση αυτήν, με την ανεργία να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, τις επενδύσεις να συρρικνώνονται διαρκώς και την ταχύτητα κυκλοφορίας χρήματος να επιβραδύνεται, προκαλώντας στενότητα στην αγορά.

Από τα τέλη του 2009 και αρχές του 2010, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών και τοπικών παραγόντων, όπως οικονομική κρίση, ανεξέλεγκτες δαπάνες κατά την περίοδο μέχρι τις εκλογές του 2009, η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

1.1.2 Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης

Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν ήταν ένα ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο. Τα αίτια, η φύση και τα χαρακτηριστικά της συνδέονται με την όλη ιστορία της μεταπολεμικής διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό και συγκεκριμένα τη «χρυσή εποχή» της συσσώρευσης κεφαλαίου, την κρίση της δεκαετίας του 1970, και τον τρόπο με τον οποίο λύθηκε ή αντιμετωπίστηκε αυτή.¹

Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αλλά και στη διεθνή συγκυρία της

---

¹ www.el.wikibooks.org, «Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα»

χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο.

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής οικονομίας είναι ισχυρή, καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον, οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, είναι εκτεθειμένες στη διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων.

Η σημερινή οικονομική ύφεση της χώρας ξεκίνησε με την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων παραγόντων: πρώτον, η αύξηση στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ, η οποία διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση, είχε ως αποτέλεσμα την υπερθέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Δεύτερον, η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση στις κατηγορίες νοικοκυριών, που υπό κανονικές συνθήκες, δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στη συνέχεια. Τρίτον, στις αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης έπαιξαν ρόλο και οι πολιτικές δραστικής μείωσης των φορολογικών εσόδων, που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια δεκαετία.

Παράγοντες όπως οι παραπάνω, συνετέλεσαν στη δημιουργία και αύξηση του ελλείμματος της χώρας και στη γενικότερη οικονομική ύφεση που επικρατεί έως και σήμερα.

1.1.3 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης

Για πρώτη φορά η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Ο πληθωρισμός της ευρωζώνης υπερδιπλασιάστηκε, η ακρίβεια εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό πρόβλημα για όλες τις χώρες, η ανεργία απειλεί σοβαρά τις κοινωνίες και οι ρυθμοί ανάπτυξης έπεσαν στο μισό. Τα πραγματικά όμως προβλήματα της κρίσης, τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η

άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν ακρίβεια και η μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, άρα και πτώση των κύκλων εργασιών.²

Επιπλέον, η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας έχει επηρεάσει πολλές πτυχές του οικονομικού περιβάλλοντος της χώρας. Χαρακτηριστικά, η ρηχότητα, η εσωστρέφεια και η μικρή συμβολή στην απασχόληση παραμένουν βασικά γνωρίσματα της επιχειρηματικότητας. Παράλληλα, χαμηλές είναι οι επιδόσεις των επιχειρήσεων όσον αφορά την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες. Σύμφωνα με μελέτες, έχει διαπιστωθεί ότι κανένας κλάδος δεν έμεινε αλώβητος από την κρίση, ενώ οι πολύ καινοτόμες -με έντονα εξαγωγικό προσανατολισμό και χρήση της επιπλέον πρόσφατης τεχνολογίας- επιχειρήσεις, κατάφεραν να επηρεαστούν λιγότερο από την κρίση, ακόμα και θετικά. Ωστόσο, παρατηρείται ότι όλοι οι τομείς δραστηριότητας έχουν πληγεί από την κρίση, με τις επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα σε μεγαλύτερο βαθμό, τις μεταποιητικές επιχειρήσεις σε λιγότερο, το μεγαλύτερο πλήγμα έχει φανεί στις επιχειρήσεις που έχουν ως τελικό στόχο τον καταναλωτή. Πολλές από αυτές έχουν μειώσει κατά πολύ το προσωπικό τους, ενώ άλλες δεν επιβίωσαν κι έκλεισαν.³

Επιπλέον, μία από τις σημαντικότερες συνέπειες της κρίσης της οικονομίας είναι η αύξηση της ανεργίας, η οποία έχει φτάσει σε διψήφιο αριθμό, ενώ ανάμεσα στους νέους το ποσοστό των ανέργων ανέρχεται σήμερα στο 25%.⁴ Μέσα σε ένα χρόνο (2010/2011), ο μέσος αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 6,8%, ενώ περισσότερες από 58.000 συμβάσεις εργασίας μετατράπηκαν από πλήρους απασχόλησης σε μερικής ή εκ περιτροπής. Η δραματική επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας είχε άμεσο αντίκτυπο στον τομέα της απασχόλησης και δυσμενείς συνέπειες στον ιδιωτικό τομέα.⁵

Συνέπεια των παραπάνω, είναι η μείωση της ρευστότητας χρήματος και της κατανάλωσης που επέφερε η οικονομική ύφεση στην χώρα. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά που υπάρχει σε όλα τα στάδια του

---

² www.el.wikibooks.org, «Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα»

³ www.ekt.gr, Άρθρο: Η επιχειρηματικότητα την εποχή της κρίσης: Η έκθεση του IOBE για το 2009-2010», 13.1.2011

⁴ www.newstime.gr, Άρθρο: «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα θα έχει διάρκεια», Σταύρος Μελισσάρης, 23.9.2012

⁵ www.tanea.gr, Άρθρο: «Η κρίση χτύπησε το οκτώωρο και το πενθήμερο», Δήμητρα Σκούφου, 30.6.2012

εμπορίου, από το χωράφι, τη βιοτεχνία μέχρι το ράφι (παραγωγοί, έμποροι κ.λπ.).⁶ Πέρα από αυτό, η μείωση της ρευστότητας συνοδεύεται και από το φαινόμενο της απομόχλευσης και στο επίπεδο των νοικοκυριών. Με άλλα λόγια, εκτός από τις τράπεζες που θα περιορίσουν τις επιχορηγήσεις πιστώσεων με στόχο την εξυγίανσή τους, το ίδιο θα πράξουν και τα νοικοκυριά σε μία προσπάθεια εξορθολογισμού των δαπανών τους.

Οδυνηρή συνέπεια αυτής της «παγίδας ρευστότητας» είναι η μη πραγματοποίηση επενδύσεων, η άνοδος της ανεργίας και η τάση αποθησαυρίσεως χρήματος –φαινόμενο που ήδη έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στην Ελλάδα και αποτελεί για την ελληνική οικονομία, θέμα μείζονος σημασίας για την γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας.⁷

Συμπερασματικά, φτιάχνοντας το πάζλ των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η ανεργία αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιες καταστάσεις. Χιλιάδες άνθρωποι χάνουν τις δουλειές τους εξαιτίας αυτής της νέας πολιτικής κατάστασης. Άνθρωποι με οικογένειες και παιδιά δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να λύσουν τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Χιλιάδες νέοι άνθρωποι με πτυχία και μη, βλέπουν ότι δεν μπορούν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι περισσότεροι πτυχιούχοι δεν έχουν το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων χρόνων (σπουδές) να ευοδώνονται, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε πνευματικό επίπεδο.

Η εγκληματικότητα είναι ένα άλλο κομμάτι της κοινωνικής ζωής, το οποίο επηρεάζεται εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Οι άνθρωποι για να ζήσουν σπεύδουν να προβούν σε εγκληματικές πράξεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Τέτοιες πράξεις μπορεί να είναι οι κλοπές ή ακόμη και οι ανθρωποκτονίες.⁸

Οι επιχειρήσεις τέλος, κλείνουν η μία μετά την άλλη, ενώ πολλοί είναι εκείνοι που μεταναστεύουν σε κάποια άλλη χώρα, με σκοπό να αποκτήσουν μία καλύτερη ζωή με περισσότερες αξίες, αναγνώριση από τον κοινωνικό αντίκτυπο, νόμιμη εργασία και κρατική ασφάλεια.

---

⁶ www.palo.gr, Άρθρο: «Η αγορά πνίγεται από την έλλειψη ρευστότητας που έφερε η οικονομική κρίση», 2012

⁷ www.postnews.gr, Άρθρο: «Η δραματική κρίση ρευστότητας», 26.7.2012

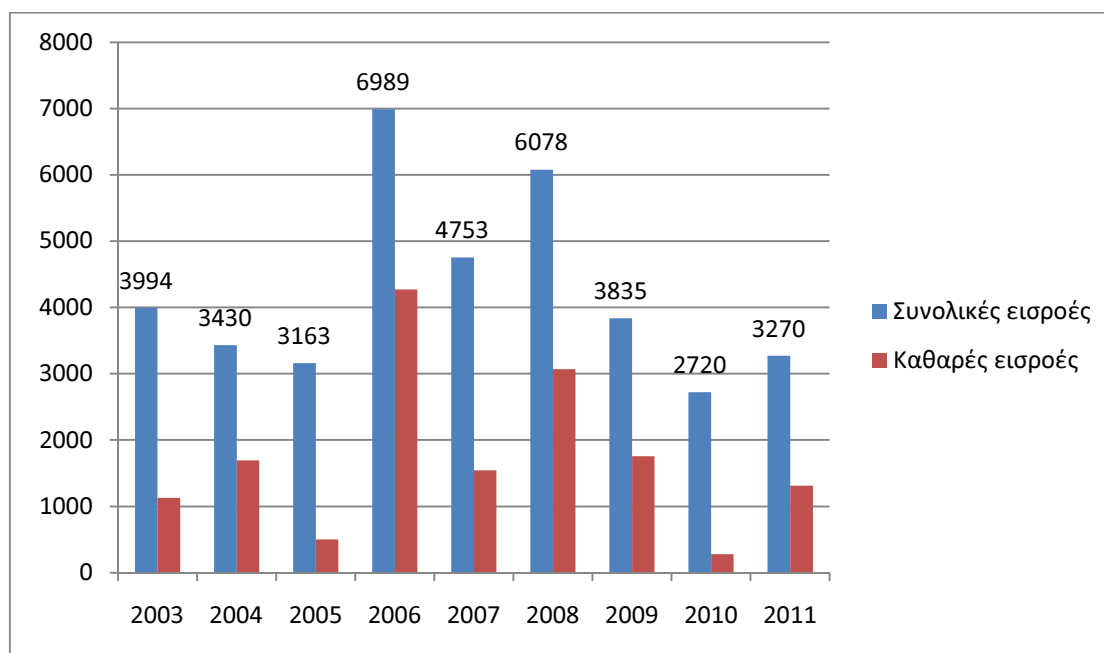
⁸ www.iatronet.gr, Άρθρο: «Ο κοινωνικός αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης», Χρήστος Θεοδωρόπουλος, 29.12.2011

Ενότητα 1.2: Στατιστικά στοιχεία άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα

1.2.1 Συνολική θεώρηση

Παρά την έντονη οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το έτος 2010, οι εισροές της χώρας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων ήταν ικανοποιητικές κατά το 2011 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ακολουθεί γράφημα με τις εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2003-2011 σε εκατομμύρια ευρώ.⁹

Πίνακας 1: Οι εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2003-2011 (σε εκατομμύρια ευρώ)

2010: Αναθεωρηθέντα στοιχεία, 2011: Προσωρινά στοιχεία

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος 2012

Βασικά χαρακτηριστικά

- Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, που αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας προσέλκυσης επενδύσεων, σημείωσαν το 2011 αύξηση κατά 20%, παρά την ένταση της οικονομικής κρίσης κατά το έτος αυτό και την αρνητική δημοσιότητα της χώρας στο εξωτερικό.

⁹ www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

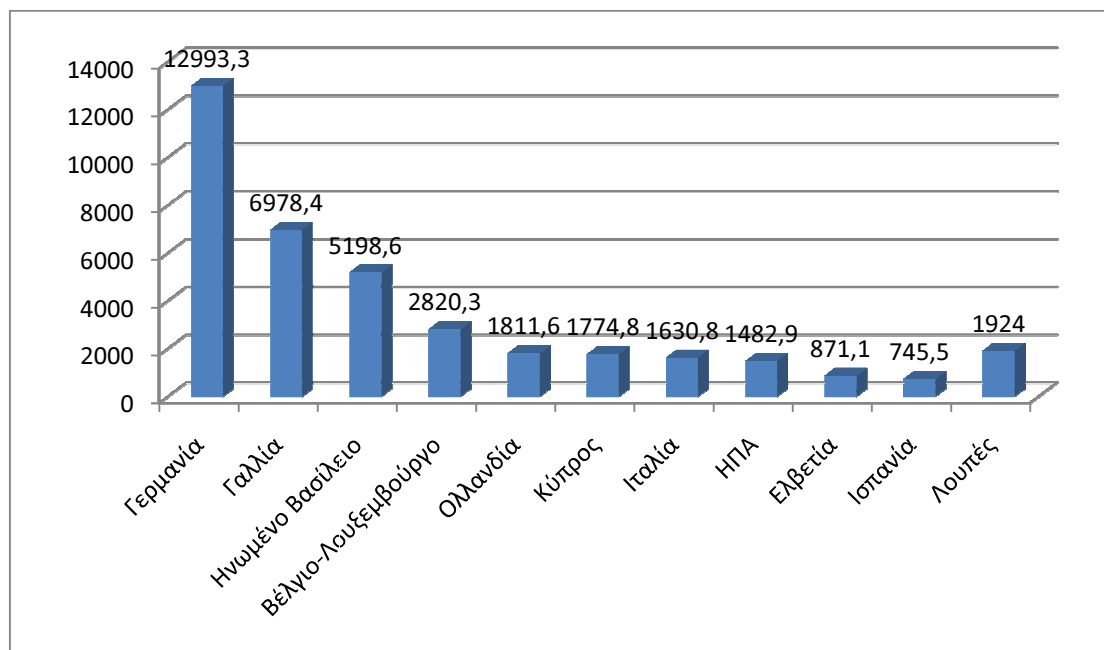
- Οι καθαρές εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν το ίδιο έτος ραγδαία αύξηση της τάξης του 366%, η οποία όμως κατά κύριο λόγο οφείλεται στο ότι, ζημίες που εμφάνισαν οι ξένες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κατά το 2010 συμπεριελήφθησαν στον υπολογισμό των επανεπενδυθέντων κερδών, καθιστώντας τα αρνητικά. Αναμφίβολα πάντως, ο όγκος των καθαρών εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων κατά το 2011 κινήθηκε σε σχετικά υψηλά επίπεδα, παρά την έντονη οικονομική κρίση, επιδεικνύοντας σταθεροποιητικές τάσεις.
- Οι συνολικές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων μειώθηκαν μεν στα έτη 2010 και 2011 σε σύγκριση με τον όγκο της προ κρίσεως περιόδου 2006-2008, ωστόσο παραμένουν στα επίπεδα της περιόδου 2003-2005, παρά τις όποιες διακυμάνσεις.
- Το 2011 βελτιώθηκε σημαντικά η σχέση των ξένων επενδύσεων που προσανατολίζονται στην παραγωγικότερη κατηγορία –ίδρυση και αύξηση μετοχικού κεφαλαίου (2.583 εκατ. ευρώ)- σε σύγκριση με τα επενδυθέντα ποσά για εξαγορές και συγχωνεύσεις (881 Εκατ. ευρώ).
- Η εισροή κεφαλαίων με μορφή δανείων ανήλθε το 2011 σε 1.364 εκατ. ευρώ, γεγονός που υποδηλώνει την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών για επενδύσεις στην Ελλάδα, καθώς επίσης την πρόθεσή τους να στηρίξουν τις εγκατεστημένες εδώ επιχειρήσεις τους και να δεσμεύσουν κεφάλαια στη χώρα για μελλοντικά έσοδα και ανάπτυξη.
- Η διαφορά μεταξύ συνολικών και καθαρών εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα κατά το 2011 αφορούσε κυρίως, σε αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές, καθώς και σε εξαγορές επιχειρήσεων σε άλλες χώρες.
- Η ταχεία προώθηση μεταρρυθμίσεων και η μείωση των τιμών παραγωγικών συντελεστών, που είχε σαν συνέπεια η οικονομική κρίση στη χώρα, δημιουργούν αξιόλογες επενδυτικές ευκαιρίες.
- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (γεωπολιτικά, κλιματολογικά, ιστορικά κ.λπ.) που ευνοούν τις επενδύσεις σε πολλούς κλάδους δεν εθίγησαν από την οικονομική κρίση και προσφέρονται για αξιοποίηση.

1.2.2 Χώρες προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων

Στις χώρες με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συγκαταλέγονται «κλασσικές» χώρες εξαγωγής κεφαλαίου, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, η

Ολλανδία και η Ιταλία, ενώ αξιόλογη παρουσία έχει και η Κύπρος. Παρακάτω, παρατίθεται πίνακας με τις συνολικές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2003-2011 (σε εκατομμύρια ευρώ).¹⁰

Πίνακας 2: Συνολικές εισροές ΑΞΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων (σε εκατομμύρια ευρώ)

Συνολική Αξία: 38.231,8 εκατ. ευρώ

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος 2012

Βασικά χαρακτηριστικά

- Η επενδυτική δραστηριότητα στη χώρα προέρχεται κατά κύριο λόγο από εταιρίες σημαντικών αγορών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Αν και αξιόλογη, η παρουσία των ΗΠΑ παραμένει σχετικά χαμηλή, γεγονός που εν μέρει οφείλεται και σε επενδυτική δραστηριότητα επιχειρήσεων συμφερόντων ΗΠΑ, που όμως υλοποιούνται στην Ελλάδα μέσω θυγατρικών τους σε άλλο κράτος, συνήθως της Ευρώπης. Αναμφίβολα, το σχετικά χαμηλό μέγεθος των επενδύσεων από τις ΗΠΑ στην Ελλάδα, υποδηλώνει την ύπαρξη σημαντικού επενδυτικού δυναμικού που μπορεί να ενεργοποιηθεί. Πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, πως η επενδυτική παρουσία των ΗΠΑ στη χώρα, παρουσίασε μεγάλη αύξηση κατά το

¹⁰ www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

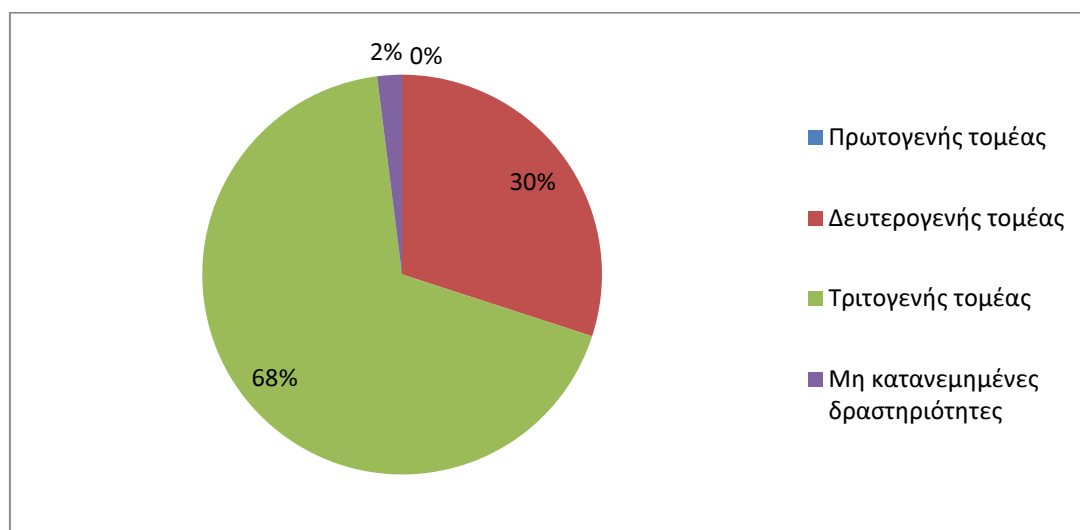
2011, φτάνοντας τα 595,4 εκατ. ευρώ, από 95,4 εκατ. ευρώ το 2010 και 44,7 εκατ. ευρώ το 2009.

- Εμφανίζονται ευοίωνες προοπτικές στο άμεσο μέλλον για προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τις Αραβικές Χώρες και την Ασία, ιδιαίτερα δε την Κίνα, που ενδιαφέρονται κυρίως για τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

1.2.3 Κλαδική κατανομή ξένων επενδύσεων

Οι εισροές ξένων επενδύσεων κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα επικεντρώνονται τα τελευταία χρόνια κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα, και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Αντίστοιχη διάρθρωση άμεσων ξένων επενδύσεων εμφανίζει η πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών. Ακολούθως, παρατίθεται πίνακας με τις συνολικές εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2011.¹¹

Πίνακας 3: Συνολικές εισροές ΑΞΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2011

Συνολική αξία: 38.231,3 εκατ. ευρώ
ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος 2012

¹¹ www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

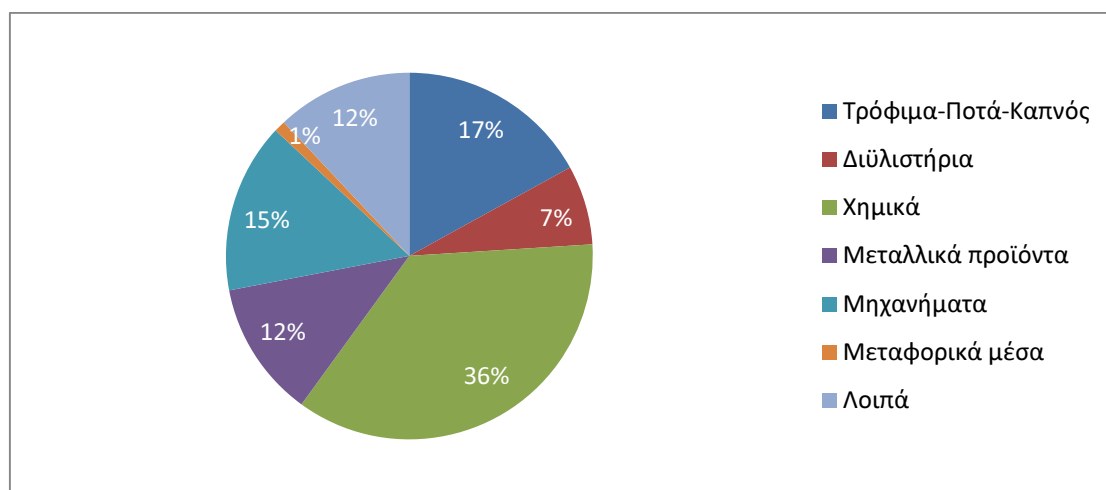
Βασικά χαρακτηριστικά

- Συγκέντρωση των άμεσων ξένων επενδύσεων στις υπηρεσίες. Η τάση αυτή υπαγορεύθηκε κυρίως από την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών, καθώς επίσης την τόνωση του εμπορίου.
- Το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τις δυνατότητες της χώρας, γεγονός που υποδεικνύει σημαντικά επενδυτικά περιθώρια.
- Οι επενδύσεις στην ενέργεια (ηλεκτρική ενέργεια, φυσικό αέριο) ανήλθαν στο 6,2% των συνολικών επενδύσεων στο δευτερογενή τομέα και αποτελούν τυπικό παράδειγμα ανάπτυξης επενδυτικού ενδιαφέροντος κατά την περίοδο αυτή. Σημαντικό ρόλο στην επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να διαδραματίσει η έρευνα υδρογονανθράκων στην ελληνική επικράτεια.

Ειδικότερα:¹²

1. Μεταποίηση. Στους κλάδους της μεταποίησης με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά την περίοδο 2003-20114 συγκαταλέγονται τα χημικά, τα τρόφιμα και τα ποτά, τα μηχανήματα και τα μεταλλικά προϊόντα.

Πίνακας 4: Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΑΞΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο 2003-2011

Συνολική αξία: 9.766,8 εκατ. ευρώ
ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος 2012

¹² www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

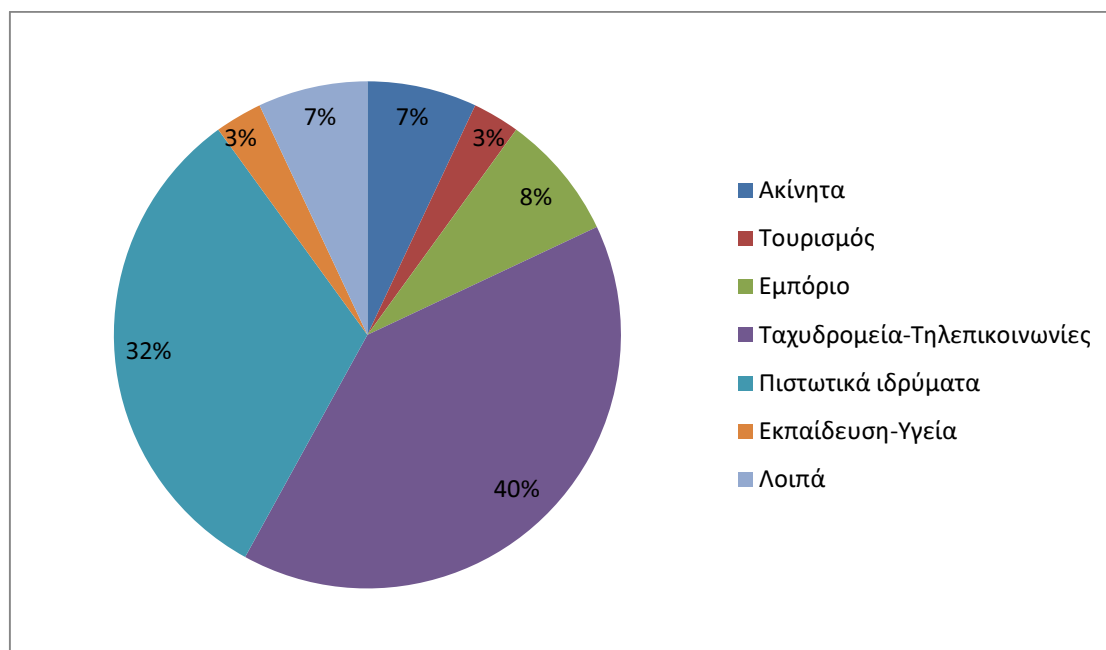

Βασικά χαρακτηριστικά

Η συγκέντρωση επιχειρηματικής δραστηριότητας στους παραπάνω τομείς ευνοεί τόσο την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων (επιχειρήσεις Greenfield) στην Ελλάδα, όσο και την επενδυτική συνεργασία ξένων με ελληνικές επιχειρήσεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων, τα οποία θα καλύπτουν τις ανάγκες της εσωτερικής και της διεθνούς αγοράς. Οι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική αύξηση το 2011 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι η χημική βιομηχανία και οι λοιπές βιομηχανικές δραστηριότητες.

2. Υπηρεσίες. Στους κλάδους των υπηρεσιών με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά την περίοδο 2003-2011 συγκαταλέγονται οι τηλεπικοινωνίες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το εμπόριο και ο τουρισμός.¹³

Πίνακας 5: Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΑΞΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την περίοδο 2003-2011

Συνολική αξία: 26.179,3 εκατ. ευρώ
ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος 2012

¹³ www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

Βασικά χαρακτηριστικά

- Χαμηλό ποσοστό (7%) των ξένων επενδύσεων, επικεντρώθηκε στην λιγότερο παραγωγική κατηγορία «ακίνητα», ενώ η συντριπτική πλειονότητα των ξένων κεφαλαίων κατευθύνθηκε σε παραγωγικές δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης της ξένης επενδυτικής δραστηριότητας στον τομέα του τουρισμού.
- Εμφανίζονται αυξημένες επενδυτικές τάσεις στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας.
- Οι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική αύξηση το 2011 με το προηγούμενο έτος είναι οι μεταφορές και αποθήκευση προϊόντων, οι τηλεπικοινωνίες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα ακίνητα, η πληροφορική και η υγεία-εκπαίδευση.¹⁴

---

¹⁴ www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ενότητα 2.1: Εισαγωγή των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ΑΞΕ

2.1.1 Ιστορική εξέλιξη

Η διαδρομή των πολυεθνικών επιχειρήσεων έκανε την αρχή της από το τέλος του 19^{ου} προς τον 20^ο αιώνα, όταν ένας μικρός αριθμός μεγάλων επιχειρήσεων άρχισε να ελέγχει όλο και μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας σε διεθνές αλλά και εθνικό επίπεδο. Ενώθηκαν οικονομικά σε λίγες μεγάλες επιχειρήσεις, οι τομείς της βιομηχανίας, της πληροφορικής, του εμπορίου κ.λπ. Εξαιτίας των πολλών ταυτόχρονα κατηγοριών προϊόντων όπου δραστηριοποιούνταν κάθε μία από αυτές, μετατράπηκαν οι περισσότερες σε επιχειρήσεις πολλών εργοστασίων, τα οποία λειτουργούσαν σε πολλά σημεία, όπως οι πολυεθνικές που αναπτύσσουν δραστηριότητα ταυτόχρονα σε πολλές χώρες. Έτσι, οι μεγάλες επιχειρήσεις είχαν ως κύρια χαρακτηριστικά την παραγωγή πολλαπλών προϊόντων και την κυριαρχία τους σε διεθνές επίπεδο.¹⁵

Οι πολυεθνικές, που ιστορικά εμφανίστηκαν στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, είναι αποτέλεσμα συγκέντρωσης του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα και προσπάθειας διεθνοποίησης του κεφαλαίου, με διεξόδου σε αναπτυγμένες ή μη αγορές. Στα αίτια αυτής της οικονομικής συγκέντρωσης αναφέρονται οι οικονομίες κλίμακας, οι οικονομίες μεγέθους και το δίπτυχο επιβίωση – μεγέθυνση.¹⁶

Τα στοιχεία για την αυξανόμενη κυριαρχία των πολυεθνικών αναφέρουν ότι, για το έτος 1968, η συνολική αξία των πωλήσεών τους ήταν μεγαλύτερη από το ακαθάριστο εθνικό προϊόν μιας οποιασδήποτε χώρας εκτός τις Η.Π.Α. και την τότε Σοβιετική Ένωση. Την ίδια περίοδο, οι πολυεθνικές των Η.Π.Α. κατείχαν το 50% των περιουσιακών στοιχείων όλων των πολυεθνικών, οι πολυεθνικές της Μ. Βρετανίας το 20% και το υπόλοιπο μέρος κυρίως οι πολυεθνικές της Ιαπωνίας και της τότε Δ.

---

¹⁵ www.theseis.com, Αναλύσεις, Κτιτική, Ζητήματα της πάλης των τάξεων, Άρθρο «Ζητήματα της διεθνούς οικονομίας», Τεύχος 55, Γιάννης Μηλιός, 4-6/1996

¹⁶ Αργύρης Αθανάσιος., «Οικονομική του χώρου», εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985

Γερμανίας. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, η παραγωγή τους αυξάνονταν με ετήσιο ρυθμό 10%, σχεδόν διπλάσιο από το ρυθμό αύξησης του παγκόσμιου ακαθάριστου προϊόντος. Επίσης, οι επενδύσεις γίνονταν κυρίως σε τεχνολογικά προηγμένους βιομηχανικούς κλάδους και τα 4/5 των υπερπόντιων επενδύσεων των πολυεθνικών των Η.Π.Α. ήταν στο πετρέλαιο, στον καπνό, στα φαρμακευτικά, στον μεταφορικό εξοπλισμό και στα ελαστικά.

Όσον αφορά το φαινόμενο των συγχωνεύσεων, τα στοιχεία αναφέρουν ότι, εξαφανίζονταν με τη μορφή συγχωνεύσεων, 352 επιχειρήσεις το χρόνο για το διάστημα από το 1897 έως το 1905, 890 επιχειρήσεις από το 1925 έως το 1929 και 11.142 επιχειρήσεις από το 1929 έως το 1968. Αυτά τα στοιχεία αφορούν τις Η.Π.Α. αλλά το ίδιο ισχύει και για τις άλλες αναπτυγμένες χώρες.

Το 1968, στη Μ. Βρετανία, οι διακόσιες μεγαλύτερες βιομηχανίες συμμετείχαν στη βιομηχανική παραγωγή και απασχόληση σε ποσοστό 50%. Το 1973, στις Η.Π.Α., πεντακόσιες ηγετικές εταιρίες πραγματοποιούσαν το 65% των πωλήσεων, το 76% της απασχόλησης και το 79% των κερδών όλης της βιομηχανίας. Παρόμοια οικονομική συγκέντρωση παρατηρήθηκε και στο εμπόριο. Την δεκαετία του 1980 υπολογίστηκε ότι, οι άμεσες επενδύσεις των πολυεθνικών παρήγαγαν άνω του 1/5 της παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής, ενώ σε πάνω από 20 χώρες όπου είχαν διεισδύσει συμμετείχαν κατά 1/3 στη βιομηχανική τους παραγωγή.

Στη σύγχρονη οικονομική θεωρία, η κύρια αιτία της εξαγωγής κεφαλαίων με τη μορφή των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) είναι η απορρόφηση του κοινωνικού πλεονάσματος. Δόθηκε μεγάλη σημασία στις κινήσεις κεφαλαίων μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών και ιδιαίτερα στις άμεσες επενδύσεις, που αρχικά πραγματοποίησαν οι αμερικανικές πολυεθνικές στη Δ. Ευρώπη. Επίσης, σταδιακά από τη μεταπολεμική περίοδο και μετά, οι επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα άρχισαν να υποχωρούν προς όφελος της μεταποίησης. Χαρακτηριστικό ήταν επίσης ότι, οι πολυεθνικές έκαναν εισαγωγή της νέας τεχνολογίας στις ξένες αγορές.¹⁷

2.1.2 Ορισμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι επιχειρήσεις που βασίζονται σε περισσότερες από μία χώρες. Συνήθως, η έδρα τους είναι σε κάποια χώρα, αλλά έχουν σημαντική συμμετοχή σε επιχειρήσεις που βρίσκονται στο εξωτερικό.

---

¹⁷ Αργύρης Αθανάσιος., «Οικονομική του χώρου», εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985

Σύμφωνα με τη νομοθεσία των Η.Π.Α., μία επιχείρηση που κατέχει τουλάχιστον το 10% μιας επιχείρησης στο εξωτερικό θεωρείται πολυεθνική.¹⁸

Οι επιχειρήσεις καθίστανται πολυεθνικές μέσω άμεσων επενδύσεων στο εξωτερικό. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών με επιχειρήσεις του εξωτερικού, είτε μέσω δημιουργίας θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό.¹⁹

Επίσης, πολυεθνική επιχείρηση είναι η επιχείρηση εκείνη, η οποία διενεργεί άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) και η οποία έχει την ιδιοκτησία της ή ελέγχει με οποιονδήποτε τρόπο, δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας σε περισσότερες από μία χώρες.²⁰

2.1.3 Ορισμός των άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνουν την αγορά ενός κυρίαρχου μεριδίου σε μια εγχώρια επιχείρηση από τους κατόχους ξένου κεφαλαίου. Στις άμεσες ξένες επενδύσεις, μαζί με το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο, μεταφέρεται και ένα μείγμα παραγωγικών συντελεστών, όπως η τεχνογνωσία, το μάρκετινγκ, η διοικητική και χρηματοοικονομική εμπειρία.²¹

Οι ξένες επενδύσεις δεν πραγματοποιούνται από μόνο τεράστιες πολυεθνικές επιχειρήσεις, αλλά και από πολλές επιχειρήσεις μεσαίου και μικρότερου μεγέθους. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνουν τη δημιουργία θυγατρικής παραγωγικής μονάδας μιας επιχείρησης στο εξωτερικό, την αγορά μιας εγχώριας επιχείρησης από μια ξένη, τη σύσταση κοινοπραξίας, καθώς και συμφωνίες σε εγχώρια εταιρία που χρησιμοποιεί το σήμα μιας ξένης.

Η διαφορά των άμεσων ξένων επενδύσεων σε σχέση με τις απλές κεφαλαιακές κινήσεις είναι ότι, οι πρώτες έχουν πιο μακροχρόνιο χαρακτήρα, σε αντίθεση με τις δεύτερες που έχουν βραχυχρόνιο χαρακτήρα ευκαιριών κέρδους. Λόγω της προσδοκίας μακροχρόνιας απόδοσης, οι άμεσες ξένες επενδύσεις πραγματοποιούνται στη βάση εκτιμήσεων για το φορολογικό, νομισματικό, εμπορικό

---

¹⁸ Αλογοσκούφης Γεώργιος, Διάλεξη «Πολυεθνικές επιχειρήσεις, ενδιάμεση παραγωγή στο εξωτερικό και ενδιάμεσες προμήθειες από το εξωτερικό», 25.4.2012

¹⁹ Αλογοσκούφης Γεώργιος, Διάλεξη «Πολυεθνικές επιχειρήσεις, ενδιάμεση παραγωγή στο εξωτερικό και ενδιάμεσες προμήθειες από το εξωτερικό», 25.4.2012

²⁰ www.pspa.uoa.gr, «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στην παγκόσμια οικονομία»

²¹ Παπουτσή Ελένη – Χριστίνα - Φιλίππου Ευαγγελία, Κεφάλαιο 18 «Κεφαλαιακές ροές και ξένες επενδύσεις»

καθεστώς, για τις εργασιακές και περιβαλλοντικές ρυθμίσεις και γενικότερα για την οικονομική κατάσταση της χώρας υποδοχής.

Οι αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες αποτελούν τους κύριους εξαγωγείς και εισαγωγείς των άμεσων ξένων επενδύσεων, οι οποίες τα τελευταία χρόνια αφορούν κυρίως τον τομέα των υπηρεσιών (τράπεζες, ασφάλειες, τουρισμός και τηλεπικοινωνίες).

Οι λόγοι για τους οποίους οι αναπτυγμένες χώρες αποτελούν τους κύριους εξαγωγείς και εισαγωγείς των άμεσων ξένων επενδύσεων, είναι οι ακόλουθοι:²²

1. Η αυξανόμενη προσφορά κεφαλαίων προς επένδυση.
2. Η αναζήτηση επενδυτικών ευκαιριών στο εξωτερικό, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη δυνατή απόδοση των υπό διαχείριση κεφαλαίων και της τεχνογνωσίας.
3. Η αυξανόμενη ζήτηση επενδυτικών κεφαλαίων από αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες.
4. Η διεθνής ολοκλήρωση των κεφαλαιαγορών.
5. Η τεχνολογική πρόοδος.
6. Η διόγκωση του παγκόσμιου εμπορίου.

2.1.4 Χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνουν τη μεταφορά -πέρα από τα εθνικά σύνορα- ενός πακέτου παραγωγικών πόρων/εισροών. Οι εισροές αυτές είναι είτε υλικές (π.χ. μετοχικό κεφάλαιο, εξοπλισμός, ενδιάμεσες και πρώτες ύλες), είτε άυλες (π.χ. τεχνογνωσία οργάνωσης της παραγωγής, ποιοτικού ελέγχου, marketing).

Η μεταφορά των εισροών/πόρων γίνεται χωρίς την παρεμβολή της αγοράς, δεν έχει δηλαδή τη μορφή μιας εμπορικής συναλλαγής ή συμφωνίας μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρηματικών οντοτήτων, αλλά συμβαίνει μεταξύ δύο επιχειρήσεων, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με σχέση ιδιοκτησίας.²³

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις συνεπάγονται επίσης, τον έλεγχο της θυγατρικής επιχείρησης που δημιουργείται μέσω των ΑΞΕ από τη μητρική επιχείρηση. Με άλλα λόγια, η μητρική επιχείρηση πρέπει να επηρεάζει τη διαδικασία και τα κριτήρια

---

²² Παπουτσή Ελένη – Χριστίνα - Φιλίππου Ευαγγελία, Κεφάλαιο 18 «Κεφαλαιακές ροές και ξένες επενδύσεις»

²³ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

λήψης αποφάσεων της θυγατρικής, να καθορίζει τη συμπεριφορά της θυγατρικής σε μια σειρά από ζητήματα, όπως επιλογή τεχνολογίας, πηγές πρώτων υλών κ.λπ.

Μια επιχείρηση, η οποία δεν έχει άμεσες ξένες επενδύσεις δεν θεωρείται πολυεθνική. Δεν αρκεί δηλαδή, κάποια από τις άλλες μορφές διεθνούς επιχειρηματικής δραστηριότητας για τον χαρακτηρισμό μιας επιχείρησης ως πολυεθνική.

Γενικότερα, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ορίζονται ως εξής: είναι οι επιχειρήσεις που κατέχουν και ελέγχουν παραγωγικές μονάδες σε περισσότερες από μία χώρες. Επομένως, απαραίτητα στοιχεία για την ύπαρξη μιας πολυεθνικής επιχείρησης είναι τα παρακάτω:

1. Η ύπαρξη παραπάνω από δύο παραγωγικών μονάδων.
2. Οι παραγωγικές αυτές μονάδες πρέπει να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες.
3. Η κατοχή όλου ή μέρους του μετοχικού κεφαλαίου μίας τουλάχιστον θυγατρικής επιχείρησης που είναι στην αλλοδαπή.
4. Ο έλεγχος μίας τουλάχιστον θυγατρικής επιχείρησης που είναι στην αλλοδαπή. Όπως προαναφέρθηκε, αυτό σημαίνει ότι, η μητρική επιχείρηση πρέπει να επηρεάζει τη διαδικασία και τα κριτήρια λήψης αποφάσεων της θυγατρικής, και να καθορίζει τη συμπεριφορά της θυγατρικής σε μια σειρά από ζητήματα (επιλογή τεχνολογίας, πηγές πρώτων υλών κ.λπ.). γενικά είναι αποδεκτό στη διεθνή βιβλιογραφία, ότι η κατοχή ενός ποσοστού 25% του μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής είναι αναγκαία –όχι απαραίτητα και ικανή- για την άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ, ότι:²⁴

1. Μια πολυεθνική επιχείρηση χαρακτηρίζεται από «κάθετη ολοκλήρωση», όταν αυτή διαχειρίζεται όλα τα στάδια της παραγωγής ενός προϊόντος μέχρι την τελική του διανομή.
2. Μια πολυεθνική επιχείρηση χαρακτηρίζεται από «οριζόντια ολοκλήρωση», όταν οι θυγατρικές της αναλαμβάνουν περιφερείς δραστηριότητες σε διαφορετικές χώρες.

---

²⁴ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

3. Λέγεται ότι, η μητρική εταιρία της πολυεθνικής επιχείρησης είναι χωροθετημένη στην χώρα προέλευσης. Η χώρα προέλευσης είναι η πηγή (αφετηρία) των εξερχόμενων Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ).
4. Λέγεται ότι, η πολυεθνική επιχείρηση έχει θυγατρικές σε μία ή περισσότερες χώρες υποδοχής. Η χώρα υποδοχής είναι ο προορισμός των εξερχόμενων άμεσων ξένων επενδύσεων.
5. Οι παραγωγικοί πόροι της πολυεθνικής επιχείρησης, υλικοί και άυλοι, δημιουργούνται σε οποιοδήποτε γεωγραφικό σημείο του συστήματος αυτής και μεταφέρονται από την μητρική επιχείρηση στις θυγατρικές, ενώ η πρώτη διατηρεί τον έλεγχο πάνω στη χρήση αυτών των εισροών από τις τελευταίες.
6. Η εσωτερική μεταφορά των πόρων (όπως για τις ΑΞΕ) γίνεται σε τιμές, οι οποίες δεν καθορίζονται από τον μηχανισμό της αγοράς, αλλά από τη διοικητική ιεραρχία της πολυεθνικής, με βάση τους στρατηγικούς της στόχους και δεν υπακούουν στο κριτήριο της μεγιστοποίησης του κέρδους της κάθε θυγατρικής, αλλά της πολυεθνικής επιχείρησης στο σύνολό της.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις (ΠΕ) είναι στενά συνδεδεμένες με τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Συνεπώς, για την ανάλυση των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι απαραίτητη η ανάλυση των ΑΞΕ.

2.1.5 Μορφές άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι μορφές και οι τρόποι πραγματοποίησης των άμεσων ξένων επενδύσεων, απαριθμούνται ως ακολούθως:²⁵

1. **Θυγατρική αποκλειστικής ιδιοκτησίας.** Η επιχείρηση ιδρύει μια νέα επιχείρηση στην ξένη χώρα και είναι ο μοναδικός μέτοχος σε αυτήν. Η θυγατρική μπορεί να είναι μια εντελώς νέα επιχείρηση ή μια ήδη υπάρχουσα επιχείρηση, την οποία εξαγόρασε.

Πλεονεκτήματα

Αυτού του είδους η μορφή άμεσων ξένων επενδύσεων έχει τα εξής πλεονεκτήματα:

---

²⁵ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

- ο Η μητρική επιχείρηση διατηρεί το διοικητικό έλεγχο της θυγατρικής με όλα τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται αυτό για τη διαμόρφωση και εφαρμογή των στρατηγικών της σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι, η επιχειρησιακή στρατηγική της θυγατρικής αποτελεί ενσωματωμένο μέρος της ευρύτερης επιχειρησιακής στρατηγικής της μητρικής.
- ο Η μητρική καρπώνεται το σύνολο των κερδών της θυγατρικής.
- ο Η θυγατρική όντας στο πολιτιστικό περιβάλλον μιας χώρας δύναται να εξειδικεύσει και να διαφοροποιήσει τα παραγόμενα προϊόντα της με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των καταναλωτών της τοπικής αγοράς. Έτσι, η μητρική επιχείρηση αποκτά στρατηγικό πλεονέκτημα, στην προσπάθειά της να διευρύνει τις παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες της σε νέες αγορές στο εξωτερικό.
- ο Επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας, λόγω της αύξησης του συνολικού όγκου παραγωγής του ομίλου.

Μειονεκτήματα

Ως μειονεκτήματα των άμεσων ξένων επενδύσεων θεωρούνται τα εξής:²⁶

- ο Η μητρική επιχείρηση επιβαρύνεται με το σύνολο του οικονομικού κόστους του εγχειρήματος και αναλαμβάνει όλους τους κινδύνους.
- ο Η θυγατρική χαρακτηρίζεται ως ξένη, πράγμα που μπορεί να προδιαθέσει αρνητικά την κοινή γνώμη, την κυβέρνηση και τις δημόσιες υπηρεσίες.

2. **Κοινοπραξία.** Η κοινοπραξία είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας μίας ή περισσότερων ξένων επιχειρήσεων με μία ή περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις, για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης ή για την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης.

Οι εταίροι συνεισφέρουν κεφάλαια, στελεχικό δυναμικό, τεχνολογία και τεχνογνωσία. Συνήθως, συνεισφέρουν τον παραγωγικό συντελεστή, στον οποίο υπερτερούν σε σχέση με τους υπόλοιπους εταίρους.

---

²⁶ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

Πλεονεκτήματα²⁷

- Η επιχείρηση αποκτά έναν εταίρο που έχει τις κατάλληλες γνωριμίες και διασυνδέσεις, γνωρίζει το περιβάλλον και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας.
- Επιμερισμός του κόστους και του κινδύνου του εγχειρήματος.
- Η νομοθεσία πολλών χωρών δίνει σημαντικά οικονομικά κίνητρα στις κοινοπραξίες, με αποτέλεσμα η ίδρυση θυγατρικής να συνεπάγεται διαφυγόντα κέρδη.
- Συμβάλλει στη βελτίωση των αποτελεσμάτων συνέργειας (μείωση κόστους που προκύπτει από τη συνεργασία ή συσσωμάτωση δύο πρώην ανεξάρτητων επιχειρηματικών μονάδων, λόγω του ότι αποφεύγεται η επανάληψη παρόμοιων ενεργειών, κ.λπ.) των δύο εταίρων.
- Δημιουργεί οικονομίες κλίμακας και ίσως και πεδίου, λόγω της συμπαραγωγής.
- Διεύρυνση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων.
- Μείωση του μεταξύ τους ανταγωνισμού, αντιμετώπιση κοινού κινδύνου και αποτροπή εισόδου νέου ανταγωνιστή στην αγορά.

Μειονεκτήματα

- Η επιχείρηση δεν ελέγχει απόλυτα τη διοίκηση της νέας επιχείρησης, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να την εντάξει πλήρως στο στρατηγικό σχεδιασμό της.
- Σύμφωνα με την πρακτική εμπειρία, πολλές φορές εμφανίζονται διαφορές και διαφωνίες μεταξύ των εταίρων, σχετικά με τους στόχους και την στρατηγική της κοινοπραξίας, γεγονός που οδηγεί τις περισσότερες φορές σε διάλυσή της.

3. **Μερική εξαγορά.** Σε αυτήν την περίπτωση, η επιχείρηση αποκτά μέρος των μετοχών μιας τοπικής επιχείρησης, με την οποία συνεργάζεται μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, συμφωνιών αμοιβαίας διανομής των προϊόντων τους, κ.λπ.

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτής της μορφής ταυτίζονται, με μικρές διαφοροποιήσεις με αυτά των κοινοπραξιών. Πρέπει να τονιστεί ότι αυτή η μορφή, στα πλαίσια των άμεσων ξένων επενδύσεων που αναλαμβάνουν αλλοδαπό

---

²⁷ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

επενδυτικοί φορείς είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και συχνή. Ίσως επιλέγεται, διότι συνδυάζει πολλά από τα πλεονεκτήματα όλων των λοιπών μορφών των άμεσων ξένων επενδύσεων, χωρίς όμως να παρουσιάζει σοβαρά μειονεκτήματα.

2.1.6 Βασικοί τύποι άμεσων ξένων επενδύσεων

Με βάση τον σκοπό για τον οποίο γίνονται, οι άμεσες ξένες επενδύσεις διακρίνονται ως εξής:²⁸

1. **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων.** Κάποιες επιχειρήσεις προβαίνουν σε άμεσες ξένες επενδύσεις, προκειμένου να αποκτήσουν συγκεκριμένους πλουτοπαραγωγικούς πόρους σε χαμηλότερο κόστος από ότι στην χώρα προέλευσης. Υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι πλουτοπαραγωγικών πόρων:

- Φυσικοί πόροι

Σε αυτούς περιλαμβάνονται μεταλλεύματα, όπως πετρέλαιο, χαλκός, βωξίτης, και αγροτικά προϊόντα, όπως ζάχαρη, μπανάνες, καφές, τσάι.

Αυτού του τύπου οι άμεσες ξένες επενδύσεις συνδέονται αποκλειστικά με τη χώρα υποδοχής και απαιτούν υψηλές επενδύσεις σε υποδομή.

Οι πετρελαϊκές πολυεθνικές ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία των άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως η Shell, η Mobil ή μεταλλευτικές, όπως η Ιαπωνική Nippon Steel Corporation και η Γαλλική Pechiney S.A.

- Φθηνό ανειδίκευτο ή μερικά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που προέρχονται από ανεπτυγμένες χώρες, όπου το εργατικό κόστος (μισθοί) είναι υψηλό αναζητούν εργατικό δυναμικό στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το Μεξικό και η Κίνα αποτελούν χώρες υποδοχής που προσφέρουν φθηνό εργατικό δυναμικό.

- Τεχνολογικές και διαχειριστικές ικανότητες

Στην κατηγορία αυτή των άμεσων ξένων επενδύσεων συμπεριλαμβάνονται και οι επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών, όπως τουρισμός,

---

²⁸ www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»

ενοικιάσεις αυτοκινήτων, ιατρικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες, διότι έχουν χαρακτήρα που συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με τη χώρα υποδοχής.

2. **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση αγορών.** Ο στόχος αυτών των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών για την αγορά της χώρας υποδοχής ή και γειτονικών αγορών. Σε αυτήν την μορφή διακρίνονται τέσσερα κίνητρα που ωθούν τις επιχειρήσεις για άμεσες ξένες επενδύσεις τέτοιου είδους.

- Γιατί έχουν εγκατασταθεί στην αγορά-στόχο πελάτες ή προμηθευτές της επιχείρησης. Για παράδειγμα, πολλές Ιαπωνικές επιχειρήσεις ανταλλακτικών ακολούθησαν τις Ιαπωνικές αυτοκινητοβιομηχανίες στην επέκτασή τους στην Ευρώπη και ΗΠΑ.
- Πολλά προϊόντα χρειάζονται προσαρμογή στα εγχώρια καταναλωτικά πρότυπα ή συνθήκες παραγωγής, όπως τρόφιμα και ποτά ή υπηρεσίες, όπως η διαφήμιση.
- Η εξυπηρέτηση μιας αγοράς με άμεσες ξένες επενδύσεις μπορεί να είναι πιο συμφέρουσα, από άποψη κόστους. Αγορές που οι επιχειρήσεις θεωρούν σημαντικές και βρίσκονται σε απόσταση από τη χώρα προέλευσης θα προτιμήσουν να τις εξυπηρετήσουν μέσω άμεσων ξένων επενδύσεων, παρά με κάποιον άλλο τρόπο, όπως το εμπόριο.
- Πολλές επιχειρήσεις οδηγούνται σε άμεσες ξένες επενδύσεις, προκειμένου να βρίσκονται σε αγορές που βρίσκονται και οι ανταγωνιστές τους. Χαρακτηριστική είναι η αγορά των ΗΠΑ, η οποία εξ' αιτίας του μεγέθους της, αλλά και γιατί η ίδια αποτελεί χώρα προέλευσης πολλών πολυεθνικών επιχειρήσεων, έχει κινητοποιήσει σχεδόν όλες τις πολυεθνικές να έχουν παρουσία εκεί.

Ενδεικτικά αναφέρονται η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία «Τιταν» και η φαρμακοβιομηχανία «Lanipharma», οι οποίες εξαγόρασαν παραγωγικές μονάδες στις ΗΠΑ, προκειμένου να δραστηριοποιηθούν σε μία από τις δυναμικότερες αγορές του κόσμου.

3. **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση αποδοτικότητας.** Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, αφού έχουν καταχωρήσει τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους και τις

αγορές που αναζητούν, επιδιώκουν να οργανώσουν όλες αυτές τις δραστηριότητες, ώστε να κάνουν την καλύτερη δυνατή χρήση των πλουτοπαραγωγικών πηγών τους.

4. **Άμεσες ξένες επενδύσεις προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων.** Αυτός το τύπος άμεσων ξένων επενδύσεων περιλαμβάνει πολυεθνικές επιχειρήσεις που στοχεύουν στη διατήρηση και βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας τους με την εξαγορά των πλουτοπαραγωγικών πόρων άλλων επιχειρήσεων, τέτοιου είδους άμεσες ξένες επενδύσεις συναντιούνται κυρίως σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας.

2.1.7 Στόχοι των ΑΞΕ για τη χώρα υποδοχής και για τη χώρα προέλευσης

1. Για τη χώρα υποδοχής

Ο διεθνής ανταγωνισμός προσελκύει τις άμεσες ξένες επενδύσεις και εντείνει την οριζόντια και κάθετη επέκταση των επενδυτικών κινήτρων, τόσο ως προς την ποσότητα αυτών, όσο και ως προς την ποιοτική αναβάθμιση των υπαρχόντων.

Οι επιδιωκόμενοι στόχοι ποικίλουν ανάλογα με τη χώρα και μεταβάλλονται διαχρονικά. Ενδεικτικά, οι στόχοι των άμεσων ξένων επενδύσεων για τη χώρα υποδοχής, αφορούν:

- Την αύξηση της παραγωγής
- Τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης
- Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας
- Την αύξηση γνώσεων του εργατικού δυναμικού
- Την εξεύρεση επικουρικών πηγών για την κάλυψη του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών (έμμεσος στόχος)

Αν το σύστημα κινήτρων σε μία χώρα υποδοχής είναι ελκυστικό, το διοικητικό σύστημα της χώρας προσδίδει τα απαραίτητα στοιχεία του συντονισμού σε αυτό το σύστημα, με σκοπό την εξασφάλιση της μακροπρόθεσμης επίτευξης των στόχων.²⁹

---

²⁹ Χατζάκης Κωνσταντίνος, «Εγχειρίδιο ξένων επενδύσεων στις Βαλκανικές χώρες – Οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας», εκδ. Ζήτη, Θεσσαλονίκη 2000

Οι στόχοι των άμεσων ξένων επενδύσεων εξετάζονται ευρέως, στο πλαίσιο των επιπτώσεών τους στην οικονομία της χώρας υποδοχής, δηλαδή στην ευημερία και αποτελεσματικότητα.

2. Για τη χώρα προέλευσης

Από την πλευρά της χώρας προέλευσης, οι άμεσες ξένες επενδύσεις υπερτερούν των άλλων μεθόδων διείσδυσης σε μία ξένη αγορά (όπως είναι οι εξαγωγές και η πώληση δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας). Επειδή οι άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν μακροπρόθεσμη προοπτική, μπορούν να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακας και είναι ένας τρόπος της άμεσης επιτόπιας παρουσίας και του πλήρους διαχειριστικού ελέγχου.

Οι λόγοι ή και η στόχευση της διείσδυσης αυτής είναι οι ακόλουθοι:³⁰

- Η διεύρυνση της αγοράς των προϊόντων της εταιρίας, με την έννοια της εκμετάλλευσης, της δυναμικής και της μεγέθυνσης της χώρας υποδοχής (προώθηση εξαγωγών, διατήρηση ή αύξηση μεριδίου στη διεθνή αγορά, εύκολη πρόσβαση προϊόντων στον πελάτη, χρήση της χώρας υποδοχής ως χώρας-βάση για την προώθηση των εξαγωγών και σε άλλες χώρες).
- Η όμοια τάση των ανταγωνιστών.
- Η διασπορά των εμποδίων στο εμπόριο και των απορρυθμίσεων από το άνοιγμα των αγορών.
- Η αποφυγή δασμολογικών εμποδίων των εγχώριων επιχειρήσεων.
- Η μείωση των δαπανών παραγωγής και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας (εύκολη πρόσβαση στις πηγές προμήθειας φθηνών και κατάλληλων πόρων, διαθέσιμο κατάλληλο εργατικό δυναμικό, διαθέσιμο κεφάλαιο – τεχνολογία, δυνατότητα ανάπτυξης ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου, εκμετάλλευση φθηνού μεταφορικού κόστους, κ.λπ.).
- Η εκμετάλλευση του κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας υποδοχής (επιχειρηματικό κλίμα, πολιτική σταθερότητα, καθεστώς ιδιοκτησίας, κόστος χρηματοδότησης, ρυθμίσεις για το συνάλλαγμα, νομισματική σταθερότητα, φορολογικό καθεστώς, κ.λπ.).

---

³⁰ Μπαρρέ Αναστασία, Μελέτη «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις κάτω από το πρίσμα των άμεσων ξένων επενδύσεων», Αθήνα 2008

2.1.8 Στρατηγικές διεθνοποίησης επιχειρήσεων

Οι στρατηγικές επέκτασης που συνήθως υιοθετούνται από τους μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους που επιθυμούν να διεθνοποιηθούν είναι οι ακόλουθοι:³¹

1. Εξαγωγές (άμεσες και έμμεσες)
2. Συμφωνίες παραγωγής (contract manufacturing)
3. Συμφωνίες παραχώρησης δικαιωμάτων εκμετάλλευσης (licensing)
4. Συμφωνίες δικαιόχρησης (franchising)
5. Συμβόλαια διοίκησης (management contracts)
6. Συμφωνίες κατασκευής έργων «με το κλειδί στο χέρι» (build operator transfer)
7. Ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ)
8. Παγκόσμιες στρατηγικές συμμαχίας (global strategic alliances)

Η επιλογή μίας εκ των παραπάνω στρατηγικών διεθνοποίησης των επιχειρηματικών μονάδων προσδιορίζεται, εκτός των άλλων, και από την ανάγκη αυξημένης παρακολούθησης της επένδυσης, καθώς και από αυξημένη επενδυτική εμπειρία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, καθεμία από τις παραπάνω στρατηγικές απαιτεί διαφορετικό βαθμό δέσμευσης εμπειρίας και ελέγχου. Οι ξένες άμεσες επενδύσεις, λόγω της υψηλού βαθμού δέσμευσης κεφαλαίων και της ανάγκης σημαντικής πληροφόρησης πριν την ενεργοποίησή τους, προαπαιτούν σημαντική επιχειρηματική γνώση και εμπειρία.

Η αναγνώριση του σημαντικού ρόλου των ροών ιδιωτικού κεφαλαίου και ειδικότερα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας οικονομίας, έχει επηρεάσει τη στάση των περισσότερων χωρών για υιοθέτηση φιλελεύθερων πολιτικών, προκειμένου αφενός να προσελκύσουν νέες επενδύσεις, αφετέρου να ενισχύσουν την εξωστρέφεια των εγχώριων επιχειρήσεων. Αυτή η πολιτική συνδέεται με τις προσδοκίες για διάχυση πολλών πλεονεκτημάτων σε διάφορους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας, αφού συντελούν στην οικονομική ανάπτυξη, στην αύξηση της απασχόλησης, της παραγωγικότητας, μεταφορά καινοτομιών και της νέας τεχνολογίας, αλλά και μοντέλων διοίκησης, λογιστικών προτύπων και νομικής παράδοσης. Για κάθε χώρα και πολύ περισσότερο για την Ελλάδα, που είναι μια μικρή χώρα και συνεπώς μια μικρή αγορά, οι άμεσες

---

³¹ www.brima.gr, Άρθρο « Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320

ξένες επενδύσεις τόσο στο εσωτερικό (εισροές ΑΞΕ), όσο και στο εξωτερικό (εκροές ΑΞΕ) αποτελούν αποφασιστικό παράγοντα ανάπτυξης και προόδου της ελληνικής οικονομίας.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν το χαρακτηριστικό έναντι των άλλων μορφών κεφαλαίου, ότι αποτελούν «κρύο» και όχι «ζεστό» χρήμα. Με άλλα λόγια, εισρέουν σε μια οικονομία, με σκοπό να μείνουν και όχι να φύγουν με την εμφάνιση των πρώτων προβλημάτων. Αυτό το χαρακτηριστικό των άμεσων ξένων επενδύσεων αποτελεί σημαντικό ανάχωμα για μια οικονομία σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

2.1.9 Βασικές στρατηγικές των άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι βασικές στρατηγικές των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι οι παρακάτω:³²

- Η αναζήτηση και εκμετάλλευση νέων αγορών (market-seeing). Σε αυτήν την περίπτωση, η επενδύουσα εταιρία ενδιαφέρεται να αποκτήσει παρουσία σε μια αγορά ή και στις γειτονικές αυτής, επομένως το μέγεθος αυτών των αγορών παίζει καθοριστικό ρόλο. Αυτή είναι και η πλέον συνήθης στρατηγική.
- Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εταιρίας (efficiency-seeing). Εν προκειμένω, βαρύνουσα σημασία έχει η ύπαρξη υποδομών (επικοινωνίες, συγκοινωνίες, τεχνολογία), ανεξαρτήτως του μεγέθους της αγοράς.
- Η αξιοποίηση φυσικών πόρων (strategic asset-seeing). Η αποτελεσματικότητα της εταιρίας μπορεί να ενισχυθεί και με την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας και του δικτύου διανομής μιας εγχώριας εταιρίας, μέσω σύναψης συνεργασίας με αυτήν.

2.1.10 Κριτήρια ανάληψης άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν την κατανομή των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι οι ακόλουθοι:³³

- ο Μέγεθος αγοράς. Όχι το μέγεθος της χώρας αλλά ο αριθμός των καταναλωτών.
- ο Εξωστρέφεια εγχώριας οικονομίας. Υπολογίζεται με το λόγο των εξαγωγών προς το ΑΕΠ της χώρας. Η διασύνδεση του εμπορίου με τις άμεσες ξένες επενδύσεις είναι πολύ μεγάλη.

---

³² www.hrma.gr, Άρθρο « Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320

³³ www.hrma.gr, Άρθρο « Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320

- ο Πολιτική σταθερότητα. Είναι σημαντική για κάθε είδους επένδυση.
- ο Οικονομική σταθερότητα. Οι καλοί μακροοικονομικοί δείκτες βελτιώνουν την εικόνα της χώρας υποδοχής, χωρίς να αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα.
- ο Επενδυτικό περιβάλλον / επενδυτικά κίνητρα. Η διαμόρφωση φιλικού για τους επενδυτές περιβάλλοντος και αντίστοιχης κουλτούρας της εγχώριας κοινωνίας, αλλά και η ύπαρξη τυχόν ευνοϊκού νομοθετικού πλαισίου, δρα υπέρ της προσέλκυσης ξένων επενδυτών.
- ο Κόστος εργασίας. Σημαντικό κυρίως για τις επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας, όχι τόσο για τις επιχειρήσεις εντάσεως κεφαλαίου.
- ο Ασφαλιστικό κόστος. Αφορά στο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών που καλούνται να πληρώσουν οι επιχειρηματίες για τους εργαζόμενους σε κάθε χώρα.
- ο Απελευθέρωση αγορών. Η απελευθέρωση αγορών και κλάδων αυξάνει τις πιθανότητες και δυνατότητες συμμετοχής των ξένων επενδυτών σε αυτές, με ελκυστικούς όρους και χωρίς παρεμβάσεις.
- ο Ιδιωτικοποιήσεις. Δίνουν τη δυνατότητα εξαγορών ή συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο μεγάλων εταιριών και οργανισμών, υπό κρατικό έλεγχο, που σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούσαν μέχρι πρότινος μονοπωλιακά, δραστηριοποιούμενες σε κρίσιμους κλάδους της οικονομίας (τηλεπικοινωνίες, τράπεζες, ενέργεια).
- ο Γεωγραφική θέση της χώρας υποδοχής. Παίζει σημαντικό ρόλο το κατά πόσο δίνει τη δυνατότητα επέκτασης σε γειτονικές ελκυστικές αγορές.
- ο Ανθρώπινο δυναμικό. Αφορά στην ποιότητα εξειδίκευσης, της εκπαίδευσης και των γνώσεών του. Τα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαθέτουν ανθρώπινο δυναμικό υψηλής ειδίκευσης με χαμηλό επίπεδο μισθών.
- ο Επίπεδο υποδομών και μεταφορών. Επηρεάζουν σημαντικά το κόστος λειτουργίας και μεταφορών.
- ο Επίπεδο ενσωμάτωσης των νέων τεχνολογιών. Παίζει σημαντικό ρόλο, κυρίως στους κλάδους τεχνολογίας αιχμής, όπως πληροφορική, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια.
- ο Κατάλληλα δίκτυα διανομής. Η εύκολη και γρήγορη διοχέτευση των προϊόντων στον καταναλωτή είναι πολύ σημαντική. Η δημιουργία νέων δικτύων συνεπάγεται επιπλέον κόστος.

ο Απόδοση του κεφαλαίου. Η προσδοκώμενη απόδοση του κεφαλαίου που πρόκειται να επενδυθεί και το συνακόλουθο περιθώριο κέρδους είναι ένας ακόμη σημαντικό παράγοντας.

2.1.11 Τάση των άμεσων ξένων επενδύσεων διεθνώς

Από την ανάλυση των ροών άμεσων ξένων επενδύσεων διεθνώς, κατά την δεκαετία 1996 – 2006 προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:³⁴

1. Τάση αύξησης των άμεσων ξένων επενδύσεων διεθνώς.
2. Γεωγραφική αναδιάρθρωση, με αύξηση των άμεσων ξένων επενδύσεων εντός ΟΟΣΑ και διασπορά των επενδύσεων σε μεγαλύτερο αριθμό χωρών.
3. Τάση αύξησης των άμεσων ξένων επενδύσεων στον τομέα των υπηρεσιών.

Αξιοσημείωτες τάσεις που παρατηρούνται στις επενδύσεις στον τριτογενή τομέα αφορούν πρώτον, ότι οι πολυεθνικές εταιρίες δείχνουν προτίμηση στην υλοποίηση των επενδύσεων τους μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, παρά μέσω «πράσινων επενδύσεων» και δεύτερον, τη διαπίστωση ότι, οι επενδύσεις αυτές ακολουθούν τη στρατηγική αναζήτησης και εκμετάλλευσης νέων αγορών. Έχουν δηλαδή σαν κύριο στόχο την κάλυψη νέων αγορών, ενώ προσδοκάται στο μέλλον η ανάληψη άμεσων ξένων επενδύσεων βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των εταιριών, ιδίως στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Υπάρχουν ωστόσο, κάποιες διαφορές ως προς τα αναμενόμενα οφέλη και τους κινδύνους από επενδύσεις στον τριτογενή τομέα, σε σχέση με τους άλλους τομείς της οικονομίας. Οι διαφορές αυτές επιτάσσουν και τη λήψη κατάλληλων μέτρων και τη διαμόρφωση κατάλληλων πολιτικών.

Περαιτέρω, αξιοσημείωτη τάση που παρατηρείται στις επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών, είναι η μετατόπιση του όγκου των πραγματοποιούμενων επενδύσεων από τις «παλαιές» στις «νέες» υπηρεσίες. Με άλλα λόγια, η σημασία του εμπορίου και της χρηματικής διαμεσολάβησης υποχωρεί, ενώ κερδίζουν σε σπουδαιότητα οι τομείς των μεταφορών, των επικοινωνιών και κυρίως της κινητής τηλεφωνίας και των επιχειρηματικών υπηρεσιών.

---

³⁴ www.brima.gr, Άρθρο « Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320

2.1.12 Ανάγκη υποστήριξης των επενδυτών από τους κρατικούς φορείς

Σε όλες τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία, παρότι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως χώρες επενδυτές, εντούτοις επιδιώκεται η προσέλκυση παραγωγικών άμεσων ξένων επενδύσεων. Παράλληλα, σε όλες τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες λειτουργούν κρατικοί οργανισμοί και υπηρεσίες που καλούνται να υποστηρίξουν την εισροή παραγωγικών ξένων κεφαλαίων στη χώρα. Τέτοιες υπηρεσίες στην Ελλάδα είναι το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων, που ως αποστολή έχει την προσέλκυση αλλά και την υποστήριξη των ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, καθώς και τα Γραφεία Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων των ελληνικών Πρεσβειών της χώρας στο εξωτερικό, που αποτελούν τον μοναδικό δίαυλο του ελληνικού κράτους στις ξένες αγορές και έχουν ως αρμοδιότητα μεταξύ άλλων, την παροχή κάθε είδους πληροφόρησης και υποστήριξης στους ξένους επενδυτές, οι οποίοι επιθυμούν να επενδύσουν στην ελληνική αγορά.³⁵

---

³⁵ www.brima.gr, Άρθρο « Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320

Ενότητα 2.2: Ανάπτυξη θετικών και αρνητικών επιπτώσεων από την ανάπτυξη ξένων πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

2.2.1 Εισαγωγή

Αρκετές πολυεθνικές επιχειρήσεις σήμερα, στηρίζονται σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό στις επιχειρηματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούν εκτός των συνόρων, όπου βρίσκεται η έδρα της επιχείρησής τους. Οι παράγοντες που οδήγησαν στην επέκταση των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων δεν ήταν μόνο η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των μέσων επικοινωνίας και μεταφοράς, αλλά και η αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης.

Όσον αφορά στην Ευρώπη, η οικονομική ενοποίηση και το κοινό νόμισμα διευκόλυναν ακόμη περισσότερο τη λειτουργία μιας διεθνοποιημένης επιχείρησης. Οι δραστηριότητες όμως των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι κοινά αποδεκτό ότι, συχνά επηρεάζουν την κοινωνική και πολιτική δομή των χωρών όπου δρουν, καθώς επίσης και την οικονομική τους ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα, πολύ λόγος γίνεται τα τελευταία χρόνια για την προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, ενώ είναι ακόμη αβέβαιο, αν στη χώρα έχει διαμορφωθεί το κατάλληλο οικονομικό «σκηνικό» για την εγκατάστασή τους. Πάντως, πολλοί εμπορικοί σύλλογοι της χώρας έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για τις επιπτώσεις μιας ραγδαίας εξάπλωσης των πολυκαταστημάτων (ξένων και ελληνικών συμφερόντων ή και συνεργασιών μεγάλων ελληνικών και ξένων αλυσίδων), τόσο στο χώρο της πρωτεύουσας όσο και στην επαρχία.³⁶

Σημειώνεται ότι, το λιανεμπόριο, αν και είναι από τους δυναμικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας με δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις και εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους να ζουν άμεσα ή έμμεσα από αυτό, έχει δυστυχώς δεχτεί από την οικονομική κρίση ισχυρότερο πλήγμα, σε σχέση με άλλους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Και αυτό είναι κάτι φυσιολογικό, από τη στιγμή που η σχέση του λιανεμπορίου με το βαλλόμενο από όλες τις πλευρές, «πορτοφόλι» του καταναλωτή είναι πιο στενή από οποιοδήποτε άλλο κλάδο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, πολλοί φορείς αναφέρονται συχνά στο φόβο μετατροπής των εμπορικών δρόμων με κενά καταστήματα και κτίρια, αφού ο

---

³⁶ Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα»

συνδυασμός των υψηλών ενοικίων με τη μείωση του τζίρου μπορεί να οδηγήσει σε εξουδετέρωση και κλείσιμο των οικονομικών δραστηριοτήτων. Σημαντικές απώλειες καταγράφει και το οργανωμένο λιανεμπόριο, με τα σούπερ μάρκετ να χάνουν κέρδη περίπου 23%, αλλά να καταφέρνουν να διατηρούν σε αυτή τη φάση τους τζίρους τους στα ίδια επίπεδα, κερδίζοντας έτσι μερίδια στην αγορά έναντι των μικρότερων επιχειρήσεων.³⁷

2.2.2 Επίδραση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στη χώρα που τις φιλοξενεί

Οι οικονομικές συνέπειες της δραστηριότητας από την μετεγκατάσταση μιας πολυεθνικής επιχείρησης στην οικονομία που της φιλοξενεί αποτελούν πεδίο έντονης αντιπαράθεσης εδώ και αρκετές δεκαετίες.

Η θετική άποψη υποστηρίζει ότι, η προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων επιτρέπει την αναπτυξιακή μεταμόρφωση της οικονομίας υποδοχής, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, νέες δεξιότητες και γνώσεις αλλά και δεσμούς επικοινωνίας και ανταλλαγής ανάμεσα στην τοπική οικονομική δραστηριότητα και τα ευρύτερα παραγωγικά δίκτυα της παγκόσμιας οικονομίας.

Ωστόσο, η κριτική άποψη υποστηρίζει ότι, η προσέλκυση ξένων επενδύσεων φέρνει λιγότερα «δώρα» και μεγαλύτερο κόστος για τις οικονομίες υποδοχής. Ενώ δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αυτές συχνά είναι χαμηλά αμειβόμενες, χαμηλών δεξιοτήτων και αμφίβολης διάρκειας, ενώ παράλληλα σημειώνεται απώλεια του εθνικού ελέγχου πάνω στην παραγωγική δραστηριότητα.

Τα επιχειρήματα αυτά συνοψίζονται επιγραμματικά στους πίνακες που ακολουθούν. Το συγκεκριμένο μίγμα κάθε περίπτωσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα χαρακτηριστικά της οικονομίας που φιλοξενεί και από το βαθμό ανάπτυξής της.³⁸

---

³⁷ www.hrma.gr, Άρθρο «Λιανικό εμπόριο: κρατάει σε τζίρο, αλλά χάνει σε κέρδη», Καλούμενος Γιώργος, Οκτώβριος 2010, τεύχος 366

³⁸ Λυμπεράκη Αντιγόνη, Θέμα Σημειώσεων «Οι πολυεθνικές εταιρίες και η μεταβαλλόμενη γεωγραφία τους», Δεκέμβριος 2010

**Πίνακας 6: Τα υπέρ και τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων για την
οικονομία υποδοχής**

Πίνακας 6-α: Τα υπέρ της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων

Πλεονεκτήματα

Τοπική οικονομία

- Νέες επενδύσεις και εισοδήματα
- Μεταφορά γνώσης, τεχνολογίας και τεχνικών διοίκησης
- Βελτίωση δεξιοτήτων (κατάρτιση, εκπαιδευτικά προγράμματα, κ.λπ.)
- Δεξαμενή για φορολογικά έσοδα

Τοπικές επιχειρήσεις

- Ευκαιρίες για παραγωγή προμηθειών προς τη διεθνή επιχείρηση
- Διευκόλυνση πρόσβασης στη διεθνή αγορά
- Εκμάθηση με όχημα τη μίμηση των άριστων διεθνών πρακτικών

Τοπική κοινωνία

- Αναβάθμιση της τοπικής υποδομής (που διαφορετικά, μπορεί να μην είχε γίνει, π.χ. μεταφορές και επικοινωνία)
- Συνοδευτική «κοινωνική επένδυση», όπως σχολεία, νοσοκομεία, τοπικές υπηρεσίες, κ.λπ.

Απασχόληση

- Νέες ευκαιρίες απασχόλησης για ντόπιο πληθυσμό και περισσότερες δουλειές
- Μισθοί συνήθως υψηλότεροι από αυτούς της εγχώριας αγοράς
- Εκπαίδευση και πιο προοδευτική προσέγγιση στην αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων

Πολιτικές συνέπειες και παρενέργειες

- Ο ερχομός ισχυρών μη-τοπικών «παικτών» αναβαθμίζει τη σημασία της περιοχής στον ανταγωνισμό μεταξύ περιφερειών και κρίσιμους κρατικούς πόρους

Πίνακας 6-β: Τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων

Μειονεκτήματα

Τοπική οικονομία

- Ανάπτυξη που εξαρτάται από εξωτερικό έλεγχο
- Μεγαλύτερη ευπάθεια σε κλείσιμο επιχειρήσεων και απώλειες θέσεων εργασίας
- Από-ειδίκευση και απώλειες παραδοσιακών δεξιοτήτων
- «περιχαρακωμένη ανάπτυξη» με μικρή επίδραση στην εγχώρια οικονομία, αλλά στενούς δεσμούς με παγκόσμια αγορά
- Περιθωριοποίηση και μααρασμός άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων

Τοπικές επιχειρήσεις

- Αυξημένος ανταγωνισμός στις τοπικές αγορές
- Αυξημένος ανταγωνισμός για εργασία, γη και κεφάλαιο, που οδηγεί σε αύξηση των τιμών τους
- «Αιχμαλωσία» από συγκεκριμένους προμηθευτές

Τοπική κοινωνία

- Παρεμβολή ή καταστροφή του τοπικού χαρακτήρα και των συνηθειών
- Εκτόπιση από τη χρήση κάποιων φυσικών πόρων
- Δημιουργία υποδομών στα μέτρα της ξένης επιχείρησης, αλλά όχι κατάλληλων για την τοπική οικονομική δραστηριότητα

Απασχόληση

- Εισαγωγή περισσότερο αυταρχικών μεθόδων διοίκησης
- Δουλειές χαμηλού επιπέδου δεξιοτήτων ή εντελώς ανειδίκευτες και επαναλαμβανόμενες
- Εκπαίδευση σε δεξιότητες που είναι χρήσιμες αποκλειστικά για τη συγκεκριμένη επιχείρηση και δεν «μεταφέρονται αλλού στην οικονομία

Πολιτικές συνέπειες και παρενέργειες

- Οι τοπικές αναπτυξιακές προτεραιότητες υπάγονται στις προτεραιότητες της

επιχείρησης που φιλοξενείται

- Κάθε εναλλακτικός αναπτυξιακός προβληματισμός περιθωριοποιείται

Παρακάτω, ακολουθεί εκτενέστερη ανάλυση των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

2.2.3 Θετικές επιπτώσεις άμεσων ξένων επενδύσεων

Οι επιπτώσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα που δραστηριοποιούνται δεν αφορούν μόνο το οικονομικό γίνεσθαι, αλλά και το πολιτικό. Αυτό συμβαίνει, καθώς οι επιπτώσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι ποικίλες και πολυδιάστατες, λόγω της εισαγωγής κεφαλαίων, οργανωσιακής κουλτούρας και της δημιουργίας νέων δεδομένων στο ανταγωνιστικό πεδίο των επιχειρηματιών δραστηριοτήτων.³⁹

Στην περίπτωση των άμεσων θετικών επιπτώσεων είναι η αύξηση της απασχόλησης με άμεση συνέπεια την μείωση της ανεργίας, την αύξηση του εισοδήματος των πολιτών, λόγω βελτίωσης των παρεχόμενων μισθών, την πτώση των τιμών των προϊόντων λόγω αυξανόμενου ανταγωνισμού και βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Επίσης, οι επέκταση άμεσων ξένων επενδύσεων συμβάλλει στη μεταφορά τεχνογνωσίας, κεφαλαίου και τεχνολογίας, με αποτέλεσμα την δημιουργία εξωτερικών οικονομιών κλίμακας στις εγχώριες επιχειρήσεις. η μεταφορά κουλτούρας και νοοτροπίας και η αύξηση της αποδοτικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων είναι συνέπειες τις ανάπτυξης των άμεσων ξένων επενδύσεων, που οφείλεται στην αναπροσαρμογή προς τα πάνω των κερδών και στην μείωση του κόστους παραγωγής, λόγω μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Η είσοδος στην Ελλάδα της εταιρίας «Marks&Spenser» το 2008 και η ένταξή της στον Όμιλο «Μαρινόπουλο» αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιπτώσεων που επιφέρει μία άμεση ξένη επένδυση στην χώρα υποδοχής, που είναι η Ελλάδα. Η πώληση του 50% της εταιρίας στην μητρική της, έδωσε τη δυνατότητα στον όμιλο να μεταφέρει κεφάλαια από έξω προς τα μέσα και να αποκτήσει ρευστότητα για να μπορέσει ταυτόχρονα να κάνει τις επενδύσεις του στην εγχώρια

³⁹ www.patrisonews.com, Άρθρο «Άμεσες ξένες επενδύσεις και Ελληνική οικονομία», Παυλόπουλος Παναγιώτης, 27.6.2011

αγορά. Παράλληλα, μετέφερε τεχνογνωσία και συνέβαλε και στην μείωση των τιμών των προϊόντων και στη νέα νοοτροπία στις εργασιακές σχέσεις. Η πρόσληψη προσωπικού αποτέλεσε και αυτό μία θετική επίπτωση στην ελληνική οικονομία, αφού μειώθηκε το ποσοστό της ανεργίας.⁴⁰

Είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι, η αναγνώριση του ρόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία έχει αναγκάσει και επηρεάσει τη στάση των περισσότερων χωρών, ώστε να υιοθετήσουν φιλελεύθερες πολιτικές, προκειμένου να προσελκύσουν νέες επενδύσεις. Αυτή η στάση συνδέεται με τις προσδοκίες ότι, οι άμεσες ξένες επενδύσεις θα οδηγήσουν σε αύξηση της απασχόλησης, των εξαγωγών, των φορολογικών εσόδων, στη βελτίωση της εγχώριας επιχειρηματικότητας και σε διάχυση των καινοτομιών και των νέων τεχνολογιών.⁴¹

Παράλληλα, οι άμεσες ξένες επενδύσεις έχουν το πλεονέκτημα έναντι των άλλων μορφών κεφαλαίου, ότι αποτελούν «κρύο χρήμα» και όχι «ζεστό χρήμα», οπότε λειτουργούν ως σημαντικό ανάχωμα για μια οικονομία σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

Συμπερασματικά, οι άμεσες ξένες επενδύσεις ωφελούν τη χώρα υποδοχής, ως ακολούθως:⁴²

- ο Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δημιουργούν εξωτερικές οικονομίες. Η δημιουργία και η διάχυση εξωτερικών του εργατικού οικονομικών από τις δραστηριότητες των πολυεθνικών αντικατοπτρίζουν τα δυναμικά οφέλη των ξένων επενδύσεων –εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού, αναβάθμιση των παραγωγικών δεξιοτήτων, κινητοποίηση τοπικών προμηθευτών, ενίσχυση ανταγωνισμού, ανάπτυξη διοικητικών δεξιοτήτων και άλλα.

- ο Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δημιουργούν περισσότερες θέσεις εργασίας ή στην περίπτωση της εξαγοράς μιας εγχώριας επιχείρησης που βρίσκεται σε δύσκολη θέση, «σώζει» τις θέσεις εργασίας που διαφορετικά θα είχαν χαθεί.

- ο Οι ξένες επενδύσεις δημιουργούν φορολογικά έσοδα. Οι θυγατρικές εταιρίες πληρώνουν εταιρικούς φόρους (κερδών) στο κράτος υποδοχής και οι εργαζόμενοι τους πληρώνουν φόρο εισοδήματος και έμμεσους φόρους για τις δαπάνες τους. Το

---

⁴⁰ www.patrisnews.com, Άρθρο «Άμεσες ξένες επενδύσεις και Ελληνική οικονομία», Παυλόπουλος Παναγιώτης, 27.6.2011

⁴¹ www.larissa-chamber.gr, Άρθρο «Η Ελλάδα στη διεθνή αγορά επενδύσεων», Γκουντόπουλος Δημήτριος, 17.5.2008

⁴² Παπουτσή Ελένη – Χριστίνα - Φιλίππου Ευαγγελία, Κεφάλαιο 18 «Κεφαλαιακές ροές και ξένες επενδύσεις»

άθροισμα όλων αυτών των φόρων μπορεί να αποτελεί μεγάλη συνεισφορά στο κρατικό θησαυροφυλάκιο, και ίσως αντισταθμίζει οποιεσδήποτε επιδοτήσεις ή και κίνητρα που έχουν δοθεί στην ξένη επιχείρηση.

ο Τέλος, οι ξένες επενδύσεις δημιουργούν εισροή ξένου συναλλάγματος. Η αρχική επένδυση μπορεί να λάβει την μορφή δανείων από την μητρική εταιρία ή από μία τράπεζα του εξωτερικού. Από την στιγμή που η θυγατρική λειτουργεί, μπορεί να δημιουργήσει εξαγωγές ή να εκτοπίσει εισαγωγές. Από αυτά θα πρέπει να αφαιρεθούν οι πληρωμές των μερισμάτων και των δανείων από το εξωτερικό. Αν το καθαρό αποτέλεσμα αποτελεί μια θετική συνεισφορά στο ισοζύγιο πληρωμών, τότε υπάρχει ένας καλός λόγος να συνεχιστεί η επένδυση.

2.2.4 Αρνητικές επιπτώσεις άμεσων ξένων επενδύσεων

Στην Ελλάδα γίνεται μεγάλη συζήτηση για την ανάγκη πρόσκλησης άμεσων ξένων επενδύσεων, λόγω των αναμενόμενων θετικών τους επιπτώσεων. Ένα πρώτο ερώτημα που μπορεί να έχει κανείς, είναι το από πού προκύπτει ότι αυτές οι επιπτώσεις θα είναι θετικές για την Ελλάδα. Αν γίνει δεκτό ότι είναι θετικές, ένα δεύτερο ερώτημα είναι το ποιες εγχώριες επιχειρήσεις αφορούν. Όλες ή για παράδειγμα τις μικρές ή μόνο τις μεγάλες. Ένα επόμενο ερώτημα είναι το ποιες ξένες επιχειρήσεις προκαλούν θετικές επιπτώσεις. Όλες ή αυτές που λόγω μερικής ξένης ιδιοκτησίας και μικρού μεγέθους είναι αναγκασμένες να αναμιγνύονται περισσότερο με τις εγχώριες.

Η μέτρηση λοιπόν, των καθαρών επιπτώσεων των άμεσων ξένων επενδύσεων στις οικονομίες που τις φιλοξενούν, κυριαρχείται από δύο αποτελέσματα:⁴³

1. Οι ξένες επενδύσεις συνοδεύονται συνήθως από βελτιωμένη τεχνολογία, είτε στην παραγωγή είτε στην προώθηση και διανομή. Αυτή η υπεροχή τους μεταφράζεται αφενός σε υψηλότερη παραγωγικότητα για τις ίδιες, και αφετέρου βελτιώνει την αποτελεσματικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων, λόγω της έμμεσης διάχυσης της τεχνολογίας στις εγχώριες επιχειρήσεις.
2. Οι εγχώριες επιχειρήσεις υφίστανται έντονη ανταγωνιστική πίεση από τις ξένες, που ενδέχεται να «κλέβουν» μέρος της αγοράς τους. Έτσι, μικραίνει το μερίδιό τους, αυξάνεται το μέσο κόστος τους και στο όριο οδηγούνται σε κλείσιμο.

---

⁴³ www.news.kathimerini.gr, Άρθρο «Οι επιπτώσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στην οικονομία», Λουρή – Δενδρινού Ελένη, 16.2.2003

Το πιο από τα δύο αποτελέσματα κυριαρχεί, προσδιορίζει τις καθαρές επιπτώσεις από τη λειτουργία των άμεσων ξένων επενδύσεων στην εγχώρια οικονομία. Εξαρτάται δε, από πολλούς παράγοντες μεταξύ των οποίων είναι το τεχνολογικό επίπεδο, οι διαρθρωτικές αδυναμίες και η νομοθεσία της χώρας υποδοχής.

Οικονομικές επιπτώσεις

Είναι σαφές ότι, στην Ελλάδα έχει δημιουργηθεί ένα είδος «ολιγαρχίας» επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου. Παρόλα αυτά έχει διαπιστωθεί ότι, αυτές οι αλυσίδες καταστημάτων αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στο πεδίο του ανταγωνισμού με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές αλυσίδες, με αποτέλεσμα να είναι υπαρκτός ο κίνδυνος του αφελληνισμού του ελληνικού εμπορίου, αλλά και η μείωση των περιθωρίων κέρδους των ελληνικών επιχειρήσεων, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις, ψάχνουν να βρουν τρόπους να επιβιώσουν.⁴⁴

Η μειωμένη κερδοφορία των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου σίγουρα επιβαρύνει την ήδη επιβαρυνόμενη για άλλους λόγους βιομηχανία τροφίμων, με ότι αυτό συνεπάγεται για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αυτό οφείλεται στο ότι, όχι μόνο οι ελληνικές επιχειρήσεις αδυνατούν σε πολλές περιπτώσεις να εξοφλήσουν τις υποχρεώσεις τους στις ελληνικές βιομηχανίες, αλλά και στο ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου που υπάρχουν στην Ελλάδα εισάγουν μια μεγάλη γκάμα προϊόντων από τις χώρες προέλευσής τους. Επίσης, δεν πρέπει να αγνοηθούν τα προϊόντα «ιδιωτικής ετικέτας», τα προϊόντα δηλαδή με την επωνυμία του πολυκαταστήματος, τα οποία διατίθενται και σε πολύ χαμηλότερη τιμή.

Σημειώνεται ότι, ακόμη και όταν τα μεγάλα πολυκαταστήματα προμηθεύονται από ντόπιες βιομηχανίες, προμηθεύονται με πίστωση ενώ πωλούν τα εμπορεύματα στις περισσότερες περιπτώσεις μετρητοίς. Αυτό σημαίνει ότι, εισπράττουν αντί να καταβάλλουν τόκους με ότι αρνητικά αποτελέσματα μπορεί να έχει αυτό για τους προμηθευτές τους. Αυτό συνεπάγεται το μη υγιή τρόπο ρευστότητας και χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και σίγουρα δεν ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη στον κλάδο του λιανεμπορίου και της βιομηχανίας τροφίμων.

---

⁴⁴ Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα – Οικονομικές επιπτώσεις»

Εδώ όμως, πρέπει να τονιστεί η σπουδαιότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την οικονομία της Ελλάδας, καθώς το 50% - 60% του ΑΕΠ της χώρας προέρχεται από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και περίπου το 60% με 70% των περιπτώσεων αυτών, τα νεότερα μέλη των οικογενειών αναλαμβάνουν τα ηνία της οικογενειακής τους επιχείρησης. Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι, πού θα απορροφηθούν οι εργαζόμενοι όλων αυτών των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όταν ανοίγουν νέα πολυκαταστήματα. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι, ένα μεγάλο πολυκατάστημα απασχολεί περίπου 50 άτομα και το συγκεκριμένο πολυκατάστημα μπορεί να αντικαταστήσει τις υπηρεσίες που προσφέρουν 7 με 8 μικρότερες επιχειρήσεις πώλησης διαφορετικών ειδών, μπορεί κανείς εύκολα να συμπεράνει ότι ένας μεγάλος αριθμός εργαζομένων θα μείνουν άνεργοι.

Ακόμη και στην περίπτωση που ένα πολυκατάστημα προσλάβει τον ίδιο αριθμό ατόμων με τον αριθμό των ατόμων που απολύονται από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, λόγω του ότι δεν μπορούν να αντέξουν τον αθέμιτο ανταγωνισμό, τα κέρδη των πωλήσεων τα ωφελείται μια «ολιγαρχία ατόμων». Αυτά τα άτομα συνήθως, εκτελούν ξένα συμφέροντα, οπότε διαπιστώνεται διαφυγή εισοδήματος στο εξωτερικό, ενώ στην περίπτωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων τα κέρδη αυτά διαμοιράζονται στους ντόπιους επιχειρηματίες.⁴⁵

Μειώνοντας λοιπόν, το εισόδημα αυτών των ατόμων, αναγκάζοντάς τους να κλείσουν τις επιχειρήσεις τους και να εργαστούν ως μισθωτοί, μειώνεται και η αγοραστική τους δύναμη. Αυτό με τη σειρά του έχει άμεση επίπτωση στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Μπορεί λοιπόν αρχικά κάποιος κάνοντας τις αγορές του από ένα πολυκατάστημα να πιστεύει ότι γλιτώνει κάποια χρήματα, αλλά μακροχρόνια συμβάλλει στην οικονομική κατάρρευση της χώρας. Δεν είναι τυχαίο ότι, τα τελευταία χρόνια έχουν εμφανιστεί πάρα πολλά πολυκαταστήματα στην Ελλάδα, ενώ ήδη σε πολλές χώρες έχουν θεσπιστεί αυστηροί κανόνες για την εγκατάστασή τους.

Βέβαια, το επιχείρημα που παρουσιάζουν τα μεγάλα πολυκαταστήματα είναι ότι, πολλές χώρες πέρασαν από το στάδιο του επιθετικού ανταγωνισμού, αλλά κατάφεραν να επιβιώσουν και ότι η επέκταση των πολυεθνικών πολυκαταστημάτων είναι φυσικό αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης.

---

⁴⁵ Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα – Οικονομικές επιπτώσεις»

Όμως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων επηρεάζουν αρνητικά το ισοζύγιο των πληρωμών της χώρας υποδοχής τους, αν ληφθεί υπόψη ο επαναπατρισμός των κεφαλαίων αυτών, όπως και το κόστος τους. Βραχυπρόθεσμα, οι επιπτώσεις αυτές είναι θετικές και συμβάλλουν στη χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών πολλών αναπτυσσόμενων χωρών. Όμως, ο αρνητικός χαρακτήρας των επιπτώσεων των ξένων επενδύσεων ποικίλλει σημαντικά κατά κλάδο και χώρα.

Επιπλέον, πρέπει να δοθεί έμφαση στον καθορισμό των κερδών που εξάγονται από τις θυγατρικές πολυεθνικές επιχειρήσεις. Είναι εντυπωσιακό ότι, πολλές τέτοιες επιχειρήσεις υπερκοστολογούν τα ενδιάμεσα προϊόντα που εισάγουν ή υποκοστολογούν τα προϊόντα που εξάγουν, όταν αυτά είναι αντικείμενο συναλλαγής μεταξύ μητρικής και της θυγατρικής της, ώστε να μειώσουν έτσι τα κέρδη της θυγατρικής εταιρίας και να αποφύγουν με αυτόν τον τρόπο τη φορολογική επιβάρυνση και τους περιορισμούς στην εξαγωγή των κερδών από τη χώρα υποδοχής.⁴⁶

Ορισμένες εμπειρικές μελέτες έδειξαν ότι, οι θυγατρικές επιχειρήσεις των ξένων εταιριών που είναι εγκατεστημένες στις αναπτυσσόμενες χώρες, μειώνουν μακροχρόνια την επενδυτική ικανότητα των χωρών αυτών, προκαλώντας έτσι μείωση των διαθέσιμων κεφαλαίων και σοβαρές ανισορροπίες στο ισοζύγιο πληρωμών.

Όσον αφορά στο εμπορικό ισοζύγιο, οι άμεσες επενδύσεις των ξένων επιχειρήσεων αποτελούν αναμφισβήτητα ένα παράγοντα υποκατάστασης των εισαγωγών. Είναι φανερό ότι, μια χώρα ή ένας κλάδος που δεν έφτασε σε ένα ικανοποιητικό βαθμό ανάπτυξης, δεν είναι σε θέση να τροφοδοτήσει τις ξένες επιχειρήσεις με πρώτες ύλες ή ενδιάμεσα προϊόντα που είναι αναγκαία για την παραγωγή τους. Γι' αυτό, πολλές ξένες επιχειρήσεις, εγκατεστημένες στις αναπτυσσόμενες χώρες, περισσότερο ασχολούνται με τη συναρμολόγηση, σύνθεση ή συσκευασία των πρώτων υλών και των εισαγόμενων ενδιάμεσων προϊόντων, παρά με την επωφελή κινητοποίηση των εγχώριων πόρων. Και αυτό βέβαια συμβαίνει, με δεδομένο ότι, οι εταιρίες αυτές εγκαθίστανται στις χώρες υποδοχής περισσότερο για να διαφυλάξουν καλύτερα τα συμφέροντά τους ή να κατακτήσουν τις τοπικές αγορές, παρά για να αναπτύξουν εξαγωγική δραστηριότητα. Έτσι, οι εξωγενείς επιπτώσεις

---

⁴⁶ Ρουμελιώτης Β. Παναγιώτης, «Πολυεθνικές επιχειρήσεις και υπερκοστολογήσεις – υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978

των άμεσων επενδύσεων σε πολλές υπανάπτυκτες χώρες είναι αυστηρά περιορισμένες. Αποτέλεσμα είναι να γίνεται μεγαλύτερη η εξάρτηση των χωρών αυτών από το εξωτερικό, εφόσον οι πολυεθνικές εταιρίες επιβάλλουν στις χώρες αυτές τις πηγές ανεφοδιασμού από το εξωτερικό, ενώ στην περίπτωση των εισαγωγών, οι διάφοροι τοπικοί φορείς των χωρών αυτών είναι γενικά ελεύθεροι να διαλέξουν τους ξένους πωλητές τους.

Γενικότερα, το πρόβλημα της υπερκοστολόγησης των ενδιάμεσων προϊόντων οδηγεί σε άλλα αρνητικά αποτελέσματα για τις οικονομίες των αναπτυσσόμενων χωρών. Αρχικά, για να μπορέσουν να κερδίσουν από την υπερκοστολόγηση, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προτιμούν τις εισαγωγές και αποφεύγουν τη δημιουργία κάθετων επιχειρήσεων με τη βοήθεια της υποκοστολόγησης της τοπικής παραγωγής στις εισαγωγές. Έπειτα, η τεχνητή αύξηση των τιμών των εισαγωγών επηρεάζει το κόστος παραγωγής και οδηγεί σε μείωση της ανταγωνιστικότητας στις εξωτερικές αγορές, άρα και σε περιορισμένη μεγέθυνση της οικονομίας των αναπτυσσόμενων χωρών.⁴⁷

Τέλος, οι ξένες εταιρίες μπορούν να εμποδίζουν τις τοπικές επιχειρήσεις να επενδύουν στις ίδιες δραστηριότητες με τις δικές τους ακόμα ευκολότερα, καθώς οι ξένες επιχειρήσεις είναι περισσότερο ανταγωνιστικές, λόγω του μεγάλου μεγέθους τους. Όμοια, οι εταιρίες αυτές δημιουργούν πολλές φορές διαμάχες μεταξύ τοπικών και ξένων επιχειρηματιών, δεδομένου ότι, οι τοπικές τράπεζες δανείζουν ευκολότερα τις ξένες εταιρίες παρά τις τοπικές. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διαθέτουν την εγγύηση των μητρικών τους εταιριών, όπως και τα μέσα για την προώθησή τους (διαφήμιση κ.λπ.) και επιτυγχάνουν έτσι περισσότερο αξιόλογα αποτελέσματα εκμετάλλευσης. Επιπλέον, πολλές πολυεθνικές τράπεζες δρουν στις αναπτυσσόμενες χώρες και εκμεταλλεύονται τις τοπικές χρηματικές πηγές, επενδύοντας κεφάλαια σε πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Η εξάρτηση των αναπτυσσόμενων χωρών, που απορρέει από τις άμεσες επενδύσεις, θεωρείται σαν αρνητικός παράγοντας. Αυτή η εξάρτηση εκδηλώνεται με τη βοήθεια της τεχνολογίας, των ξένων τύπων, της κατανάλωσης, της εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από το εξωτερικό και γενικότερα από τον τύπο της οικονομικής ανάπτυξης που δημιουργούν οι άμεσες επενδύσεις. Αλλά από την άλλη πλευρά, οι

---

⁴⁷ Ρουμελιώτης Β. Παναγιώτης, «Πολυεθνικές επιχειρήσεις και υπερκοστολογήσεις – υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978

επενδύσεις αυτές συντελούν στη σύνδεση των διαφόρων χωρών – δεκτών με τη διεθνή οικονομία.

Κοινωνικές επιπτώσεις

Οι περισσότερες κοινωνικές επιπτώσεις από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε μια χώρα είναι κυρίως αποτέλεσμα των οικονομικών τους επιπτώσεων.

Η παγκόσμια οικονομία διανύει μια περίοδο ύφεσης και σκοπός της πολιτείας και των τοπικών φορέων, όσον αφορά την ελληνική οικονομία, πρέπει να είναι η ενίσχυση και όχι η οικονομική αποδυνάμωση των πολιτών. Η ανεργία στην Ελλάδα είναι ένα πρόβλημα που απασχολεί σχεδόν όλες τις ελληνικές οικογένειες. Οι κοινωνικές προεκτάσεις του προβλήματος είναι γνωστές, όπως η μείωση του βιοτικού επιπέδου, προβλήματα προσαρμογής και ένταξης στην κοινωνία και άλλα.

Εκτός λοιπόν από το πρόβλημα της ανεργίας, εμφανίζονται και οι αρνητικές συνέπειες από την εγκατάσταση ενός πολυκαταστήματος στο φυσικό περιβάλλον. Εκτός από την ηχορύπανση και την ρύπανση του γύρω χώρου, λόγω των απορριμμάτων από το πολυκατάστημα, πρέπει να εκτιμηθεί κατά πόσο θα επιβαρυνθεί το οδικό δίκτυο της περιοχής και αν αυτό μπορεί να εξυπηρετήσει τις αυξημένες ανάγκες ενός πολυκαταστήματος. Αν λοιπόν, το πολυκατάστημα εγκατασταθεί σε μια πυκνοκατοικημένη περιοχή, σίγουρα θα επιβαρυνθεί το οδικό δίκτυο ακόμη περισσότερο. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολλών προβλημάτων, όσον αφορά τη μετακίνηση και τη διαβίωση των κατοίκων.⁴⁸

Κάθε σημείο της πόλης όπου εγκαθίσταται ένα πολυκατάστημα, είναι ένας πόλος που έλκει και παράγει μετακινήσεις. Όσο πιο ισχυρή είναι αυτή η λειτουργία, όπως μια υπεραγορά, τόσο πιο ισχυρός πόλος μετακινήσεων γίνεται. Η μορφή της κατανομής των παραπάνω πόλων στην πολεοδομική επιφάνεια προσδιορίζει και τη μορφή στο χώρο των μετακινήσεων, που αναπτύσσονται ανάμεσά τους. Η δυναμική των μεταφορών περιλαμβάνει δύο βασικές κατηγορίες: την κίνηση των ανθρώπων και την μεταφορά πραγμάτων (εμπορευμάτων, κ.λπ.).⁴⁹

---

⁴⁸ Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα – Οικονομικές επιπτώσεις»

⁴⁹ Μελέτη – Έρευνα «Ανάλυση των επιπτώσεων από την ίδρυση νέων πολυκαταστημάτων/σουπερμάρκετ στο νομό Ηρακλείου», ICAP και Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Κρήτης, 2004

- Κίνηση των ανθρώπων. Αυτή χωρίζεται στις πεζές και στις μηχανικές μετακινήσεις, που δεν είναι ανεξάρτητες οι μεν από τις δε. Πριν και μετά από κάθε μηχανική μετακίνηση, υπάρχει κίνηση με τα πόδια. Θεωρητικά, οι ροές και οι δρόμοι που τις φιλοξενούν είναι ιεραρχημένοι. Στην πράξη όμως, λόγω του κορεσμού, λόγω της ανεπάρκειας χωρητικότητας των μεγάλων αξόνων για να εξυπηρετήσουν τη ζήτηση, έχουν μετατραπεί οι δρόμοι σε αγωγοί κυκλοφορίας, ισοπεδώνοντας μορφολογικά την πόλη, εξαφανίζοντας ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά.
- Μεταφορά αντικειμένων. Στόχος είναι το ποσοστό που θα διακινείται οδικά, να μεταφέρεται σε περιόδους της ημέρας ή της νύχτας, που η κυκλοφορία των ανθρώπων είναι περιορισμένη και κατά τον πιο συντονισμένο, «ευφυή» και οικονομικό τρόπο. Η μεταφορά των εμπορευμάτων διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: (α) μεταφορά τροφοδοσίας των επιχειρήσεων και (β) μεταφορά για αποστολές από τις επιχειρήσεις προς την πελατεία ή μεταφορά από τους ίδιους τους πελάτες. Οι στάσεις των φορητών για φορτοεκφορτώσεις, όταν αυτές γίνονται στην αριστερή λωρίδα κίνησης και όχι σε κατάλληλα διαμορφωμένες θέσεις, είτε παρά το κράσπεδο, είτε στον ιδιωτικό χώρο των καταστημάτων, προκαλούν σοβαρά προβλήματα στην εξέλιξη της κυκλοφοριακής ροής. Ο σχεδιασμός των μεταφορών εμπορευμάτων πρέπει να περιλαμβάνει πολιτικές: (α) για τη μείωση του μεγέθους των χρησιμοποιούμενων φορητών, π.χ. με μεταφόρτωση, (β) για τον περιορισμό της κίνησής τους σε ορισμένες περιοχές και σε ορισμένες αρτηρίες και (γ) για τον περιορισμό της κίνησής τους σε ορισμένα χρονικά διαστήματα της ημέρας.

Στις κοινωνικές επιδράσεις που προέρχονται από την εγκατάσταση πολυκαταστημάτων σε μία περιοχή, περιλαμβάνεται και η όχληση που προέρχεται κυρίως από την κυκλοφορία των οχημάτων και αφορά βασικά αστική περιοχή, γιατί για εκτός σχεδίου πόλης περιοχές, τα προβλήματα αυτά είναι πιο υποβαθμισμένα έως και εξαφανισμένα. Οι επιδράσεις λοιπόν στην όχληση είναι οι εξής:⁵⁰

1. Αποκοπή του αστικού ιστού από τον δρόμο

Ο δρόμος συχνά αποκόπτει τον εκάστοτε αστικό ιστό. Η αποκοπή δεν είναι τόσο αποτέλεσμα του πλάτους του δρόμου, όσο του μεγέθους της κυκλοφορίας που

---

⁵⁰ Μελέτη – Έρευνα «Ανάλυση των επιπτώσεων από την ίδρυση νέων πολυκαταστημάτων/σουπερμάρκετ στο νομό Ηρακλείου», ICAP και Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Κρήτης, 2004

υποδέχεται, αφού ακόμη και ένας στενός δρόμος, αν έχει μεγάλη κίνηση, γίνεται ένας δρόμος που αποκόπτει. Η παράμετρος «ταχύτητα» συμβάλλει πολύ στην αίσθηση της αποκοπής. Η μικρής πυκνότητας, αλλά υψηλών ταχυτήτων ροή, είναι η πιο επικίνδυνη. Η στάθμευση παίζει σημαντικό ρόλο στο ζήτημα αυτό, αφού στους δρόμους όπου απαγορεύεται αυστηρά η στάθμευση, η εικόνα του κυκλοφοριακού «αγωγού» είναι πιο έντονη.

2. Ατμοσφαιρική ρύπανση

Η ατμοσφαιρική ρύπανση είναι ζημιογόνος σε δύο επίπεδα.⁵¹

1. Τοπικό επίπεδο. Είναι το μικροπεριβάλλον της πόλης, αφού από τις μεταφορές υπάρχει το μεγαλύτερο ποσοστό των αερίων ρύπων (μονοξείδιο του άνθρακα CO, οξείδια του αζώτου NOx, κ.λπ.). Ακόμη και αν υπάρχει άμεση διάχυση των ρύπων, χάρη στον καλό αερισμό του δρόμου από ισχυρά ρεύματα αέρα, πάλι αυτοί που βρίσκονται πιο κοντά στις εξατμίσεις των οχημάτων θα εισπνεύσουν τους ρύπους. Ειδικά στην κεντρική Ελλάδα με το μεσογειακό κλίμα και την ηλιοφάνεια, όταν υπάρχει ρύπανση της ατμόσφαιρας, αυτή θα θίγει πολύ πιο άμεσα τον πληθυσμό των πόλεων, αφού η ζωή αναπτύσσεται στους ανοιχτούς χώρους και ιδιαίτερα στους δρόμους. Το πρόβλημα βέβαια αυτό αφορά κυρίως τις πόλεις και όχι τα περίχωρα, όπου το πρόβλημα της ρύπανσης προς το παρόν είναι αρκετά υποβαθμισμένο.
2. Ο πλανήτης συνολικά. Δηλαδή, το μακροπεριβάλλον, αφού οι ρύποι που διαχέονται στην ατμόσφαιρα διασπούν το στρώμα του όζοντος και η θερμοκρασιακή ισορροπία ανατρέπεται και η απειλή μακροπρόθεσμων επιπτώσεων στη ζωή γίνεται ιδιαίτερα σοβαρή.

Για την πρόληψη της ρύπανσης απαιτούνται πολιτικά σχέδια αντιμετώπισης, αλλά και οι ρυθμίσεις περιορισμού του όγκου της κυκλοφοριακής ροής, ώστε να διεκπεραιώνεται ομαλότερα και με μέτριες ταχύτητες που συμβάλλουν στη μείωση της ρύπανσης, αν όχι βραχυπρόθεσμα, τουλάχιστον σε μακροπρόθεσμη προοπτική.

---

⁵¹ Μελέτη – Έρευνα «Ανάλυση των επιπτώσεων από την ίδρυση νέων πολυκαταστημάτων/σουπερμάρκετ στο νομό Ηρακλείου», ICAP και Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Κρήτης, 2004

3. Ηχητική ρύπανση

Σύμφωνα με μετρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα σημαντικό ποσοστό κατοίκων πόλεων εκτίθενται σε επίπεδα θορύβου που προκαλούν σοβαρή ενόχληση (65 dB), που κατά 88% προέρχεται από την κυκλοφορία. Μέτρα μείωσης λαμβάνονται με τη χρήση ηχοπετασμάτων, όπως με τη φύτευση χαμηλού ή υψηλού πρασίνου στα όρια οδικού άξονα.

Περνώντας τις κοινωνικές επιπτώσεις που φέρει η ανάπτυξη πολυκαταστημάτων σε μία περιοχή, μια άλλη κοινωνική επίπτωση, είναι σε μερικές περιπτώσεις η «άκρατη» και «σκληρή» εκμετάλλευση των εργαζομένων σε πολυκαταστήματα. Προβλήματα όπως το συνεχές ωράριο χωρίς την πληρωμή των υπερωριών, εξοντωτικές πολλές φορές συνθήκες εργασίας, χαμηλό ημερομίσθιο, σίγουρα είναι γνωστά σε εκείνους που δουλεύουν σε πολυκαταστήματα. Φυσικά πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι λόγω της απειλής της ανεργίας, τα περιθώρια αντιδράσεων των εργαζομένων είναι πολύ περιορισμένα. Επίσης, σε αυτούς τους χώρους εργασίας υπάρχει το φαινόμενο της αποπροσωποποίησης των σχέσεων μεταξύ πελατών – πωλητών και πωλητών – εργοδοτών, όμως σε σχέση τα υπόλοιπα προβλήματα, ίσως αυτό μπορεί να θεωρηθεί ασήμαντο.

Ακόμη, θα πρέπει ίσως να προστεθεί και το γεγονός ότι, οι αγορές από πολυκαταστήματα, υπεραγορές και μεγάλα σουπερμάρκετ σίγουρα ωθούν στον υπερκαταναλωτισμό. Η αρχή έγινε την δεκαετία του '70 και '80 με την άνθηση των σουπερμάρκετ και την κατάργηση των παραδοσιακών παντοπωλείων. Το φαινόμενο του υπερκαταναλωτισμού φαίνεται να πήρε ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις με την εμφάνιση των πολυκαταστημάτων. Νέες μέθοδοι προώθησης των προϊόντων τους αναπτύσσονται από τα μεγάλα καταστήματα καθημερινά, με σκοπό να κερδίσουν τον καταναλωτή.⁵²

Ωστόσο, τα αποτελέσματα του υπερκαταναλωτισμού είναι, πρώτα από όλα, η οικονομική εξαθλίωση των καταναλωτών. Οι καταναλωτές, πέφτοντας θύματα ενός «επιθετικού marketing» αγοράζουν πολύ περισσότερα από ό,τι χρειάζονται, με αποτέλεσμα το μηνιαίο εισόδημά τους να εξανεμίζεται πολύ γρήγορα. Αυτό βέβαια συνεπάγεται στο ότι, δυσκολεύονται έπειτα να καλύψουν άλλες ανάγκες και συμβάλλει στην οικονομική αποδυνάμωση της κοινωνίας. Ακόμη, αρκεί να

---

⁵² Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα – Οικονομικές επιπτώσεις»

αναλογιστεί κανείς, την μορφή που θα έχει μια κοινωνία, όπου ο στόχος των πολιτών της θα είναι το κέρδος, όχι για να επενδύσουν, αλλά για να καταναλώσουν ακόμη περισσότερα.

Γενικότερα όμως, εκτός από τον υπερκαταναλωτισμό, ένα άλλο αποτέλεσμα της επεκτατικής πολιτικής των πολυκαταστημάτων είναι και η γενικότερη αλλαγή του τρόπου, με τον οποίο ο καταναλωτής κάνει τις αγορές του. Αυτό σημαίνει ότι, λόγω του ότι πολλά πολυκαταστήματα προσπαθούν να προωθήσουν προϊόντα είτε δικών τους ετικετών, αλλά και άλλων γνωστών εταιριών τροφίμων και ρουχισμού, συνήθως του εξωτερικού, ωθούν τον καταναλωτή να αγοράζει τα προϊόντα αυτά. Εκτός λοιπόν, του ότι προσπαθούν να διαμορφώσουν ένα συγκεκριμένο «life style» στο κοινωνικό σύνολο με ότι συνέπειες μπορεί να έχει αυτό, σίγουρα πλήττουν όχι μόνο τους ντόπιους βιοτέχνες και παραγωγούς, αλλά καταστρέφουν και τις ιδιαιτερότητες των κοινωνιών.

Από την επέκταση των πολυκαταστημάτων επίσης, πολύ σημαντική επίπτωση είναι και ο τόπος εγκατάστασής τους, καθώς παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην καταστροφή πολιτιστικών χωρών και στην αντιαισθητική εμφάνιση παραδοσιακών περιοχών. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ένα παραδοσιακό κτίριο και ένα υπερσύγχρονο πολυκατάστημα ακριβώς δίπλα. Σίγουρα είναι μια εικόνα, η οποία δεν συνάδει με την αισθητική του όλου χώρου και ίσως και στο μέλλον επιφέρει και την καταστροφή του χώρου αυτού, με την γενικότερη πληθυσμιακή προσέλευση και την κυκλοφοριακή συμφόρηση ή ακόμη και ως αποτέλεσμα των επεκτατικών βλέψεων του πολυκαταστήματος.

Γενικότερα πρέπει να σημειωθεί ότι, τα πολυκαταστήματα ξένων συμφερόντων περνώντας τα εθνικά τους σύνορα, έχουν την δυνατότητα να δρουν και να επηρεάζουν την κοινωνική και πολιτική δομή των χωρών όπου δραστηριοποιούνται, κι έτσι διαβρώνουν την εθνική τους συνοχή. Ακόμη περισσότερο, όλες οι πολυεθνικές εταιρίες δημιουργούν μια ιεραρχική κοινωνική δομή παρά κοινωνική ισότητα. Έτσι μπορούν να επιφέρουν βαθιές πολιτιστικές μεταβολές με το να προκαλούν και να δημιουργούν νέες καταναλωτικές ανάγκες και τρόπους ζωής. Επίσης, είναι σύνηθες το φαινόμενο, οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες, ως απόρροια της μεγάλης δύναμης που διαθέτουν, συχνά να καταφέρνουν να παρακάμψουν τις νομοθετικές ή άλλες διοικητικές διαδικασίες και να

εξουδετερώσουν τα μέτρα της γενικότερης οικονομικής πολιτικής, προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους.⁵³

2.2.5 Χρησιμότητα ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, σαφώς και έχει ανάγκη να γίνουν άμεσα επενδύσεις, και κυρίως στην περίοδο οικονομικής ύφεσης που χαρακτηρίζει τη χώρα σήμερα. Οι ξένες επενδύσεις προς την χώρα, θα βοηθήσει, ώστε να μη μετεξελιχθεί η ευρωπαϊκή κρίση χρέους σε τραπεζική κρίση, όπου η τελευταία θα δημιουργήσει ακόμη υψηλότερα επίπεδα ανεργίας.⁵⁴

Ωστόσο, για όσο η ύφεση συνεχίζεται, οι δημοσιονομικοί στόχοι θα παραμένουν ανέφικτοι, ανατροφοδοτώντας το έλλειμμα και το χρέος. Ανέφικτη, βεβαίως, θα παραμείνει και η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, οι οποίες αμφισβητούν ολοένα και εντονότερα τις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας.

Ο μόνος τρόπος για να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος είναι η δημιουργία πρόσθετων ρυθμών ανάπτυξης, με αιχμή και κινητήριο δύναμη τον ιδιωτικό τομέα. Η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα νέες εγχώριες και ξένες επενδύσεις. Χρειάζεται νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, οι οποίες θα τονώσουν την απασχόληση, θα αναθερμάνουν την αγορά, θα κινητοποιήσουν τον ανταγωνισμό και θα συνεισφέρουν στα έσοδα του κράτους.⁵⁵

Είναι πλέον σαφές ότι, το λανθασμένο μοντέλο ανάπτυξης του παρελθόντος πρέπει να αντικατασταθεί από μία δραστικά διαφορετική δομή ανάπτυξης και νέους στόχους. Η ανάπτυξη δεν μπορεί να στηριχθεί αποκλειστικά στην κατανάλωση. Δεν υπάρχουν πια φτηνά δανειακά κεφάλαια για να τη χρηματοδοτήσουν. Για να πετύχει τους νέους της στόχους, η χώρα οφείλει να υλοποιήσει ριζικές αλλαγές στην αναπτυξιακή της «μηχανή», όπως:

ο Το εθνικό οικονομικό μοντέλο πρέπει να γίνει πολύ πιο εξωστρεφές, με έμφαση στις αγορές του εξωτερικού, για να εξάγει αγαθά και υπηρεσίες και να εισάγει επενδυτικά κεφάλαια. Διεθνώς εμπορεύσιμοι τομείς, όπως ο τουρισμός και η βιομηχανία πρέπει να απορροφήσουν το μεγαλύτερο μέρος των διαθέσιμων αγορών,

---

⁵³ Σχοιναράκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα – Οικονομικές επιπτώσεις»

⁵⁴ www.ethnos.gr, Άρθρο «Ντοβότνι: Η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα επενδύσεις», 20.3.2012

⁵⁵ www.kepp.imeridew.gr, Άρθρο «Η κρίση ως ευκαιρία: Επενδύσεις στην Ελλάδα σήμερα»

ώστε να αποκτήσουν οικονομίες κλίμακας, τεχνογνωσία και ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο.

ο Η χρηματοδότηση της οικονομίας πρέπει να περάσει από το δημόσιο χρέος στα ιδιωτικά και μετοχικά κεφάλαια. Αυτό απαιτεί ένα πολύ υψηλότερο επίπεδο εγχώριων και ξένων επενδύσεων. Η Ελλάδα πρέπει να δημιουργήσει ένα περιβάλλον που να είναι φιλικό προς την επιχειρηματικότητα και να προσελκύσει εγχώριες και ξένες επενδύσεις, ώστε να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και ρυθμούς ανάπτυξης που θα επιτρέψουν στη χώρα να μειώσει τα επίπεδα χρέους.

ο Η παραγωγικότητα και η αποδοτικότητα, τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα πρέπει να βελτιωθούν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την κατάργηση περιττών δημόσιων οργανισμών που δεν προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο και την ουσιαστική βελτίωση της αποδοτικότητας του δημοσίου τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να ενεργοποιηθεί για την αξιοποίηση επιχειρηματικών και επενδυτικών ευκαιριών που θα ενισχύσουν την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητα της χώρας, να στραφεί στην δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων και σε δραστηριότητες παραγωγής και εμπορίου που αξιοποιούν καλύτερα τα επενδυτικά κεφάλαια, την τεχνολογία και το εργατικό δυναμικό. Η περαιτέρω μεταρρύθμιση της εργασίας θα συνεισφέρει επίσης, στη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Τελικά, η Ελλάδα πρέπει να αυξήσει δραστικά τόσο τις εγχώριες όσο και τις ξένες επενδύσεις κεφαλαίων, ώστε να μπορέσει να επαναφέρει μακροχρόνια την οικονομία της σε βιώσιμη ανάπτυξη. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων μπορεί να συνεισφέρει προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς οι ξένοι επενδυτές που θα ενδιαφερθούν, θα εισέλθουν σε στρατηγικές συμμαχίες με ελληνικές επιχειρήσεις και θα δημιουργήσουν μία βάση για συνεχιζόμενη επενδυτική δράση.

Συνολικά, αυτές οι δράσεις μπορούν να πυροδοτήσουν την ανάπτυξη σε όλους τους κλάδους. Λεπτομερής ανάλυση σημαντικών και αναδυόμενων κλάδων της οικονομίας καταδεικνύει ότι, μπορεί να αυξηθεί το επίπεδο της Ακαθάριστης Ετήσιας Προστιθέμενης Αξίας κατά €49 δισ. σταδιακά μέχρι το 2021, μέσω δράσεων και μεταρρυθμίσεων που μπορούν να υλοποιηθούν σε αυτούς τομείς και μόνο. Η μεγαλύτερη αύξηση μπορεί να προέλθει από τον τουρισμό, που έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την ΑΠΑ κατά €18δισ. σε ορίζοντα δεκαετίας. Ακολουθεί η ενέργεια με €9 δισ. και η μεταποίηση τροφίμων με €6δισ. Το λιανικό εμπόριο μπορεί να προσθέσει

€4 δισ., η αγροτική παραγωγή €5 δισ. και οι αναδυόμενοι τομείς, όπως η ιχθυοκαλλιέργεια, ο ιατρικός τουρισμός και τα γενόσημα φάρμακα €7δισ. σε ετήσια βάση.⁵⁶

2.2.6 Κλάδοι απορρόφησης ξένων επενδύσεων

1. Τουρισμός

Σχετικά με τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, ένας κλάδος που χρειάζεται σίγουρα την στήριξη ξένων κεφαλαίων, είναι αυτός του τουρισμού. Με την ανάπτυξη ξένων αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους στην Ελλάδα, επιτυγχάνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων συνεργασίας με εταιρίες του εξωτερικού, τα οποία θα ενισχύσουν την κίνηση της χώρας, θα επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο και θα τονώσουν σημαντικά τον τουρισμό.⁵⁷

Η σύνδεση της Ελλάδας με τις νέες αναδυόμενες και υπεράκτιες αγορές είναι περιορισμένη, ενώ τα σημεία εισόδου των τουριστών (π.χ. Αθήνα) είναι ακριβά για τους αερομεταφορείς. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και την ανάπτυξη της τουριστικής αγοράς, προτείνονται τα ακόλουθα:

- Επαναπροσδιορισμός της εμπορικής πολιτικής
- Δημιουργία ποιοτικών υποδομών με ταυτόχρονη επιτάχυνση των ξένων επενδύσεων
- Διευκόλυνση πρόσβασης και μεταφορών
- Ριζική αναβάθμιση των επαγγελματικών δυνατοτήτων και της τεχνογνωσίας

2. Ενέργεια

Ο τομέας της ενέργειας επηρεάζει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων μεταποιητικών μονάδων. Ο ελληνικός τομέας ενέργειας χαρακτηρίζεται από χαμηλή αποδοτικότητα στη χρήση καυσίμων, χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας και κεφαλαίων και υψηλό κόστος του μίγματος παραγωγής. Όλες αυτές οι ανεπάρκειες εξισορροπούνται εν μέρει από την ελεγχόμενη τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος και την αποδοτική χρήση ενέργειας στο βιομηχανικό τομέα, που συγκρατεί το μέσο κόστος ενέργειας σε επίπεδα χαμηλότερα από τα ευρωπαϊκά κράτη. Η

---

⁵⁶ www.sev.org.gr, Μελέτη «Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά – Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας», Σεπτέμβριος 2012

⁵⁷ www.kythera.gr, Άρθρο «Ανάπτυξη ξένων αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους στην Ελλάδα»

αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων μπορεί να μειώσει σημαντικά το ενεργειακό κόστος στην Ελλάδα.

Επιπλέον, ο τομέας χαρακτηρίζεται από περιορισμένη εξωστρέφεια, καθώς είναι σχετικά μικρή η ελληνική παρουσία στις αγορές του εξωτερικού και περιορισμένη η δραστηριοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων σε όλο το μήκος της παραγωγικής αλυσίδας. Ωστόσο, και σε αυτόν τον τομέα, ίσως μπορέσουν να βοηθήσουν οι ξένες επενδύσεις για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, μέσω επιχορηγήσεων, παρέχοντας στη χώρα κατάλληλες υποδομές και αρτιότερη τεχνογνωσία.⁵⁸

---

⁵⁸ www.sev.org.gr, Μελέτη «Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά – Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας», Σεπτέμβριος 2012

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ενότητα 3.1: Γενικά στοιχεία για τις εταιρίες λιανικού εμπορίου στο νομό Ηρακλείου

3.1.1 Εισαγωγή

Η πολιορκία που δέχεται η αγορά του Ηρακλείου από πολυκαταστήματα και πολυεθνικές εταιρίες αποδεικνύει τη δυναμική της ανάπτυξης, η οποία εγγυάται τεράστια κέρδη για τους μεγάλους εμπορικούς κολοσσούς.

Οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δεν προβλέπουν μέτρα άμεσης προστασίας έναντι του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Ακόμα περισσότερο, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις κάθε επιχείρηση με κύκλο εργασιών ή Ενεργητικό κάτω από 50 εκατ. ευρώ ή 250 άτομα προσωπικό.⁵⁹

Δεν υπάρχουν σαφώς εκφρασμένες Ευρωπαϊκές Πολιτικές για τις νησιωτικές περιφέρειες, ειδικά στα θέματα που αφορούν στην προστασία των τοπικών επιχειρήσεων. Πέρα από γενικά κείμενα πολιτικής (π.χ. έκθεση Musotto, συνθήκη Amsterdam κ.λπ.), τα οποία ουσιαστικά καταγράφουν προβλήματα, οι ευρωπαϊκές πολιτικές δεν θεωρούν τις νησιωτικές περιφέρειες ως «τερματικές αγορές».

Η Ελληνική Πολιτεία, παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί μια κατ' εξοχήν νησιωτική χώρα με πλήθος νησιών και συμπλεγμάτων νησιών, και παρά την εθνική σημασία των περισσότερων από αυτά (φυσικά σύνορα προς ανατολή, κ.λπ.), δεν έχει ειδική ολοκληρωμένη πολιτική, αν όχι για την προστασία, έστω για την ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Ενδεικτικά, η επιδότηση παραγωγικών επενδύσεων στην Κρήτη ισούται με αυτή του Κιλκίς και των Σερρών, ενώ είναι χαμηλότερη από αυτήν της Πελοποννήσου.

Πρέπει να σημειωθεί πάντως, ότι οι δυνατότητες παρέμβασης της Ελληνικής Πολιτείας, ειδικότερα σε σχέση με τη δημιουργία πλέγματος προστατευτικών μέτρων

---

⁵⁹ www.ebeh.gr, Τριμηνιαία έκθεση του Επιμελητηρίου Ηρακλείου, Σεπτέμβριος 2008

που αντιβαίνουν στην πλήρη απελευθέρωση της αγοράς, είναι περιορισμένες και μάλιστα ευάλωτες σε αντίμετρα από τρίτες ενδιαφερόμενες χώρες, που έχουν ή σκοπεύουν να αναπτύξουν συμφέροντα στην Ελλάδα.

3.1.2 Επιδρώντες παράγοντες στην ανάπτυξη των πολυκαταστημάτων

Πέραν της αδειοδότησης, τη σύγχυση επιτείνει η πολυνομία, η απουσία χωροταξικού σχεδιασμού, και η αδυναμία του εθνικού ελεγκτικού μηχανισμού να εντοπίσει και να καταστείλει φαινόμενα στρέβλωσης της αγοράς και του υγιούς ανταγωνισμού. Τέτοια φαινόμενα αποτελούν, για παράδειγμα, η λειτουργία πολυκαταστήματος χωρίς άδειες, η παραβίαση των όρων της άδειας, οι πωλήσεις κάτω του κόστους, οι παράνομες εκτάσεις, η μη συμμόρφωση με τα ωράρια, οι καταχρηστικοί όροι εργασίας, και άλλα.

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής των πολιτών μετεξελίσσεται συνεχώς, συμπαρασύροντας και τις καταναλωτικές τους συνήθειες, ανεξάρτητα από την εισοδηματική τους τάξη και την αγοραστική τους δύναμη.⁶⁰

Οι Κρητικές, αλλά και γενικότερα οι Ελληνικές Επιχειρήσεις στη μεγάλη τους πλειονότητα δεν παρακολουθούν το ρυθμό μετεξέλιξης, τόσο της αγοράς όσο και του τρόπου ζωής, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ανταγωνιστούν οργανωμένες επιχειρηματικές μονάδες του εξωτερικού ή και ελληνικές που πέτυχαν να προβλέψουν και να παρακολουθούν τις εξελίξεις.

3.1.3 Στατιστικά στοιχεία κλειστών – ανοιχτών επιχειρήσεων στο νομό Ηρακλείου

Σύμφωνα με την έρευνα του Ινστιτούτου Εμπορίου και Υπηρεσιών (IN.EM.Y), που ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2012, παρατηρήθηκε ένα γενικότερο δυσμενές κλίμα σε όλη την Ελλάδα, εκτός από την Αθήνα, αφού για παράδειγμα, στο Ηράκλειο της Κρήτης, η αναλογία των κλειστών επιχειρήσεων προς τις ανοιχτές κατέγραψε αύξηση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος κατά 25%.⁶¹

---

⁶⁰ www.ebeh.gr, Επιμελητήριο Ηρακλείου, Τριμηνιαία έκθεση του Επιμελητηρίου Ηρακλείου, Σεπτέμβριος 2008

⁶¹ www.emsh.gr, Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, Μελέτη: «Επιδείνωση του δείκτη επιβίωσης στο εμπόριο δείχνει το νέο κύμα «λουκέτων» στην αγορά», «Αποτελέσματα νέα έρευνας καταγραφής των κλειστών επιχειρήσεων σε κεντρικούς εμπορικούς δρόμους στο Ηράκλειο Κρήτης», Αθήνα, 21.3.2012

**Πίνακας 7: Αναλογία κλειστών επιχειρήσεων προς τις ανοιχτές επιχειρήσεις στο
Ηράκλειο Κρήτης**

Περιοχή	Αύγουστος 2010	Μάρτιος 2011	Αύγουστος 2011	Μάρτιος 2012	Αναλογία κλειστών επιχειρήσεων	Μεταβολές Μάρτιος 2012/2011
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	12,3%	15,0%	17,3%	18,7%	¼	24,67%

Από τον παραπάνω πίνακα, γίνεται φανερό η ραγδαία αύξηση των κλειστών επιχειρήσεων ανά έξι μήνες στο Ηράκλειο Κρήτης, με αναλογία κλειστών προς ανοιχτών επιχειρήσεων μία προς τέσσερις (1/4).

Ειδικές διαπιστώσεις

Τον τελευταίο καιρό, λόγω της ανάπτυξης και επέκτασης των πολυκαταστημάτων στο νομό Ηρακλείου, καθώς και της γενικότερης οικονομικής ύφεσης που μαστίζει τη χώρα τα τελευταία δύο χρόνια, διαπιστώνονται τα εξής:

- Μετεγκατάσταση/ερήμωση παράδρομων:

Παρατηρείται μια μετακίνηση εμπορικών επιχειρήσεων από παρόδους σε κεντρικούς δρόμους των πόλεων. Η κρίση αυτή ήταν αναμενόμενη, λόγω μείωσης των ενοικίων και μεγάλης προσφοράς κενών καταστημάτων που βρίσκονται σε εμπορικότερα σημεία.

Μπορεί δηλαδή, να καταγράφεται αύξηση του ποσοστού των λουκέτων σε μια περιοχή, αλλά ταυτόχρονα όσες επιχειρήσεις συνεχίζουν να λειτουργούν και ήταν εγκατεστημένες σε λιγότερο εμπορικούς δρόμους αποφασίζουν την «μετεγκατάστασή» τους, με στόχο την αμεσότερη πρόσβαση στην πελατεία. Το τελευταίο, μπορεί να σημαίνει μείωση των κενών καταστημάτων, σε συγκεκριμένους όμως δρόμους.

- Περισσότερα λουκέτα στα αστικά κέντρα:

Η τάση, η οποία είχε διαπιστωθεί σε προηγούμενες έρευνες αναφορικά με την καταγραφή του προβλήματος, στο κέντρο της Αθήνας, επιβεβαιώθηκε και με την τωρινή έρευνα και μάλιστα όχι μόνο στην Αθήνα, αλλά και στην Θεσσαλονίκη, σε σύγκριση με άλλες περιοχές της περιφέρειας, όπως το Ηράκλειο.

Σε πρώτο επίπεδο, θα μπορούσε κανείς να αναφέρει τον παραδοσιακό και διαπροσωπικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων σε περιφέρειες ως εντονότερο χαρακτηριστικό, σε σύγκριση με τις περιοχές του κέντρου. Αυτές οι επιχειρήσεις, εξοικειωμένες με τη λογική (εσόδων - εξόδων), χωρίς να έχουν αναλάβει ιδιαίτερα επιχειρηματικά ρίσκα στο παρελθόν και με μεγάλο ποσοστό ιδιόκτητης επαγγελματικής στέγης, φαίνεται ότι έχουν περισσότερες αντοχές ενάντια στη μείωση της ρευστότητας και της καταναλωτικής ζήτησης.

Επιπλέον, τα εμπορικά κέντρα των αστικών πόλεων παρακμάζουν εντονότερα, αφού το βιοτικό επίπεδο στην περιφέρεια αντιστέκεται, λόγω της μεγαλύτερης συνοχής του κοινωνικού ιστού, που σε συνθήκες κρίσης λειτουργεί ως δίκτυο προστασίας.

- Αλλοίωση των χαρακτηριστικών της αγοράς:

Σε πολλούς εμπορικούς δρόμους διαπιστώθηκε ότι, οι κλειστές επιχειρήσεις αφορούν και άλλους κλάδους της οικονομίας, όπως μεταποίηση, καφετέριες, ανταλλακτικά αυτοκινήτων, υπηρεσίες, κ.λπ. Μία τέτοια εξέλιξη έχει ως άμεσο αποτέλεσμα τη στρέβλωση της παραδοσιακής και σύγχρονης εικόνας μίας «αγοράς» σε όλες τις ανεπτυγμένες κοινωνίες. Η ερήμωση δρόμων από τέτοιου είδους επιχειρήσεις, οι οποίες είναι άμεσα συνυφασμένες με τη λειτουργία της τοπικής αγοράς, ακόμα κι αν το εμπόριο σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να αντιστέκεται, είναι εύλογο ότι άμεσα θα φέρει αλυσιδωτές συνέπειες σε κάθε είδους καταστήματα. Σημαντικότερη συνέπεια αυτών, είναι η ερήμωση του εμπορικού δρόμου, η διάσπαση της κοινωνικής συνοχής και η διαμόρφωση μιας νέας εικόνας για τα ιστορικά εμπορικά κέντρα.

Πιο συγκεκριμένα, στο Ηράκλειο Κρήτης, το ποσοστό των κλειστών επιχειρήσεων σημείωσε αύξηση φτάνοντας το 18,7%, από 17,3% που ήταν το προηγούμενο εξάμηνο και 15% που ήταν το προηγούμενο έτος. Στον επόμενο πίνακα⁶², παρουσιάζονται τα αναλυτικά αποτελέσματα, σχετικά με την καταγραφή των κλειστών επιχειρήσεων στους εμπορικούς δρόμους της πόλης του Ηρακλείου.

---

⁶² www.emsh.gr, Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, Μελέτη: «Επιδείνωση του δείκτη επιβίωσης στο εμπόριο δείχνει το νέο κύμα «λουκέτων» στην αγορά», «Αποτελέσματα νέα έρευνας καταγραφής των κλειστών επιχειρήσεων σε κεντρικούς εμπορικούς δρόμους στο Ηράκλειο Κρήτης», Αθήνα, 21.3.2012

**Πίνακας 8: Καταγραφή κλειστών επιχειρήσεων στους εμπορικούς δρόμους –
Ηράκλειο Κρήτης**

	Αύγουστος 2010	Μάρτιος 2011	Αύγουστος 2011	Μάρτιος 2012		
	Αναλογία	Αναλογία	Αναλογία	Σύνολο Επιχειρήσεων	Κλειστές Επιχειρήσεις	Αναλογία
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ						
Καλοκαιρινού	6,3%	10,0%	14,1%	226	44	19,5%
Έβανς	10,5%	12,0%	14,2%	134	20	14,9%
1821	11,0%	12,8%	15,4%	88	13	14,8%
Εθν. Αντιστάσεως	22,8%	23,7%	24,1%	159	41	25,8%
Αγ. Μηνά	13,8%	13,8%	25,9%	30	6	20,0%
62 Μαρτύρων	12,9%	16,2%	17,5%	294	50	17,0%
Σύνολο εμπορικών δρόμων	12,3%	15,0%	17,3%	931	174	18,7%

3.1.4 Στατιστικά στοιχεία επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου στο νόμο Ηρακλείου

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από την Τοπική Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου τον Ιούνιο του 2010, σχετικά με την προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου, παρατηρούνται τα ακόλουθα συμπεράσματα:⁶³

Πίνακας 9: Πωλήσεις εταιριών λιανικού εμπορίου

	Αριθμός εταιριών	Πωλήσεις		Αριθμός εταιριών με	
		2009	Μέση μεταβολή	Αύξηση	Μείωση
Super Market	95	9.778,46	0,4%	52	43
Ενδύματα Υποδήματα	151	1.995,61	-4,2%	57	94

⁶³ www.emsh.gr, ICAP, Έρευνα-Μελέτη: «Προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ιούνιος 2010

Έπιπλα, φωτιστικά, οικιακός εξοπλισμός	56	507,12	-8,8%	20	36
Ηλεκτρικά και ηλεκτρολογικά είδη	107	1.387,44	-9,4%	33	74
Καλλυντικά	40	636,62	-1,6%	17	23
Λοιπό λιανικό εμπόριο	230	1.997,86	-6,8%	80	150

Από τον παραπάνω πίνακα, προκύπτει ότι, το 2009 παρατηρήθηκε μείωση τζίρου, κυρίως στους κλάδους ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών και στον κλάδο επίπλου και οικιακού εξοπλισμού, γεγονός που σημαντικό βαθμό μπορεί να αποδοθεί στη μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας. Σημαντική μείωση παρατηρείται επίσης, στο λοιπό λιανικό εμπόριο αλλά και στον κλάδο της ένδυσης και υπόδησης. Μόνος κλάδος με αύξηση πωλήσεων είναι αυτός των super market, όπου βέβαια η αύξηση είναι απολύτως οριακή και ανέρχεται στο 0,4%.⁶⁴

Πίνακας 10: Κέρδη εταιριών λιανικού εμπορίου

	Αριθμός εταιριών	Πωλήσεις		Αριθμός εταιριών με	
		2009	Μέση μεταβολή	Αύξηση	Μείωση
Super Market	95	122,57	1,5%	48	47
Ενδύματα Υποδήματα	151	46,87	-38,3%	51	100
Έπιπλα, φωτιστικά, οικιακός εξοπλισμός	56	44,45	-28,6%	25	31
Ηλεκτρικά και ηλεκτρολογικά είδη	107	-47,41	-22,9%	33	74
Καλλυντικά	40	6,48	-25,7%	14	26
Λοιπό λιανικό εμπόριο	230	170,13	-24,4%	95	135

⁶⁴ www.emsh.gr, ICAP, Έρευνα-Μελέτη: «Προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ιούνιος 2010

Στον πίνακα 10 παρατηρείται ότι, τα super market είναι επίσης, ο μόνος κλάδος που επιτυγχάνει βελτίωση της κερδοφορίας του με ποσοστό 1,5%. Διαπιστώνεται επίσης, ότι όλοι οι υπόλοιποι κλάδοι παρουσιάζουν σημαντική μείωση κερδών μεγαλύτερη από 20%, ενώ ειδικά για τον κλάδο της ένδυσης και υπόδησης, η μείωση κερδών φτάνει μέχρι και το -38,3%.

Πίνακας 11: Αποτελέσματα εταιριών λιανικού εμπορίου

	Αριθμός εταιριών	2009				2008			
		Κερδοφόρες		Ζημιογόνες		Κερδοφόρες		Ζημιογόνες	
		Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%
Super Market	95	77	81%	18	19%	80	84%	15	16%
Ενδύματα Υποδήματα	151	102	68%	49	32%	117	77%	34	23%
Έπιπλα, φωτιστικά, οικιακός εξοπλισμός	56	42	75%	14	25%	44	79%	12	21%
Ηλεκτρικά και ηλεκτρολογικά είδη	107	76	71%	31	29%	85	79%	22	21%
Καλλυντικά	40	29	73%	11	27%	34	85%	6	15%
Λοιπό λιανικό εμπόριο	230	175	76%	55	24%	192	83%	38	17%

Στον πίνακα 11, παρατηρείται μείωση των κερδοφόρων επιχειρήσεων και αντίστοιχη αύξηση των ζημιογόνων για το 2009 σε όλους τους εξεταζόμενους κλάδους. Πιο σημαντικές μειώσεις παρατηρούνται στον κλάδο ένδυσης και υπόδησης, όπου οι κερδοφόρες επιχειρήσεις από 77% του δείγματος περιορίζονται στο 68% το 2009, και στα καλλυντικά όπου τα αντίστοιχα μεγέθη είναι 85% και 73%.⁶⁵

⁶⁵ www.emsh.gr, ICAP, Έρευνα-Μελέτη: «Προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ιούνιος 2010

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι με την οικονομική κρίση που υπάρχει στην Ελλάδα και με τη συμβολή της ανάπτυξης των ξένων πολυκαταστημάτων, έχει μεταβληθεί και ο δείκτης απασχολούμενων ατόμων στο λιανικό εμπόριο.

Πίνακας 12: Δείκτης απασχολούμενων ατόμων στο λιανικό εμπόριο

	Α' τριμ. 2010	Α' τριμ. 2009	Μεταβολή	Δ' τριμ. 2009	Μεταβολή
Γενικός δείκτης	104,5	106,6	-2,0%	107,5	-2,8%
Γενικός δείκτης εκτός των απασχολούμενων στον κλάδο καυσίμων/λιπαντικών αυτοκινήτων	104,3	106,1	-1,7%	107,2%	-2,7%
Δείκτης απασχολούμενων στην ομάδα καταστημάτων ειδών διατροφής	108,3	111,0	-2,4%	112,4	-3,6%
Δείκτης απασχολούμενων στην ομάδα καταστημάτων ειδών εκτός διατροφής και καυσίμων	100,1	101,0	-0,9%	102,0	-1,9%

Η σύγκριση των δεικτών στον παραπάνω πίνακα γίνεται τόσο με τα μεγέθη του Δ' τριμήνου του 2009, όσο και με τα μεγέθη του Α' τριμήνου του 2009. Σε κάθε περίπτωση, είναι αισθητή η μείωση της απασχόληση στο λιανικό εμπόριο, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο που κυμαίνεται γύρω στο 3%, αλλά και σε σχέση με το Σ' τρίμηνο του 2009, όπου η μείωση βρίσκεται περίπου στο 2%.⁶⁶

⁶⁶ www.emsh.gr, ICAP, Έρευνα-Μελέτη: «Προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ιούνιος 2010

Ενότητα 3.2 Ανάπτυξη και περιγραφή προσωπικής έρευνας

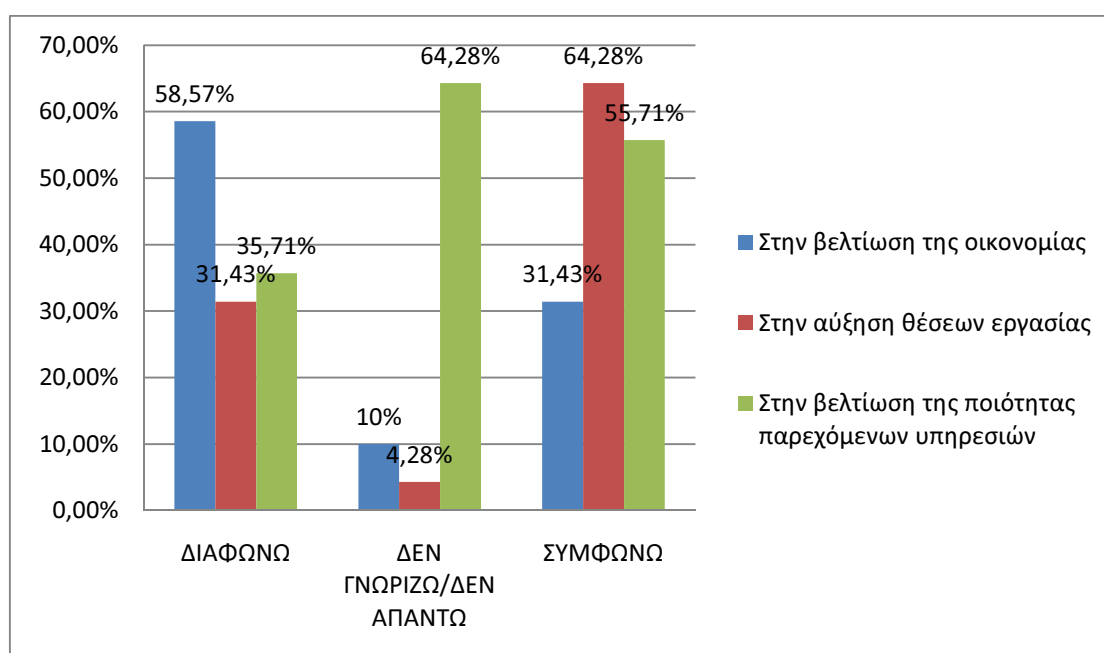
3.2.1 Μεθοδολογία έρευνας

Στην παρούσα ενότητα, παρατίθεται η προσωπική έρευνα με θέμα «Η εξέταση των επιπτώσεων από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα». Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από εβδομήντα (70) ερωτηθέντες, κατοίκους της πόλης του Ηρακλείου Κρήτης. Ορισμένοι από αυτούς, ίσως εργάζονται οι ίδιοι σε πολυκαταστήματα, όμως απάντησαν με ακεραιότητα, ως καταναλωτές και κυρίως ως Έλληνες πολίτες. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δέκα (10) ερωτήσεις, όπου για την καλύτερη κατανόηση, διεξάγεται αναλυτική περιγραφή των αποτελεσμάτων με γραφήματα και ποσοστά.

3.2.2 Αποτελέσματα έρευνας

1. Η επέκταση των πολυκαταστημάτων στην Ελλάδα θα συνεισφέρει κυρίως:

	Διαφωνώ	ΔΓ/ΔΑ	Συμφωνώ
Στην βελτίωση της οικονομίας	58,57%	10%	31,43%
Στην αύξηση θέσεων εργασίας	31,43%	4,28%	64,28%
Στην βελτίωση παρεχόμενων υπηρεσιών	35,71%	8,57%	55,71%

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρώτης ερώτησης, διαπιστώνεται ότι, το 58,57% των ερωτηθέντων (41 ερωτηθέντες από τους 70) διαφωνούν με την άποψη ότι, η επέκταση των πολυκαταστημάτων θα συνεισφέρει κυρίως στην βελτίωση της οικονομίας, το 10% (7 ερωτηθέντες) δεν γνωρίζουν και το 31,43% (22 ερωτηθέντες) συμφωνούν με αυτήν την άποψη. Φαίνεται λοιπόν, ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες διαφωνούν στο ότι η επέκταση των πολυκαταστημάτων συνεισφέρει στην βελτίωση της οικονομίας στην Ελλάδα.

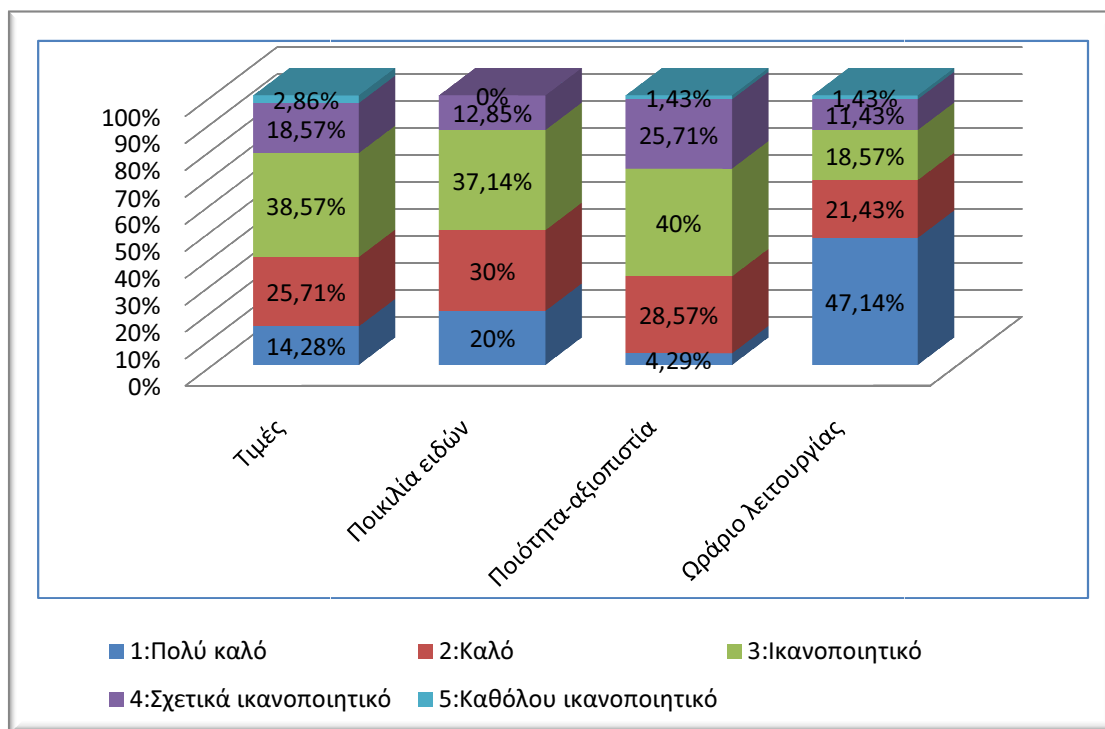
Σχετικά με τον αν τα πολυκαταστήματα συμβάλλουν στην αύξηση θέσεων εργασίας, το 31,43% (22 ερωτηθέντες) διαφωνεί, το 4,28% (3 ερωτηθέντες) δεν γνωρίζει και το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, το 64,28% (45 ερωτηθέντες) συμφωνεί αυτήν την άποψη.

Στην περίπτωση, αν η επέκταση των πολυκαταστημάτων βοηθάει τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, το 35,71% (25 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι διαφωνούν με αυτήν την άποψη, το 8,57% (6 ερωτηθέντες) δεν γνωρίζουν και το 55,71% συμφωνούν.

Σύμφωνα λοιπόν, με τα αποτελέσματα της πρώτης ερώτησης, οι περισσότεροι ερωτηθέντες διαφωνούν στο ότι, η επέκταση των πολυκαταστημάτων συνεισφέρει στην βελτίωση της οικονομίας. Ωστόσο, πολλοί είναι εκείνοι, οι οποίοι πιστεύουν ότι αυξάνονται οι θέσεις εργασίας και βελτιώνεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, μέσω της επέκτασης των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

2. Αξιολογείστε τα πολυκαταστήματα με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

	1:Πολύ καλό	2:Καλό	3:Ικαν/τικό	4:Σχετικά ικαν/τικό	5:Καθόλου ικαν/τικό
Τιμές	14,28%	25,71%	38,57%	18,57%	2,86%
Ποικιλία ειδών	20%	30%	37,14%	12,85%	0%
Ποιότητα αξιοπιστία	4,29%	28,57%	40%	25,71%	1,43%
Ωράριο λειτουργίας	47,14%	21,43%	18,57%	11,43%	1,43%

Από τον παραπάνω πίνακα, διαπιστώνει κανείς, ότι 27 ερωτηθέντες από το συνολικό δείγμα των 70 (δηλ. 38,57%) πιστεύει, ότι οι τιμές των πολυκαταστημάτων είναι ικανοποιητικές, το 14,28% (10 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι οι τιμές είναι πολύ καλές, ενώ μόνο το 2,86% (2 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιητικές.

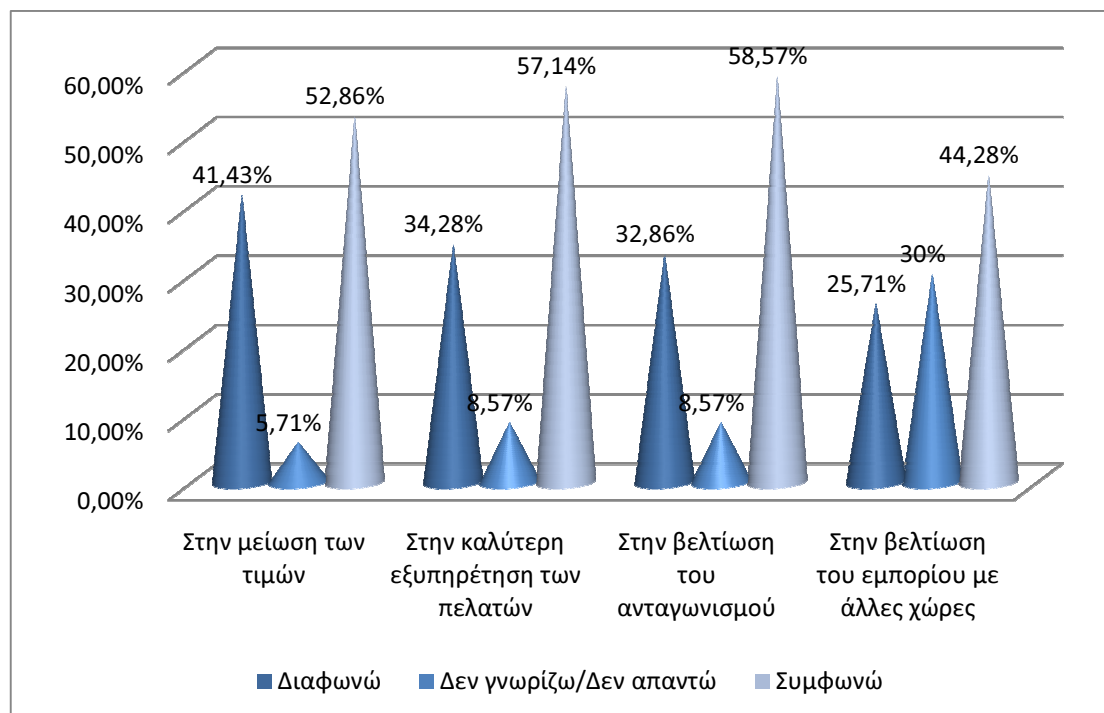
Σχετικά με το αν τα πολυκαταστήματα παρέχουν ποικιλία ειδών, το 37,14% (26 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι τα πολυκαταστήματα έχουν ικανοποιητική ποικιλία ειδών, ενώ κανένας δεν απάντησε ότι, δεν είναι καθόλου ικανοποιητικές.

Επιπλέον, το 40% (28 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι τα πολυκαταστήματα προσφέρουν σε ικανοποιητικό βαθμό προϊόντα με ποιότητα και αξιοπιστία. Το 4,29% (3 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι παρέχεται πολύ καλή ποιότητα και αξιοπιστία των προϊόντων, ενώ μόλις το 1,43% (1 ερωτηθέντας) απάντησε ότι η ποιότητα και αξιοπιστία των προϊόντων των πολυκαταστημάτων δεν είναι καθόλου ικανοποιητική.

Τέλος, όσον αφορά το ωράριο λειτουργίας των πολυκαταστημάτων, το 47,14% (33 ερωτηθέντες) απάντησαν ότι είναι πολύ καλό, σε σχέση με το 1,43% (1 ερωτηθέντας) που απάντησε ότι το ωράριο λειτουργίας τους δεν είναι καθόλου ικανοποιητικό.

3. Πιστεύεται ότι τα πολυκαταστήματα συνεισφέρουν στα παρακάτω:

	Διαφωνώ	ΔΓ/ΔΑ	Συμφωνώ
Στην μείωση των τιμών	41,43%	5,71%	52,86%
Στην καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών	34,28%	8,57%	57,14%
Στην βελτίωση του ανταγωνισμού	32,86%	8,57%	58,57%
Στην βελτίωση του εμπορίου με άλλες χώρες	25,71%	30%	44,28%

Σχετικά με την τρίτη ερώτηση, φαίνεται ότι το 52,86% (37 ερωτηθέντες) συμφωνεί ότι τα πολυκαταστήματα συνεισφέρουν στην μείωση των τιμών, ενώ το 41,43% (29 ερωτηθέντες) διαφωνεί με αυτήν την άποψη. Επίσης, το 57,14% (40 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι τα πολυκαταστήματα προσφέρουν καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών, το 58,57% (41 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι βελτιώνεται ο ανταγωνισμός με την ανάπτυξη των πολυκαταστημάτων, καθώς επίσης και το μεγαλύτερο ποσοστό, 44,28% συμφωνεί στην άποψη ότι οι ξένες επενδύσεις συμβάλλουν στην βελτίωση του εμπορίου με άλλες χώρες.

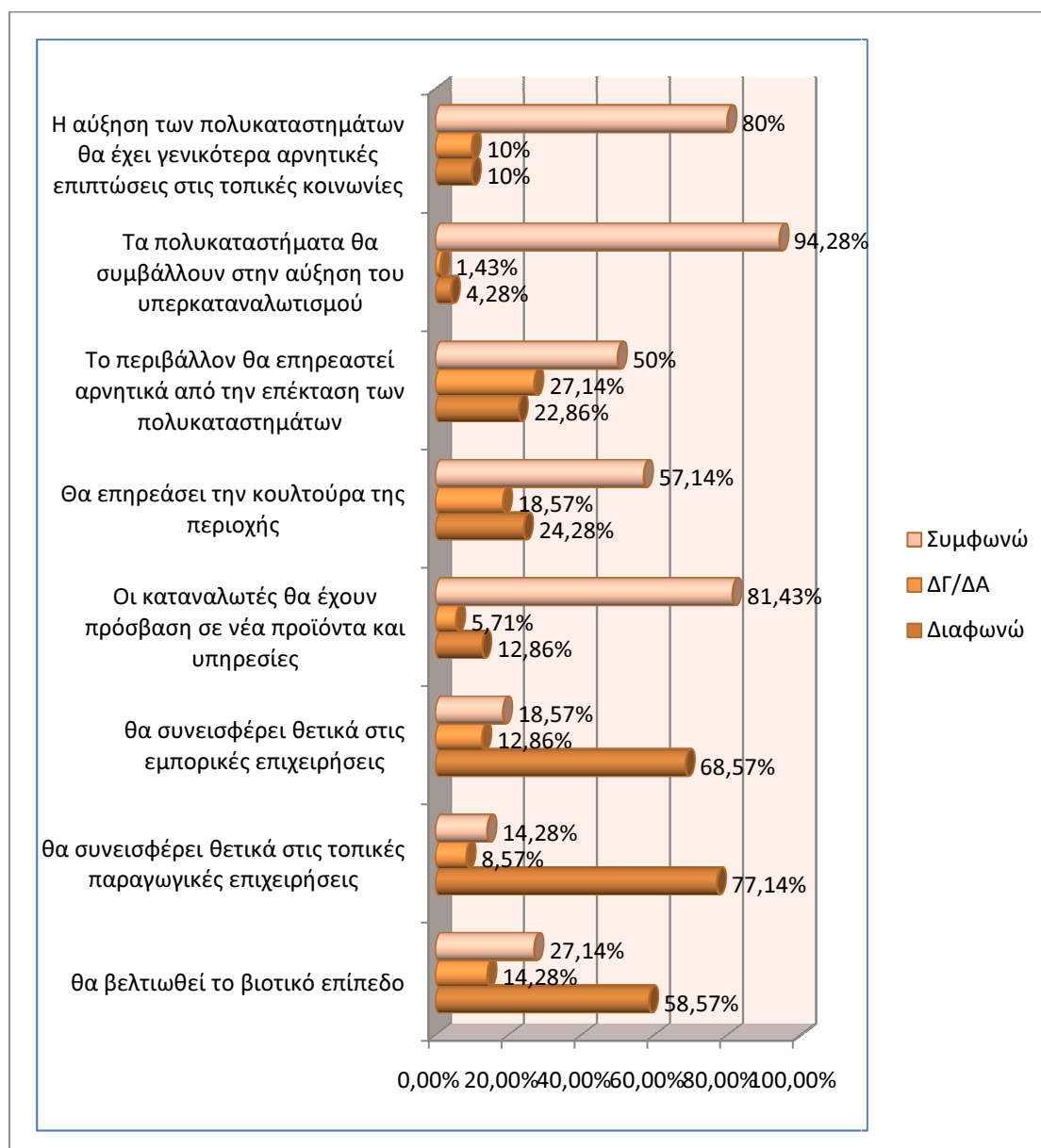
4. Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες από την αύξηση των πολυκαταστημάτων:

	Διαφωνώ	ΔΓ/ΔΑ	Συμφωνώ
Θα βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο	58,57%	14,28%	27,14%
Θα συνεισφέρει θετικά στις τοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις	77,14%	8,57%	14,28%
Θα συνεισφέρει θετικά στις εμπορικές επιχειρήσεις	68,57%	12,86%	18,57%
Οι καταναλωτές θα έχουν πρόσβαση σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες	12,86%	5,71%	81,43%
Θα επηρεάσει την κουλτούρα της περιοχής	24,28%	18,57%	57,14%
Το περιβάλλον θα επηρεαστεί αρνητικά από την επέκταση των πολυκαταστημάτων	22,86%	27,14%	50%
Τα πολυκαταστήματα συμβάλλουν στην αύξηση του υπερκαταναλωτισμού	4,28%	1,43%	94,28%
Η αύξηση των πολυκαταστημάτων θα έχει γενικότερα αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες	10%	10%	80%

Άλλο: Δύο ερωτηθέντες εξέφρασαν την άποψή τους περαιτέρω και απάντησαν ως εξής:

A) Θα κλείσουν πολλές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα, τελικά να μην υπάρχει ανταγωνισμός και τα πολυκαταστήματα να έχουν τις τιμές τους πολύ υψηλές.

B) Με την επέκταση των πολυκαταστημάτων θα υπάρξει εξάλειψη της μικρομεσαίας επιχείρησης, με αποτέλεσμα την μείωση θέσεων εργασίας και την κατευθυνόμενη πώληση αγαθών και υπηρεσιών, και κατά συνέπεια, θα αποδυναμωθεί ο ιστός της ελληνικής κοινωνίας.

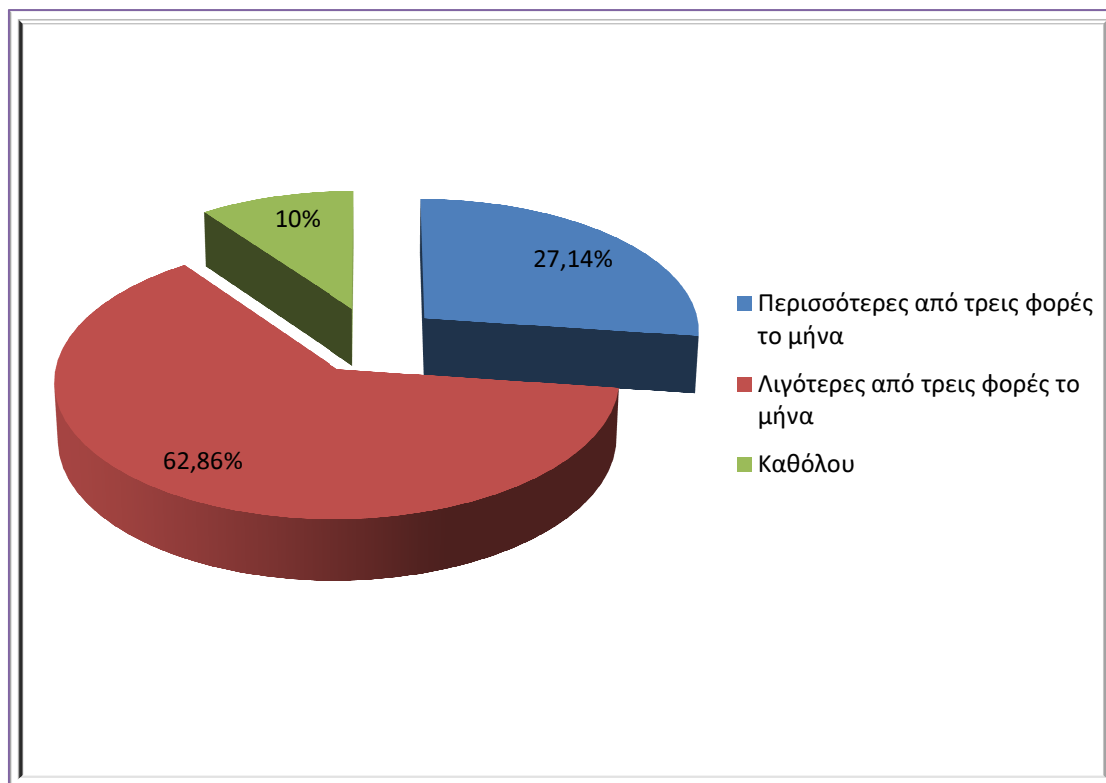

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, είναι εμφανές, ότι το 58,57% (41 ερωτηθέντες) διαφωνεί με την άποψη ότι, από την επέκταση των πολυκαταστημάτων θα βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των καταναλωτών. Επίσης, το 77,14% (54 ερωτηθέντες) δεν πιστεύει ότι τα πολυκαταστήματα θα συνεισφέρουν θετικά στις τοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις, ούτε στις εμπορικές επιχειρήσεις με ποσοστό 68,57% (48 ερωτηθέντες). Ωστόσο, το 81,43% (57 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι τα πολυκαταστήματα προσφέρουν νέα προϊόντα και υπηρεσίες στο καταναλωτικό κοινό. Επιπλέον. Σύμφωνα με τα παραπάνω αποτελέσματα, το 57,14% (40 ερωτηθέντες) θεωρεί ότι από την επέκταση των πολυκαταστημάτων θα επηρεαστεί και θα αλλάξει η κουλτούρα των κατοίκων της περιοχής. Το 50% (35 ερωτηθέντες)

πιστεύει ότι, εκτός από την κουλτούρα των κατοίκων, θα επηρεαστεί αρνητικά και το περιβάλλον από την επέκταση των πολυκαταστημάτων. Επίσης, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, το 94,28% (66 ερωτηθέντες) θεωρεί ότι τα πολυκαταστήματα συμβάλλουν στην αύξηση του υπερκαταναλωτισμού και μόλις το 80% (56 ερωτηθέντες) πιστεύει ότι, από την επέκταση των πολυκαταστημάτων θα υπάρξουν γενικότερες αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες, όπου αυτά εγκαθίστανται.

5. Πόσο συχνά επισκέπτεστε πολυκαταστήματα:

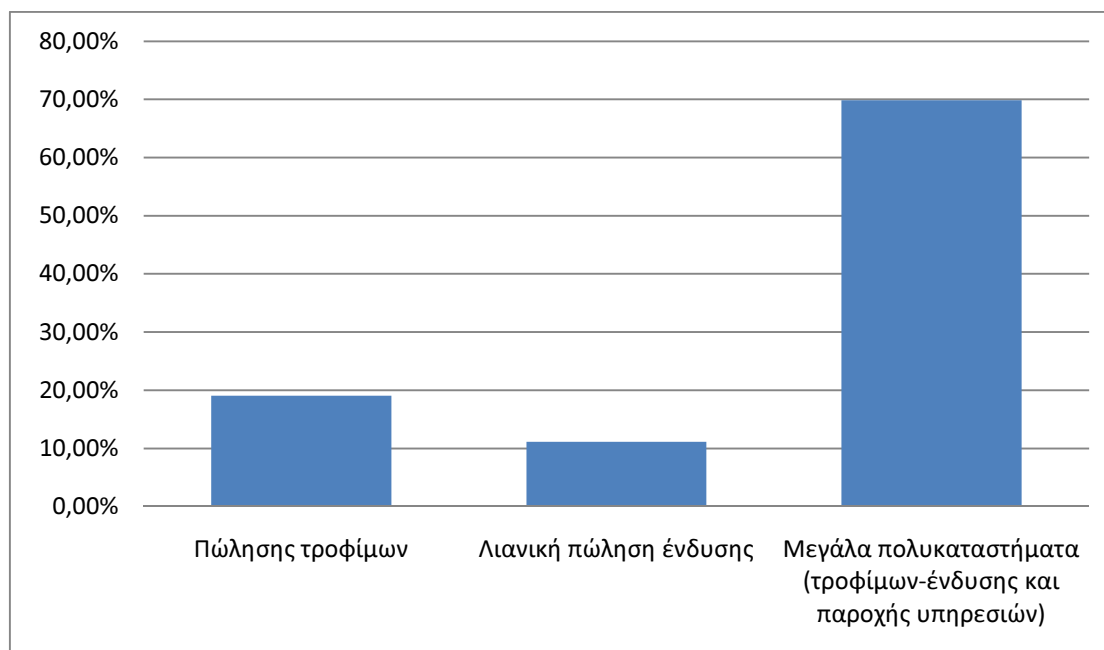
Περισσότερες από τρεις φορές το μήνα	Λιγότερες από τρεις φορές το μήνα	Καθόλου
27,14%	62,86	10%

Από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι το 62,86% (44 ερωτηθέντες) επισκέπτεται πολυκαταστήματα λιγότερες από τρεις φορές το μήνα, σε ποσοστό 27,14% (19 ερωτηθέντες) τα επισκέπτεται περισσότερες από τρεις φορές το μήνα, ενώ μόλις το 10% (7 ερωτηθέντες), δεν τα επισκέπτονται ποτέ.

6. Τι είδους πολυκαταστήματα επισκέπτεστε:

Πώλησης τροφίμων	Λιανική πώληση ένδυσης	Μεγάλα πολυκαταστήματα (τροφίμων-ένδυσης και παροχής υπηρεσιών)
19,05%	11,11%	69,84%

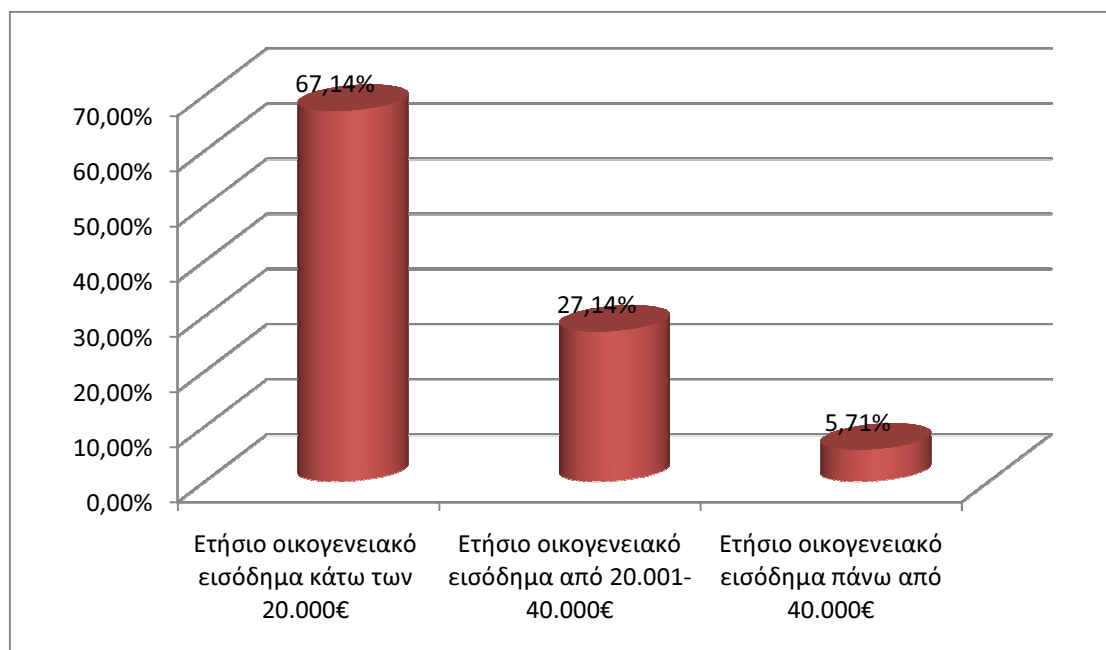

Όπως φαίνεται, το 70% (44 ερωτηθέντες) επισκέπτεται συνήθως μεγάλα πολυκαταστήματα τροφίμων, ένδυσης και παροχής υπηρεσιών. Το 19,05% (12 ερωτηθέντες) επισκέπτεται πολυκαταστήματα πώλησης τροφίμων και μόλις το 11,11% (7 ερωτηθέντες) πολυκαταστήματα λιανικής πώλησης ένδυσης.

Για την εξεύρεση των αποτελεσμάτων στη συγκεκριμένη ερώτηση, τα ποσοστά υπολογίσθηκαν με βάση 63 ερωτηθέντες και όχι 70 όπως στις προηγούμενες ερωτήσεις, καθώς λαμβάνοντας υπόψη την προηγούμενη ερώτηση 7 ερωτηθέντες από τους 70 δεν επισκέπτονται καθόλου πολυκαταστήματα. Συνεπώς, σε αυτήν την ερώτηση αφαιρέθηκαν οι 7, οπότε $70-7=63$ ερωτηθέντες.

7. Σε ποιο οικογενειακό εισόδημα ανήκετε:

Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα κάτω των 20.000€	67,14%
Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα από 20.001-40.000€	27,14%
Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα πάνω από 40.000€	5,71%

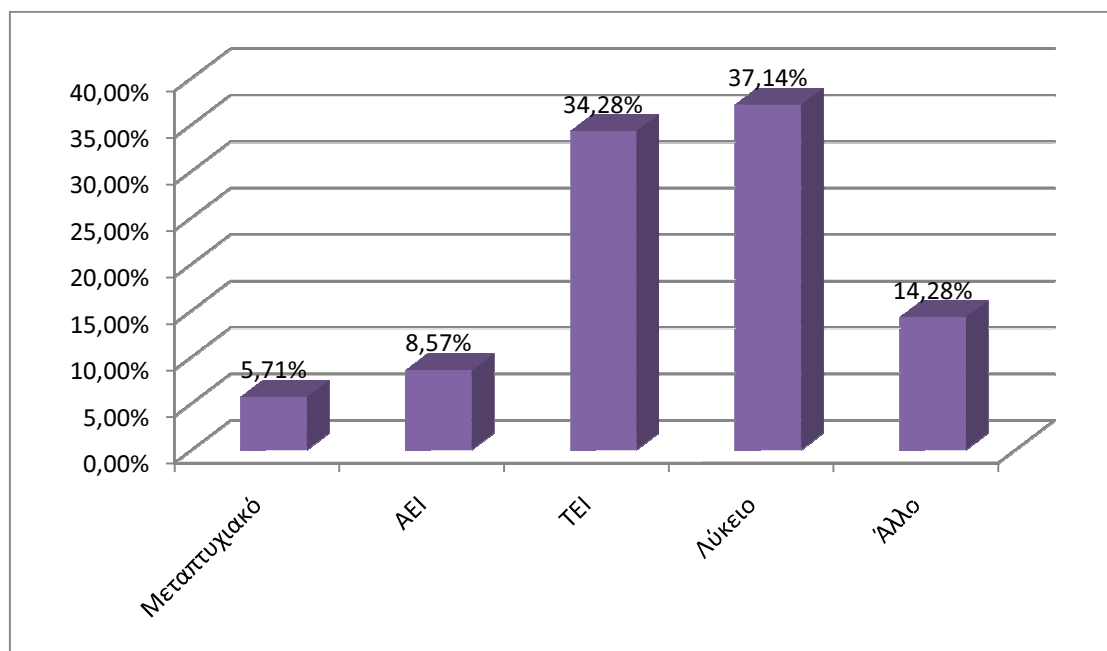

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι το 67,14% (47 ερωτηθέντες) έχει εισόδημα κάτω των 20.000€ ετησίως, ενώ μόλις το 5,71% (4 ερωτηθέντες) ανήκει σε εισοδηματική κλίμακα άνω των 40.000€ετησίως.

8. Ποιο είναι το επίπεδο μόρφωσής σας:

Μεταπτυχιακό	5,71%
Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ)	8,57%
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΤΕΙ)	34,28%
Λύκειο	37,14%
Άλλο	14,28%

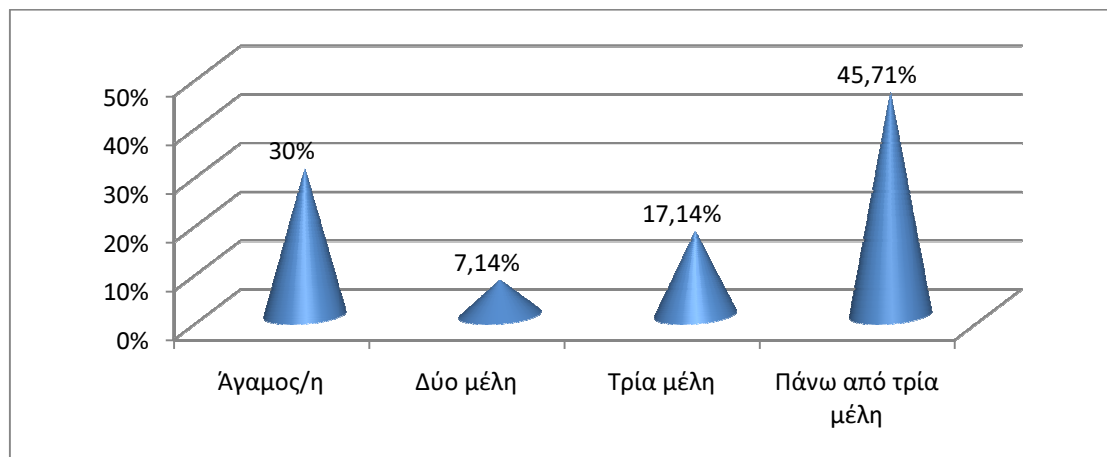

Από το δείγμα των 70 ερωτηθέντων, οι 26 (37,14%) έχουν επίπεδο μόρφωσης Λυκείου, οι 24 (34,28%) έχουν γνώσεις Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, ενώ μόλις 4 ερωτηθέντες (5,71%) έχουν γνώσεις Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

9. Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας:

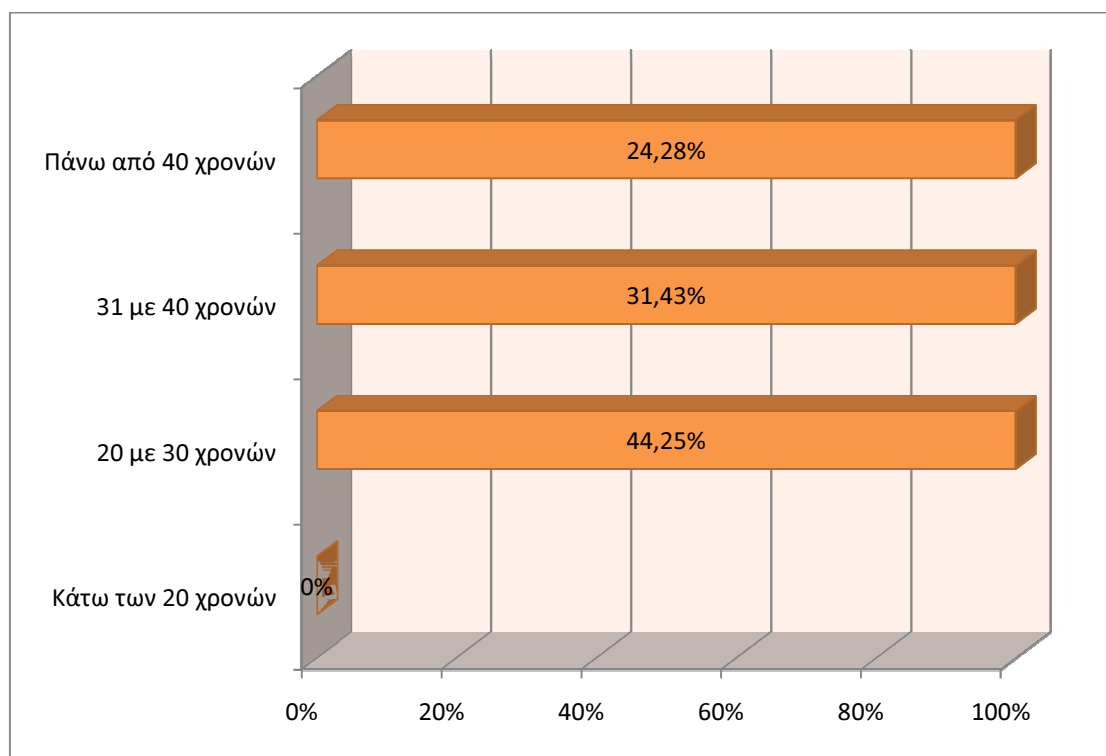
Άγαμος/η	30%
Δύο μέλη	7,14%
Τρία μέλη	17,14%
Πάνω από τρία μέλη	45,71%

Σε αυτήν την ερώτηση, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (45,71%) ανήκουν σε οικογένεια άνω των τριών μελών.

10. Σε ποια κατηγορίας ηλικίας ανήκετε:

Κάτω των 20 χρονών	0%
20 με 30 χρονών	44,25%
31 με 40 χρονών	31,43%
Πάνω από 40 χρονών	24,28%

Στην παρούσα ερώτηση, οι ερωτηθέντες της έρευνας ήταν σε ποσοστό 44,25% ηλικίας 20 έως 30 ετών, 31 με 40 ετών ήταν σε ποσοστό 31,43%, πάνω από 40 ετών ήταν το 24,28% του δείγματος, ενώ κάτω από 20 ετών δεν ήταν κανένας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας και με βάση τις απαντήσεις των Ελλήνων καταναλωτών, κατοίκων του νομού Ηρακλείου, παρατηρείται ότι η επέκταση των πολυκαταστημάτων στην Ελλάδα κάθε άλλο παρά βελτιώνει την οικονομική κατάσταση της χώρας. Αντιθέτως μειώνει τις θέσεις εργασίας και ταυτόχρονα το βιοτικό επίπεδο των πολιτών.

Η αύξηση των πολυκαταστημάτων συνεισφέρει αρνητικά στις τοπικές παραγωγικές και εμπορικές επιχειρήσεις, καθώς με τον συνεχή αυξανόμενο ανταγωνισμό, τα πολυκαταστήματα έχουν τη δυνατότητα να κατεβάζουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα τις τιμές των προϊόντων τους και να πωλούν μεγαλύτερες ποσότητες σε σχέση με τις τοπικές επιχειρήσεις.

Άλλη μία αρνητική συνέπεια της επέκτασης των πολυκαταστημάτων στην Ελλάδα, είναι ότι επηρεάζουν την κουλτούρα της κάθε περιοχής, συμβάλλοντας στην αύξηση του υπερκαταναλωτισμού, φαινόμενο το οποίο δεν υπήρχε πριν την πολυάριθμη επέκταση των πολυεθνικών σε κάθε γωνιά της χώρας.

Παρατηρείται επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ότι τα πολυκαταστήματα με την μεγαλύτερη επισκεψιμότητα καταναλωτών είναι εκείνα τα οποία προσφέρουν μέσα από τον ίδιο χώρο, τρόφιμα, είδη ένδυσης και υπόδησης, καθώς και υπηρεσίες παροχής υπηρεσιών, όπως τεχνίτες επισκευής υποδημάτων κ.ά.

Τέλος, μπορεί τα πολυκαταστήματα να διαθέτουν μεγάλη ποικιλία ειδών και παροχής υπηρεσιών, η ποιότητα των προϊόντων τους να είναι ικανοποιητική και το ωράριο λειτουργίας τους (9π.μ. – 9 μ.μ.) να είναι αρεστό στους καταναλωτές, ωστόσο δεν παύει οι αρνητικές επιπτώσεις που επέρχονται από την επέκτασή τους να θεωρούνται πολύ πιο σημαντικά ζητήματα. Ζητήματα, τα οποία επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο την ήδη δυσχερή οικονομική κατάσταση της Ελληνικής οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του παγκοσμιοποιημένου συστήματος. Επηρεάζουν όλους τους τομείς του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος, από τον πολίτη μέχρι τους διεθνείς οργανισμούς. Η δύναμή τους είναι τόσο μεγάλη, που σε ορισμένες περιπτώσεις, ο κύκλος εργασιών μιας πολυεθνικής επιχείρησης μπορεί να ξεπερνά τον προϋπολογισμό μιας ολόκληρης χώρας. Εξαιτίας αυτής της επιρροής τους, έχουν παρουσιαστεί πολλές θεωρίες σχετικά με τη δημιουργία τους, τις στρατηγικές που ακολουθούν, αλλά και την επίδρασή τους. Από την πρώτη εμφάνισή τους, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έδειξαν ότι είναι ένα φαινόμενο, που δεν θα αφήσει ανεπηρέαστη την ανθρωπότητα.

Οι επιχειρήσεις, και συγκεκριμένα οι πολυεθνικές, είναι πρωταρχικοί φορείς της παγκοσμιοποίησης. Η οικονομική συνεργασία που προωθείται από τα κράτη, αποτελεί μια εναλλακτική λύση αλλά έχει εμφανώς καταρρεύσει. Οι μη Κυβερνητικές οργανώσεις μπορεί να εναντιώνονται σε μια διάσταση της παγκοσμιοποίησης, εκείνης της διασυνοριακής διακίνησης πληροφοριών, αλλά όχι και στις υπόλοιπες, όπως είναι η διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων, τεχνολογίας και εργασίας.

Οι επιπτώσεις από την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι συνολικά θετικές ως προς το κράτος πρόνοιας και την ανάπτυξη των ενδιαφερομένων χωρών. Καλλιεργεί την επιχειρηματικότητα, τον ανταγωνισμό και, σε ορισμένες περιπτώσεις την δημιουργία πλούτου.⁶⁷

Ωστόσο, από πολλές μελέτες, έχει βγει το συμπέρασμα, ότι τα πολυκαταστήματα έχουν περισσότερο αρνητικές επιπτώσεις στη χώρα προέλευσης τους, παρά θετικές.

Η επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα έχει κυρίως αντίκτυπο στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μικρομεσαίες εμπορικές επιχειρήσεις είναι «ο έντονος ανταγωνισμός από τα πολυκαταστήματα». Βέβαια, δεν είναι το μοναδικό. Πρόσθετα προβλήματα αποτελούν, η αύξηση της φορολογίας λόγω εφαρμογής των

---

⁶⁷ www.kathimerini.gr, Άρθρο «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις κρατούν τα ηνία της παγκοσμιοποίησης», 4.1.2012

αντικειμενικών κριτηρίων, το θέμα της επαγγελματικής στέγης, το ωράριο λειτουργίας των καταστημάτων, ο «αποκλεισμός» των μικρών επιχειρήσεων από την δυνατότητα αξιοποίησης εθνικών ή κοινοτικών πόρων λόγω των κριτηρίων που τίθενται, και άλλα. Εσχάτως, σε όλα αυτά, προστέθηκε και η παγκόσμια οικονομική κρίση, επιβαρύνοντας ακόμη περισσότερο την ήδη κακή κατάσταση.

Είναι γεγονός ότι, οι μεγάλες αλυσίδες, μετά την «άλωση» των αγορών των μεγαλουπόλεων διείσδυσαν και στην ελληνική επαρχία, με συνέπεια να δημιουργήσουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην βιωσιμότητα των μικρών επιχειρήσεων.

Με βασικό τους όπλο, οι πολυεθνικές, τις χαμηλές τους τιμές, την μεγάλη ποικιλία προϊόντων, τα δώρα και τις προσφορές για κάθε αγορά, την συνεχή διαφήμιση και ενημέρωση των καταναλωτών, αλλά ακόμη και τους χώρους στάθμευσης προσελκύουν το καταναλωτικό κοινό σε βάρος των μικρών τοπικών εμπορικών επιχειρήσεων.

Παράλληλα, η έλλειψη σχεδίων χρήσης γης, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται αναποτελεσματικό από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εμπόρων, καθώς επίσης και η «χαλαρή» εφαρμογή της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, διευκολύνουν τα σχέδια των πολυκαταστημάτων.

Απέναντι σε όλα αυτά, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την διείσδυση των πολυκαταστημάτων με αμυντικές πρακτικές, ζητώντας από την πολιτεία τη λήψη διοικητικών μέτρων, όπως αυστηρότερο έλεγχο τιμών, περιορισμό της έκτασης των υπεραγορών στις μικρές τοπικές αγορές, ενεργοποίηση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας, και άλλα.

Με την επέκταση λοιπόν των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε μια χώρα/πόλη, αρχικά επιδεινώνονται οι όροι λειτουργίας και βιωσιμότητας των μικρών επιχειρήσεων. Πολλές μικρές επιχειρήσεις έχουν απώλεια εισοδήματος και συχνά σταματούν την δραστηριότητά τους, μην μπορώντας να αντέξουν τα οικονομικά χρέη της επιχείρησής τους. Αυτό συμβαίνει, λόγω του ότι, οι υπεραγορές προσελκύουν εύκολα τους καταναλωτές, εξαιτίας της μεγάλης ποικιλίας αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρουν.

Επιπλέον, με την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων οξύνεται ο ανταγωνισμός για μια ευρεία γκάμα επιχειρήσεων, καθώς τα πολυκαταστήματα αγοράζοντας πολύ φθηνά τα προϊόντα τους, έχουν την δυνατότητα να τα πουλήσουν

εξίσου σε πολύ χαμηλή τιμή. Έτσι συχνά, οι καταναλωτές προτιμούν να αγοράσουν καταναλωτικά προϊόντα φθηνά και ξένης προέλευσης, παρά λίγο πιο ακριβά αλλά τοπικά.

Το εύρος των προσφερόμενων προϊόντων μιας υπεραγοράς είναι τόσο μεγάλο, που ο τελικό αντίκτυπος αφορά μικρές επιχειρήσεις πολλών κλάδων. Αυτό συμβαίνει, διότι τα πολυκαταστήματα δεν πωλούν μόνο προϊόντα ένδυσης ή τροφής, αλλά παρέχουν και πλήθος υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να έχει την δυνατότητα ο καταναλωτής να εξυπηρετηθεί από ένα κατάστημα μόνο, για πολλές ανάγκες του.

Οι υπεραγορές ελάχιστα προτιμούν την τοπική αγροτική παραγωγή. Αντίθετα, προσανατολίζονται περισσότερο σε φθηνές λύσεις των μεγάλων δικτύων διανομής και των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων, που διεκδικούν επιθετικά θέσεις στα ράφια τους. Αυτό, σαφώς επιβαρύνει τις μικρομεσαίες εμπορικές επιχειρήσεις, καθώς δεν έχουν την δυνατότητα να συνεργαστούν με μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους.

Επίσης, με την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων σε μια κοινωνία, αυξάνεται η ανεργία. Αυτό συμβαίνει, διότι ένα πολυκατάστημα μπορεί να απασχολεί για παράδειγμα 30 εργαζόμενους. Όμως, έχοντας την δυνατότητα να παρέχουν πλήθος προϊόντων και υπηρεσιών, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχοντας χάσει πελατεία, αναγκάζονται να απολύουν τους υπαλλήλους τους. Το να λειτουργεί λοιπόν ένα πολυκατάστημα με 30 εργαζόμενους, αυτό σημαίνει ότι έχουν απολυθεί τουλάχιστον 50 εργαζόμενοι από 10 μικρές επιχειρήσεις, που για παράδειγμα, απασχολούσαν από 5 άτομα η κάθε μία.

Εκτός από αυτά όμως, τα πολυκαταστήματα συχνά προκαλούν επιπτώσεις και στο περιβάλλον, αφού με την εγκατάστασή τους σε μία πόλη, δημιουργούν κυκλοφοριακή υπερφόρτωση, επιβαρύνουν τον αστικό πυρήνα και υποβαθμίζουν το αστικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί σχετικά την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων (πολυκαταστημάτων) στην Ελλάδα, αλλά και βάσει της προσωπικής έρευνας στην πόλη του Ηρακλείου, διαπιστώνεται ότι τα πολυκαταστήματα περισσότερο επιδεινώνουν παρά βελτιώνουν την οικονομική κατάσταση των περιοχών όπου εγκαθίστανται. Πολλές μικρές επιχειρήσεις βάζουν «λουκέτο», καθώς ο μεγάλος ανταγωνισμός που υφίστανται λόγω χαμηλών τιμών, σπρώχνει όλο και περισσότερους καταναλωτές στα πολυκαταστήματα. Συνέπεια αυτού, είναι να απολύεται το προσωπικό των συγκεκριμένων επιχειρήσεων και ως εκ

τούτου να αυξάνεται το ποσοστό της ανεργίας. Οι τοπικοί παραγωγοί αγροτικών προϊόντων πλήττονται ανεπανόρθωτα, καθώς δεν έχουν πλέον πολλούς αγοραστές για τα προϊόντα τους (μίνι μάρκετ, μανάβικα, ελληνικά σούπερ μάρκετ). Τα πολυκαταστήματα προτιμούν να αγοράζουν μεγάλες ποσότητες προϊόντων από το εξωτερικό σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές και να τα πωλούν εξίσου φθηνά στην ελληνική αγορά, με αποτέλεσμα, οι αγροτικοί παραγωγοί να μην πωλούν τα προϊόντα τους σε τιμές κέρδους ή ακόμη και να τους μένει απόθεμα, το οποίο τελικά θα πεταχτεί, λόγω της φύσης του προϊόντος.

Μπορεί η εισροή ξένων επενδύσεων να αποτελεί γενικότερα θετικό αντίκτυπο για την ανάπτυξη μιας χώρας, ωστόσο πρέπει να υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να στηριχθεί αυτό και να φανεί η λεγόμενη «οικονομική ανάπτυξη». Τέτοιες προϋποθέσεις είναι ο επαρκής χώρος για περισσότερα πολυκαταστήματα, ώστε να συνυπάρχουν με τα ήδη υπάρχοντα και να λειτουργούν ομαλά, και να τηρούνται οι νόμιμες διαδικασίες από την χώρα προέλευσης αλλά και από την χώρα υποδοχής.

Εν τέλει, οι ξένες πολυεθνικές επιχειρήσεις, σαφώς βοηθούν μια χώρα στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, και στην βελτίωση του εμπορίου με άλλες χώρες. Για να επιτευχθεί όμως αυτό, η χώρα προέλευσης πρέπει να είναι ήδη ανεπτυγμένη οικονομικά, ώστε να υπάρχει δυνατότητα επιβίωσης όλων των επιχειρήσεων σε ένα φάσμα αυξημένης ανταγωνιστικότητας. Σε περίπτωση που η χώρα προέλευσης βρίσκεται σε οικονομική ύφεση, όπως η Ελλάδα, η επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων δημιουργεί περισσότερο αρνητικά παρά θετικά αποτελέσματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Η επέκταση των πολυκαταστημάτων στην Ελλάδα θα συνεισφέρει κυρίως:

	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΔΓ/ΔΑ	ΣΥΜΦΩΝΩ
Στην βελτίωση της οικονομίας			
Στην αύξηση των θέσεων εργασίας			
Στην βελτίωση της ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών			

2) Αξιολογήστε τα πολυκαταστήματα με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

Τιμές	
Ποικιλία ειδών	
Ποιότητα-αξιοπιστία	
Ωράριο λειτουργίας	

Ερμηνεία κλίμακας αξιολόγησης

1=Πολύ καλό

3=Ικανοποιητικό

5=Καθόλου ικανοποιητικό

2=Καλό

4=Σχετικά ικανοποιητικό

3) Πιστεύετε ότι τα πολυκαταστήματα συνεισφέρουν στα παρακάτω;

	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΔΓ/ΔΑ	ΣΥΜΦΩΝΩ
Στην μείωση των τιμών			
Στην καλύτερη εξυπηρέτηση πελατών			
Στην βελτίωση του ανταγωνισμού			
Στην βελτίωση του εμπορίου με άλλες χώρες			

4) Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες από την αύξηση των πολυκαταστημάτων;

	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΔΓ/ΔΑ	ΣΥΜΦΩΝΩ
Θα βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο			
Θα συνεισφέρει θετικά στις τοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις			

Θα συνεισφέρει θετικά στις εμπορικές επιχειρήσεις

Οι καταναλωτές θα έχουν πρόσβαση σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες

Θα επηρεάσει την κουλτούρα των κατοίκων της περιοχής

Το περιβάλλον θα επηρεαστεί αρνητικά από την επέκταση των πολυκαταστημάτων

Τα πολυκαταστήματα συμβάλλουν στην αύξηση του υπερκαταναλωτισμού

Η αύξηση των πολυκαταστημάτων θα έχει γενικότερα αρνητικές επιπτώσεις στις τοπικές οικονομίες

Άλλο.....
.....
.....
.....

5) Πόσο συχνά επισκέπτεστε πολυκαταστήματα;

α) Περισσότερες από τρεις φορές το μήνα

β) Λιγότερο από τρεις φορές το μήνα

γ) Καθόλου

6) Τι είδους πολυκαταστήματα επισκέπτεστε;

α) Πώλησης τροφίμων

β) Λιανική πώληση ένδυσης

γ) Μεγάλα πολυκαταστήματα (τροφίμων ένδυσης και παροχής υπηρεσιών)

δ) Άλλο

7) Σε ποια εισοδηματική κλίμακα ανήκετε;

α) Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα κάτω από 20.000 Ευρώ

β) Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα πάνω από 20.000-40.000 Ευρώ

γ) Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα πάνω από 40.000 Ευρώ

**8) Ποιο είναι το επίπεδο μόρφωσής
σας;**

- α) Μεταπτυχιακό
- β) ΑΕΙ
- γ) ΤΕΙ
- δ) ΛΥΚΕΙΟ
- ε) ΑΛΛΟ

9) Από πόσα μέλη αποτελείται οι οικογένειά σας;

- α) Άγαμος/η
- β) Δύο μέλη
- γ) Τρία μέλη
- δ) Πάνω από τρία
μέλη

**10) Σε ποια κατηγορία ηλικίας
ανήκετε;**

- α) Κάτω από 20
χρονών
- β) 20 με 30
- γ) 31 με 40
- δ) Πάνω από 40

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη βιβλιογραφία

1. Αλογοσκούφης Γεώργιος, Διάλεξη «Πολυεθνικές επιχειρήσεις, ενδιάμεση παραγωγή στο εξωτερικό και ενδιάμεσες προμήθειες από το εξωτερικό», 25.4.2012
2. Αργύρης Αθανάσιος, «Οικονομική του χώρου», εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985
3. Λυμπεράκη Αντιγόνη, Θέμα Σημειώσεων «Οι πολυεθνικές εταιρίες και η μεταβαλλόμενη γεωγραφία τους», Δεκέμβριος 2010
4. Παπουτσή Ελένη – Χριστίνα - Φιλίππου Ευαγγελία, Κεφάλαιο 18 «Κεφαλαιακές ροές και ξένες επενδύσεις»
5. Ρουμελιώτης Β. Παναγιώτης, «Πολυεθνικές επιχειρήσεις και υπερκοστολογήσεις – υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978
6. Μελέτη – Έρευνα «Ανάλυση των επιπτώσεων από την ίδρυση νέων πολυκαταστημάτων/σουπερμάρκετ στο νομό Ηρακλείου», ICAP και Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστημίου Κρήτης, 2004
7. Σχοινιωτάκης Νικόλαος, Σημειώσεις «Οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εγκατάσταση πολυεθνικών επιχειρήσεων (λιανικού εμπορίου) στην Ελλάδα»

Διαδίκτυο

1. www.aueb.gr, Μελέτη «Ορισμοί, βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά των πολυεθνικών επιχειρήσεων»
2. www.ebeh.gr, Τριμηνιαία έκθεση του Επιμελητηρίου Ηρακλείου, Σεπτέμβριος 2008

3. www.ekt.gr, Άρθρο: Η επιχειρηματικότητα την εποχή της κρίσης: Η έκθεση του IOBE για το 2009-2010», 13.1.2011
4. www.el.wikibooks.org, «Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα»
5. www.emsh.gr, ICAP, Έρευνα-Μελέτη: «Προώθηση και οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων του νομού Ηρακλείου», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου, Ιούνιος 2010
6. www.emsh.gr, Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών, Μελέτη: «Επιδείνωση του δείκτη επιβίωσης στο εμπόριο δείχνει το νέο κύμα «λουκέτων» στην αγορά», «Αποτελέσματα νέα έρευνας καταγραφής των κλειστών επιχειρήσεων σε κεντρικούς εμπορικούς δρόμους στο Ηράκλειο Κρήτης», Αθήνα, 21.3.2012
7. www.ethnos.gr, Άρθρο «Ντοβότνι: Η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα επενδύσεις», 20.3.2012
8. www.hrima.gr, Άρθρο «Λιανικό εμπόριο: κρατάει σε τζίρο, αλλά χάνει σε κέρδη», Καλούμενος Γιώργος, Οκτώβριος 2010, τεύχος 366
9. www.hrima.gr, Άρθρο «Οι ξένες άμεσες επενδύσεις ως μοχλός ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομίας», Σαλαβόπουλος Γιάννης, Απρίλιος 2006, τεύχος 320
10. www.iatronet.gr, Άρθρο: «Ο κοινωνικός αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης», Θεοδωρόπουλος Χρήστος, 29.12.2011
11. www.investingreece.gov.gr, Μελέτη: «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις», 16.5.2012
12. www.kathimerini.gr, Άρθρο «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις κρατούν τα ηνία της παγκοσμιοποίησης», 4.1.2012
13. www.kepp.imeridew.gr, Άρθρο «Η κρίση ως ευκαιρία: Επενδύσεις στην Ελλάδα σήμερα»
14. www.kythera.gr, Άρθρο «Ανάπτυξη ξένων αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους στην Ελλάδα»

15. www.larissa-chamber.gr, Άρθρο «Η Ελλάδα στη διεθνή αγορά επενδύσεων», Γκουντόπουλος Δημήτριος , 17.5.2008
16. www.news.kathimerini.gr, Άρθρο «Οι επιπτώσεις των άμεσων ξένων επενδύσεων στην οικονομία», Λουρή – Δενδρινού Ελένη, 16.2.2003
17. www.newstime.gr, Άρθρο: «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα θα έχει διάρκεια», Μελισσάρης Σταύρος, 23.9.2012
18. www.palo.gr, Άρθρο: «Η αγορά πνίγεται από την έλλειψη ρευστότητας που έφερε η οικονομική κρίση», 2012
19. www.patrisnews.com, Άρθρο «Άμεσες ξένες επενδύσεις και Ελληνική οικονομία», Παυλόπουλος Παναγιώτης, 27.6.2011
20. www.postnews.gr, Άρθρο: «Η δραματική κρίση ρευστότητας», 26.7.2012
21. www.pspa.uoa.gr, Άρθρο «Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στην παγκόσμια οικονομία»
22. www.sev.org.gr, Μελέτη «Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά – Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας», Σεπτέμβριος 2012
23. www.tanea.gr, Άρθρο: «Η κρίση χτύπησε το οκτάωρο και το πενθήμερο», Σκούφου Δήμητρα, 30.6.2012
24. www.theseis.com, Αναλύσεις, Κριτική, Ζητήματα της πάλης των τάξεων, Άρθρο «Ζητήματα της διεθνούς οικονομίας», Τεύχος 55, Μηλιός Γιάννης , 4-6/1996